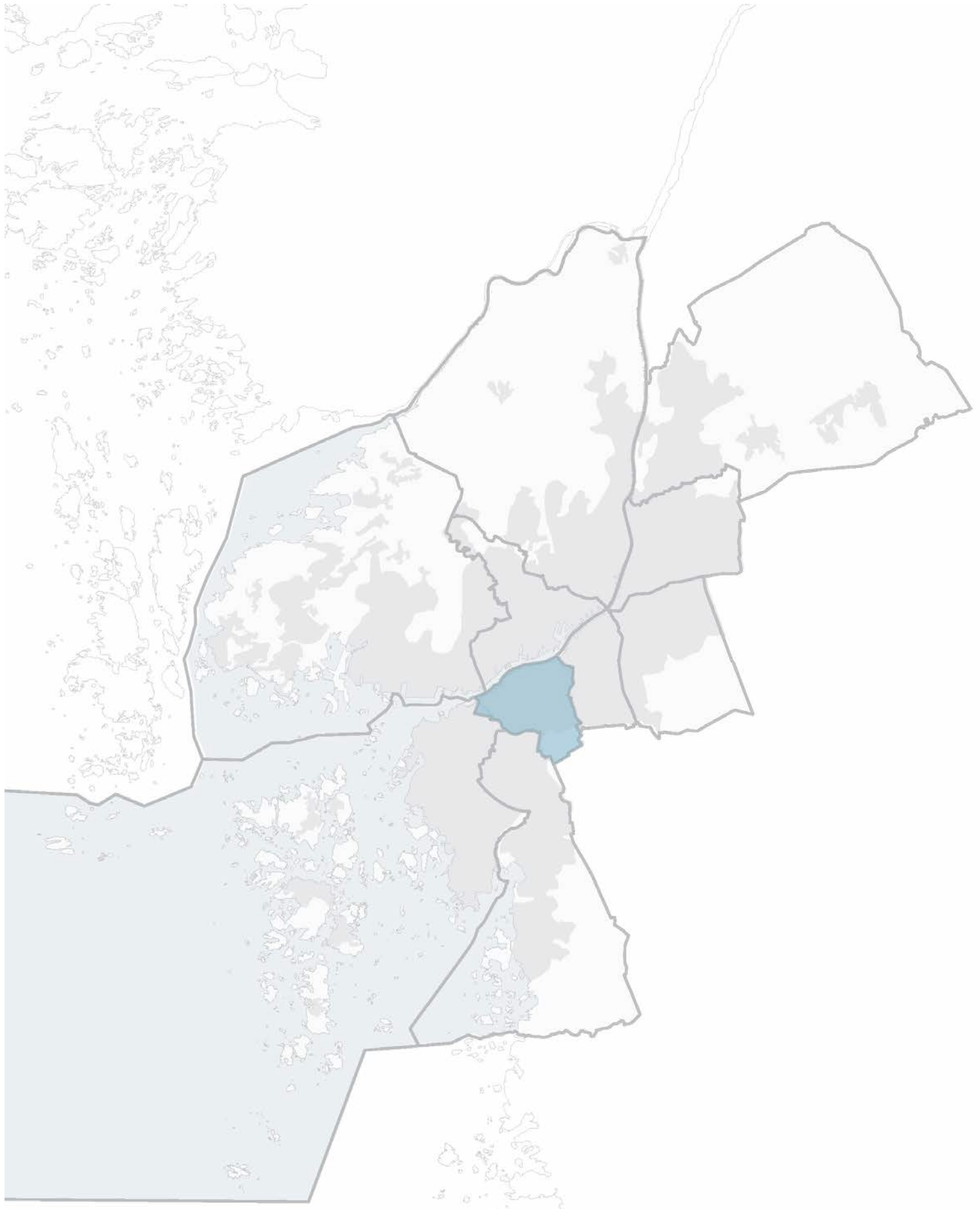

MAJORNA-LINNÉ

MAJORNA 23 KUNGSLADUGÅRD 24 SANDARNA 25

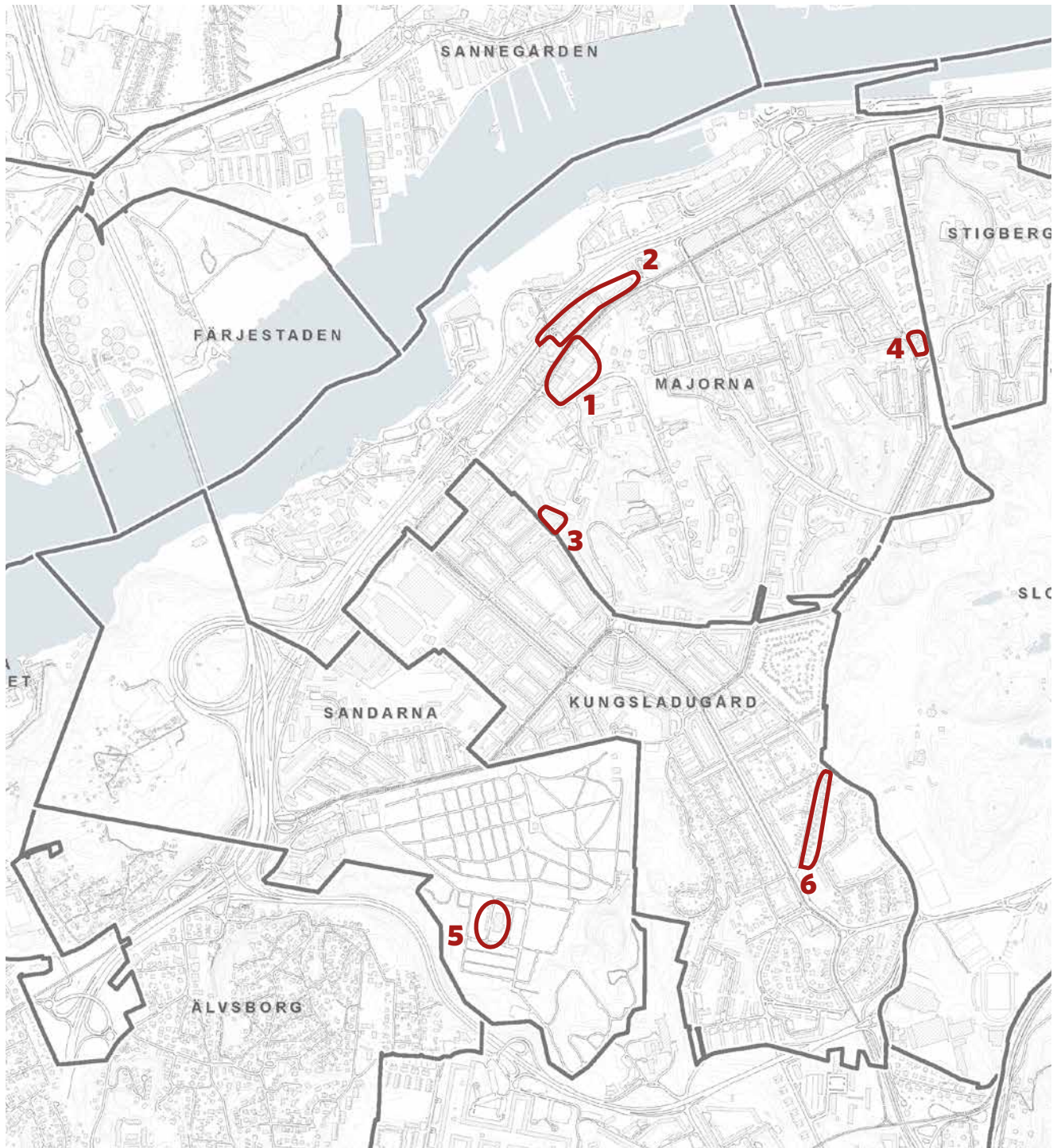
ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Majorna, Kungsladugård och Sandarna är gamla stadsdelar ca tre kilometer väster om stadskärnan. Tillsammans sträcker de sig från Älvsborgsbron till Stigbergstorget och från Göta Älv till Högsboleden. Chapmans torg, Stigbergstorget och Mariaplan är viktiga noder i området. Oscarsleden utgör en barriär mot hamnen och älven. De ingående delområdena

Stigberget, Majorna, Kungsladugård och Sandarna har starka egna identiteter. Karaktäristiskt för området är kvartersstaden med landshövdingehus från 1920- och 30-talen och Kungsladugårds egnahemsområde. På Gräberget och Sannabacken finns nyare bebyggelse från 1940- och 50-talen medan 1960- och 70-talshusen breder ut sig längs Karl Johansgatan. Där finns även bebyggelse från 1980- och 90-talen. Gathenhielmska

Flygvy över södra älvstranden och Majorna från väster. Foto: Göteborgs Stad

- Chapmans torg 1
- Majviken 2
- Dalheimers hus 3
- Servicestationen Djurgårdsplatsen 4
- S:t Lukas och S:t Markus kapell, Västra kyrkogården 5
- Villor vid Sundshagsgatan 6

reservatet utgör en sista rest av bostadsbebyggelsen i det gamla Majorna.

I Majorna utgör efterkrigstidens bostadsområden en stor stadsbildsmässig påverkan lokalt, men de upplevs inte som dominerande i stadsdelen som stort. Detta beror på att flera av områdena ligger på höjder samt att stadsdelen har en så stark ålderdomlig karaktär, där den samlade bebyggelsen av landshövdingehus utgör kärnan. Området har därmed än idag, trots stora förändringar, en mycket stark identitet med en tydlig koppling till hamnen och sjöfarten. Inom Majorna och Kungsladugård finns en provkarta på 1900-talets bevarandesyn; från Gatenhielmska reservatets pietetsfullt bevarade ålderdomliga trähusmiljö, till områdena längs Oscarsleden med sina enklaver av bevarad äldre bebyggelse, till Kungsladugårds storskaliga renoveringar och Gröna gatans konsekvent genomförda sanering

HISTORIK

Det område som idag upptas av områdena Majorna, Kungsladugård och Sandarna ingick i äldre tider i Älvsborgs Kungsladugård. Majorna var sedan stadsgrundandet en förstad till Göteborg medan Kungsladugård och Sandarna var i stort sett obebyggd jordbruksmark. År 1868 införlivades Älvsborgs Kungsladugård med Göteborgs stad och en stadsplan drog tio år senare upp riktlinjerna för en ny stadsplanemässig inriktning. Den enkla trähusbebyggelsen revs och kvarter med landshövdingehus byggdes ut successivt över den norra delen av Majorna 1880-1910. Nästa utbyggnadsetapp genomfördes under perioden 1910-40 i Majorna, söder om Amiralitetsgatan och i Kungsladugård. Denna gång med landshövdingehus i storgårdskvarter enligt 1916 års stadsplan av stadsingenjören A Lilienberg. Under 1930-talet uppfördes funktionalistiska bostadsområden med fritt liggande lamellhus, så

Blåsutgatan mot Kabelgatan år 1973. Fotograf Artur Nilsson. Göteborgs stadsmuseums arkiv

kallade solgårdar, i Sandarna och på Söderlingska ängen invid Slottskogen enligt stadsplaner av Uno Åhrén. Under efterkrigstiden gick stadsbyggandet in i en ny fas i och med att en grannskapsenhet uppfördes på Gråberget. Terränganpassade punkt- och lamellhus i tre till sju våningar utefter ett nytt gatunät på de tidigare i stort sett obebyggda södra och de östra delarna av berget.

Under en större utbyggnadsfas från mitten av 1950-talet till mitten av 1970-talet genomgick Majorna stora förändringar genom nybyggnation. Sammanlagt uppfördes ca tio större områden eller mindre samlingar av stora byggnader under perioden. De flesta av de nya områdena planerades som fristående enheter i höjdlägen där ingen planlagd bebyggelse fanns sedan tidigare, till exempel bostadsområden på Haråsgatan, norra och västra Gråberget samt Paternostergatan. Andra innebar omfattande och saneringar där stora delar av den äldsta bebyggelsen revs, bland annat längs Gröna gatan samt längs Karl Johansgatan och Bangatan. Efter mitten av 1960-talet byggdes även områden med hårdgjorda, överdäckade gårdar med parkeringshus under som till exempel området vid Blåsutgatan på Gråberget.

Utbyggnaden av Oscarsleden och bygget av Älvsborgsbron med påfarter på 1960-talet var två stora infrastrukturprojekt som innebar stor påverkan på hamnområdet i stadsdelarna Majorna och Sandarna. Den månghundraåriga kopplingen mellan Majorna och vattnet bröts och ett stort område med äldre bebyggelse revs där leden drogs fram; enkla bostäder och verksamheter som låg i zonen mellan bostadskvarteren och hamnområdet. Den äldre bebyggelse som bevarades var områdena Majnabbe och Klippan, varav det senare gjordes till kulturreservat.

Kritiken mot de storskaliga rivningarna blev allt kraftigare mot 1960-talets slut. Kommunen tillsatte en saneringsberedning vars rapport från 1974 konstaterade att vissa av Majornas samt Kungsladugårds landshövdingehus hade en så pass

god teknisk standard att de kunde bevaras. Uppdraget att renovera byggnaderna gick till det allmännyttiga bostadsbolaget Familjebostäder. Företaget hade redan i slutet av 1960-talet byggt om kvarteret Kungsljuset i Kungsladugård, ett pilotprojekt som slog mycket väl ut. Det fick både pris ur Per & Alma Olssons fond för ombyggnaden och Handelstidningens miljöpris. För att kunna renovera det stora beståndet av landshövdingehus köpte Familjebostäder successivt upp hela kvarter och utförde upprustningarna i stordrift. Förutom en allmän upprustning till så kallad nybyggnadsstandard slogs små lägenheter samman och gårdsmiljöerna moderniserades. Renoveringarna var, till skillnad från saneringarna, varsamma mot den befintliga stadsbilden och en i samtiden välkommen spärväxling i hanteringen av stadens äldre miljöer.

FÖRÄNDRAT - BEVARAT

Efterkrigstidens bebyggelse i Majorna, Kungsladugård och Sandarna är relativt välbevarad. En större förändring som har genomförts nyligen är en putsning av Majvikens tegelfasader. De är nu putsade och mustigt röda.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Sjömansgården/Sjömanskyrkan – Fritidshem för sjömän uppfört 1954 ingår i bevarandeområdet Majorna 20-23:B som har en stark anknytning till Göteborgs sjöfarts- och varvshistoria.

Chapmans torg

Adress: Karl Johansgatan
Fastighet: Majorna 116:5-7, 118:6-7
Bebyggelse: Centrumbildning med omgivande bostadshus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Saneringen av området runt Chapmans torg genomfördes 1958 och planeringen av ny bebyggelse i området genomfördes vid samma tid. Det var en grannskapsplan innehållande bostäder, service, handel och kontor kring ett torg samt en bred allé längs Karl Johansgatan. Torgbebyggelsen uppfördes 1961-64 enligt ritningar av arkitekterna Rune Lund och Alf Valentin. Chapmans torg invigdes 1963 med ett brett utbud av butiker, restauranger, bibliotek, stadsdelskontor, bank, apotek, sjuk- och tandvård, samt en samlingslokal och en kyrka.

MOTIVERING

Chapmans torg är ett konsekvent genomfört och välbevarat exempel på ett grannskapscentrum. Torgets planlösning var en föregångare, framförallt vad gäller

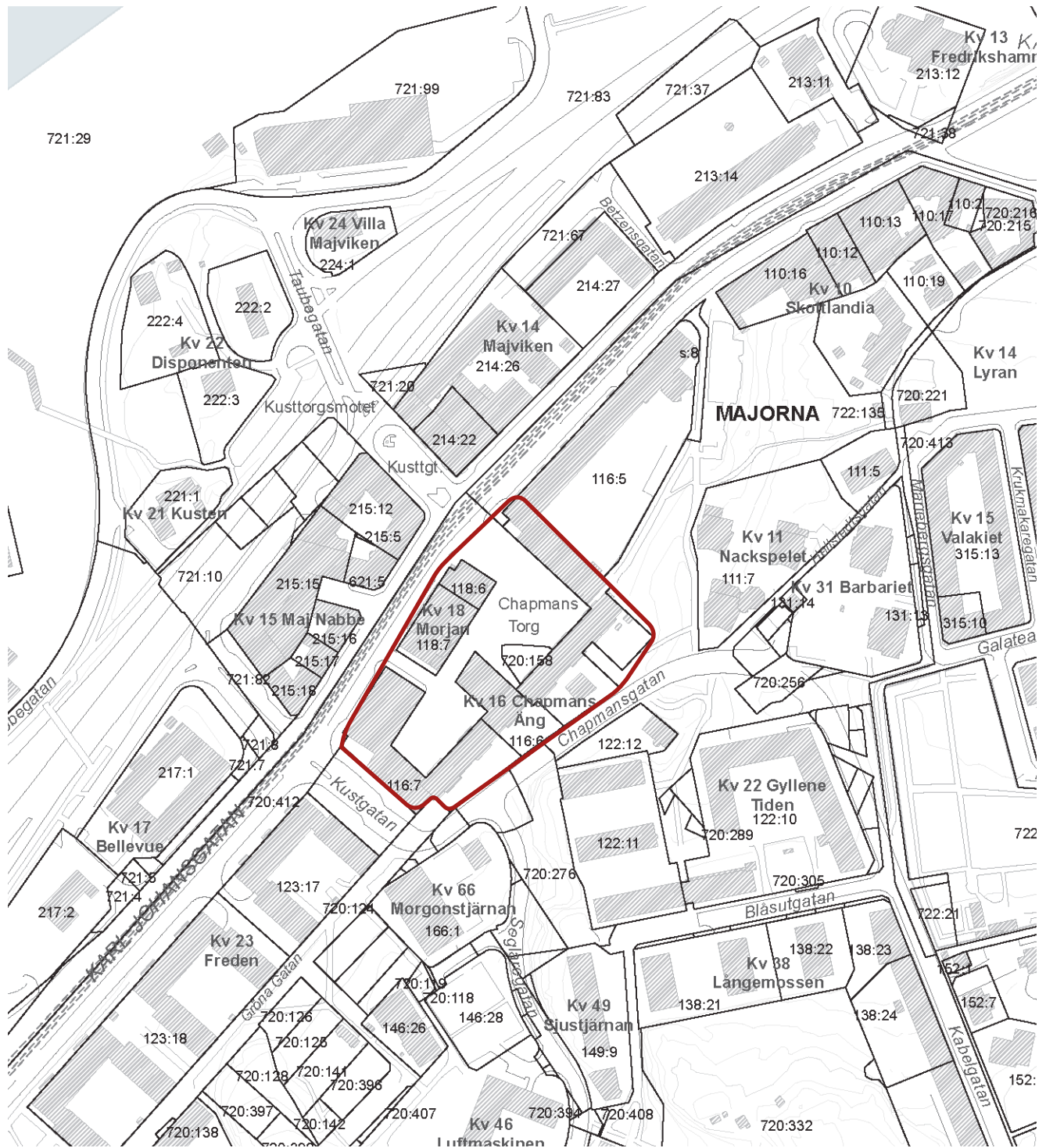
lösningar för trafikseparering. Centrumanläggningen är en arkitektonisk helhetsmiljö som är omsorgsfullt planerad och utformad med fina material. Torget är en uppenbar kommersiell och kulturell nod i stadsdelen både genom verksamheterna och genom byggnadernas relativt höga höjd. Helhetsmiljön är välbevarad såväl i funktion som i karaktär samt i material och detaljer.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Två skivhus och tre punkthus, sammanbundna genom låga butiks- och servicelängor grupperar sig kring två platser, varav den södra upptas av parkering. Nästan alla byggnader i kvarteret är uppförda i åtta våningar med verksamhetslokaler i gatuplan och kontor på andra våningsplanet. De tre något äldre punkthusen (1954-57) som står vid torgets norra sida är sammanbyggda med envåningsbyggnader och har butiker i gatuplan, och skapar på så sätt en enhetlig butiksfasad mot gata respektive torg. Kyrkan och samlingslokalen vid torget är samkomponerade med övrig bebyggelse men är fristående byggnader i två våningar. Materialen binder samman byggnaderna; varmröda tegelfasader, kopparklädda tak. Funktionen som centrumanläggning fortlever och även idag erbjuder Chapmans torg ett brett utbud av handel och service.

Chapmans torg med Missionskyrkans genuina arkitektur till höger i bakgrunden. Foto: Anna Reuter Metelius

Majviken

Adress: Karl Johansgatan 33-45 och 47-49
Fastighet: Majorna 213:14, 214:26, 214:27
Bebyggelse: Tre stycken sju- och nio vånings skivhus norr om Karl Johansgatan med framförvarande torg
Övrigt skydd: -

HISTORIK

I saneringsområdet kring Chapmans torg och Kusttorget fastställdes även en plan för Göteborgs första kooperativhusbebyggelse. Kooperativhusen byggdes ut i tre etapper om tre hus åren 1963-68. Placeringen på en smal tomt mellan trafiklederna Oscarsleden och Karl Johansgatan med närhet till Chapmans torgs och Kusttorgets rikliga serviceutbud medförde en inriktning mot smålägenheter. Servicefunktionerna begränsades till sådana som inte redan fanns representerade i stadsdelen samt var sådana som till viss del även riktade sig mot allmänheten. Byggherre var Göteborgs Stads Bostads AB (numera Bostadsbolaget). Konsultbyrån GAKO stod för ritningarna genom arkitekt Lars Ågren och ingenjör Gunnar Nylund. Trädgårdsarkitekt Inga Edler Claesson planerade grönytorna.

MOTIVERING

Majviken är ett av Göteborgs första kollektivhus (vid Guldhedstorget hade det tidigare uppförts ett kollektivhus med tillgång till restaurang) och är ett exempel på 1960-talets intresse för serviceboende (Ågren tog senare i kollektivhuset Stacken i Bergsjön steget fullt ut i alternativa boendeformer). Kvarteren, med sina byggnader samt tillhörande gård, uppvisar en arkitektur som både är tydligt daterad till tidigt 1960-tal samtidigt som den har anpassats till intilliggande 1950-talsbebyggelse. Karaktäristiska och bevarandevärda särdrag är till exempel synliga konstruktionselement, i fasad markerade betongbjälklag och V-formade betongpelare - formelement som fasadernas fönsterband samt material som rött tegel och kopparbeläggning. De V-formade betongpelarna utformades med Le Corbusiers Unité d'habitation i Marseille som förebild.

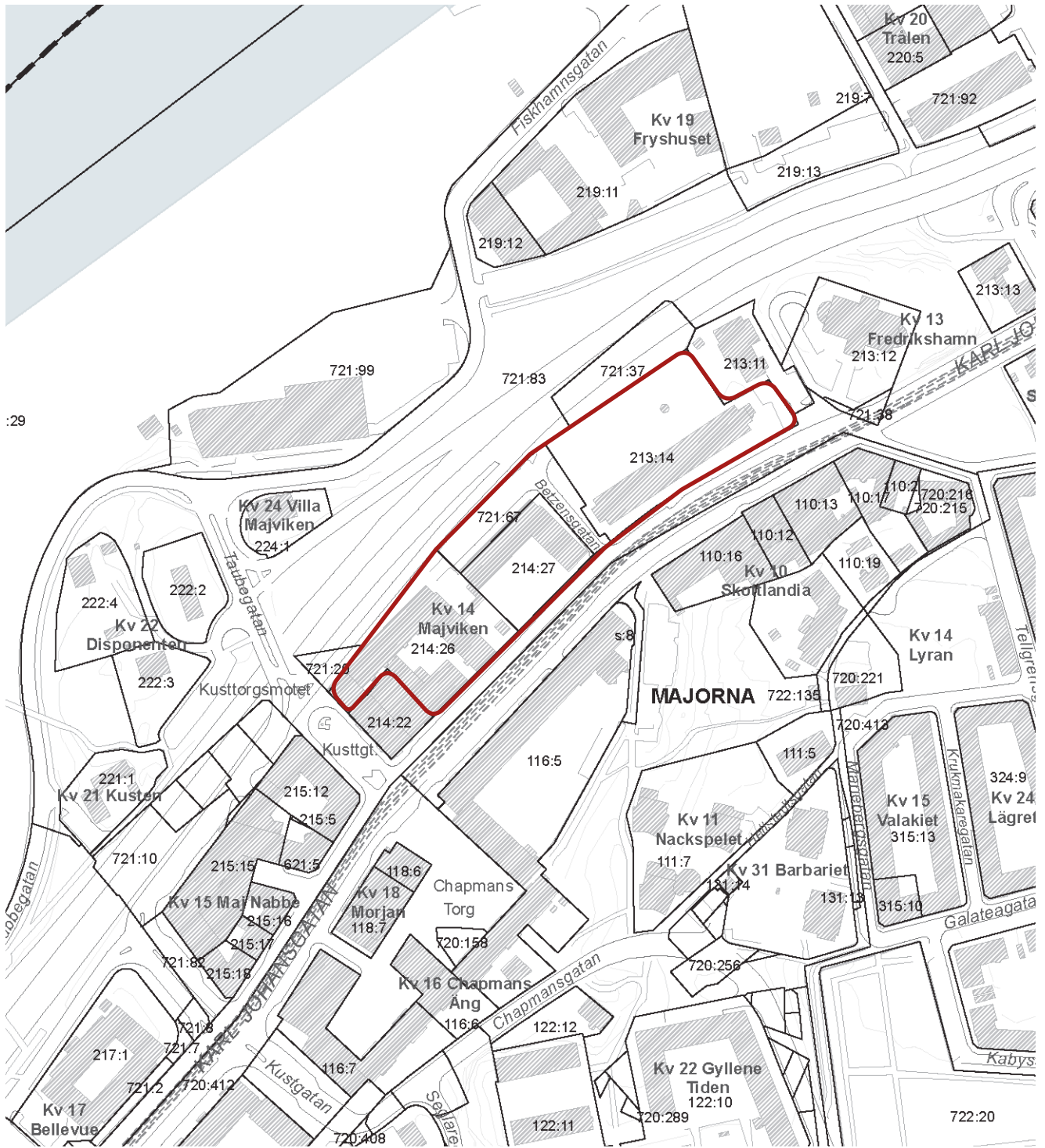
Miljön ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Den f.d. kollektivhusgruppen Majviken utgörs av två sjuvåningsbyggnader i U-form kring en muromgärdad gård samt en nio våningsbyggnad längs med Karl Johansgatan. Material och formspråk samspelar med den några år yngre bebyggelsen vid Chapmans torg.

Majviken, Göteborgs första kooperativhusbygge, här efter tilläggsisolering och ny puts på fasaderna. Foto: Anna Reuter Metelius

Det röda teglet, fönsterbanden av vitmålade, smalt rektangulära fönster och koppartaken som dragits ner över takfoten håller samman bebyggelsen i de båda kvarteren, samtidigt som byggnaderna har individuella särdrag.

Majviken 1-2

Majviken 1-2 är de två först uppförda byggnaderna i Majvikens kollektivhusgrupp. De fyller tillsammans med en tillhörande muromgärdad gård upp hela kvarteret Majviken. De två sjuvåningsbyggnaderna är förbundna med en intern korridor i markplan. Lägenheter är grupperade kring trapphusen och de flesta har utsikt över hamnen. De är vinkelbyggda med en envånings restaurangbyggnad mot Karl Johansgatan. Stommen är av tvärbärande betongskivor med utfackningar och med fasad av rött tegel. Betongbjälklagen markeras i fasaderna med horisontella band där betongen går ända ut i liv med tegelväggarna. Horisontaliteten betonas ytterligare av de nästan obrutna fönsterbanden som löper längs alla sidor utom gavlarna mot Karl Johansgatan. Längs bottenvåningen på gårdssidan vetter rumshöga fönster in mot en inomhusarkad, som binder samman de gemensamma utrymmena i byggnaderna. Byggnaderna innehåller till större delen en- och tvårumslägenheter, främst tänkta för hushåll utan barn. Servicefunktionerna utgjordes vid invigningen av bland annat restaurang, sällskapsrum, reception, tvätteri och gästrum.

Majviken 3

Majviken 3, som uppfördes som den tredje etappen av kollektivhusbyggandet, fyller tillsammans med det under slutet av 1960-talet uppförda Carl Johans församlingshem kvarteret Fredrikshamn. Den nio våningar höga byggnaden vilar på tre garagevåningar som bildar ett slags podium för en niovåningsbyggnad. Nederst inryms två utställnings- och kontorsvåningar och i övervåningarna två- och trevåningslägenheter. Byggnaden har gaveltrapphus och lägenheterna nås från korridorer på våning fyra och sju. Byggnadens främsta särdrag ligger i konstruktionen med

V-formade pelare som byggnaden vilar på, ett tydligt modernistiskt arkitekturspråk - Majviken 3 efterliknar den tidiga funktionalismens arbeten med en byggnadskropp som svävar ovan jorden på pelare, ibland diagonalställda som här. Våningslånga fönsterband betonar horisontalitet. Stommen är av tvärbärande betongskivor med utfackningar och med fasad av rött tegel. I övrigt är fönstersättningen symmetrisk med varierade fönsterformer. Kontorsvåningen markeras med liggande rektangulära fönster. Det platta taket med takterrass är belagt med kopparplåt, terrassens balkongfronter är av betong. Trapphusen är markerade i gavlarna.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Kollektivhusfunktionen övergavs vid mitten av 1980-talet, men Majviken 1-2 har sedan 2010 återfått en del av gemensamhetsfunktionerna. I samband med detta tillkom bl.a. en ny entrébyggnad mot gården. Restaurangbyggnaden har byggts om till flera lokaler med olika användning, både uthyreslokaler och funktioner för hyresgäster. Balkongerna mot norr och öster ändrades på 1990-talet från indragna till utanpåliggande och inglasade. Under 2014 putsades fasaderna i en "faluröd" kulör.

Majviken 3 är det sist uppförda huset inom kvarteret och det som behållit den ursprungliga fasaden. Till vänster i bilden syns Majviken 2 innan fasadändringen. Foto: Anette Lindgren

Dalheimers hus

- Adress:** Slottsskogsgatan 12
Fastighet: Majorna 146:25
Bebyggelse: Ett skivhus i sex våningar samt en lägdal
Övrigt skydd: -

Pris ur Stiftelsen Per & Alma Olssons fond år 1975.

HISTORIK

Dalheimers hus är en vårdinrättning och mötesplats inhytt i en byggnad som är uppförd och anpassad för personer med fysiska funktionsnedsättningar, tillkommen på initiativ av donatorn Fritz Dalheimer. Dalheimer föreskrev i sitt testamente att pengarna skulle förvaltas i 40 år efter hans död och sedan komma "blinda, lytta eller eljest vanföra personer" till godo. Här i Göteborg valde man att använda pengarna till att bygga ett hus för funktionshindrade.

Familjebostäder projekterade, arkitekt Peder Tygesen på PA Ekholm Arkitektkontor ritade och byggstarten skedde 1972. Invigningen hölls 1974.

MOTIVERING

Dalheimers hus är ett sent exempel på donationsbygge i en byggnadskategori som ofta uppförts av filantropiska skäl. Samtidigt är ett tidigt exempel på ett hus som planerats, byggts och inretts med högt satta ambitioner om tillgänglighet. Den stora bredd på aktiviteter och möjligheter för människor med funktionsnedsättningar som finns samlade under ett tak har ända sedan byggnadstiden varit unikt i Europa. Ingen annanstans finns så många aktiviteter och möjligheter för människor med funktionsnedsättningar samlade under ett och samma tak.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Byggnaden vänder sig mot Kungsladugård och har ett litet torg i Ostindiegatans förlängning. I korsningen med Ostindiegatan reser sig anläggningen i ett sex

Dalheimers hus är ett tidigt exempel på tillgänglighetsanpassat hus. Foto Anette Lindgren

våningar högt skivhus med gaveln mot gatan. Längs Slottsskogsgatan förhåller sig byggnaden mer till omgivningens skala, med tre våningars höjd och en indragen fjärde våning. Anläggningen är uppbyggd av skarpskurna fyrkantiga byggnadsdelar som adderats till varandra på ett för senmodernismen typiskt sätt, där delarna har en skulptural snarare än traditionellt arkitektonisk funktion i fasadkompositionen. I öster reser sig berget brant upp mot Seglaregatan. Uppe på berget står samtida bostadshus i gult tegel, vilka bildar fond åt Dalheimers sett från väster. När man närmar sig från andra riktningar ter den sig med sin avvikande skala mer som en främmande fågel, då närområdet domineras av landshövdingehus. På det framförvarande torget står bronsstatyn "Vårdrädet" av bildkonstnären Lars Stocks.

Stommen är bärande, fasaderna utgörs av prefabricerade element. Ursprungliga fönster och dörrar är bruna aluminiumkassetter. Fasaduttrycket växlar mellan öppna och slutna partier. De slutna är klädda med fasadskivor med grov ballast av marmorkross, de öppnare har fasadskivor i lackerad plåt, grön respektive grön/orange. Material och färgsättning ger liv åt de grafiskt rena formerna.

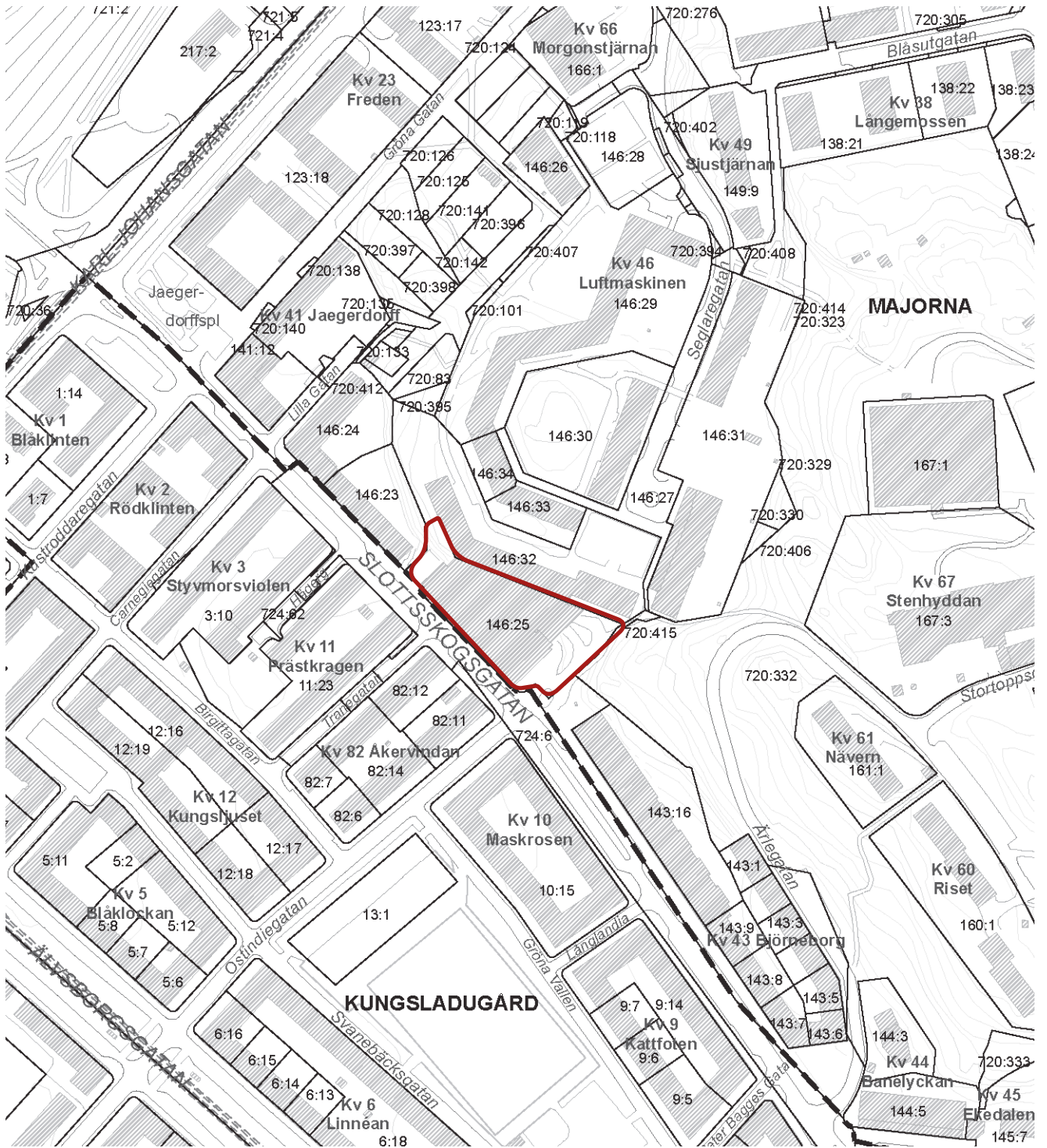
Dalheimers hus erbjuder ett innehåll av daglig verksamhet, rehabilitering, friskvård och annat stöd men även mer utåtriktade verksamheter som restaurang, gym

och bibliotek samt konferenser och kulturevenemang. Olika funktionshinderorganisationer har också kontor i huset. De tre översta våningarna är korttidsboende. Den högre byggnadsdelen innehåller bland annat restaurang, hotell och kontor, vilket illustreras i fasaden med identiskt utformade våningsplan med rumsstora fasadelement och fönsterband längs husets bredd. Entrén i gatuplan vetter mot skulpturen på det lilla torget. Det slutna hörnpartiet mot Slottsskogsgatan har en fönsterslits som löper i hela byggnadens höjd.

Rehablokaler ligger i den lägre delen. Den större friskvårdslokalen är markerad i fasaden i form av ett utkragat parti med orange/gröna fasadplattor. Mot berget ligger ett parkeringshus med direkt förbindelse in till rehabavdelningen.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Under åren 2008-9 genomgick Dalheimers hus en omfattande renovering med syfte att åtgärda hårt invändigt slitage samt att modernisera funktionerna. Medan stora förändringarna skedde invändigt, lämnades det utvändiga i princip oförändrat. På en av fasadväggarna sattes solavskärmare med solfångare upp. En tillbyggnad gjordes på en del av en terrass, övriga ändringar i planlösningen utfördes genom att flytta väggar.

Servicestation Djurgårdsplatsen

Adress: Bangatan 45
Fastighet: Majorna 321:9
Bebyggelse: Bensinstation
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Med bilismens snabba utbyggnad från 1950-talet fick byggandet av bensinstationer ett rejält uppsving. De olika oljeföretagen lät sina företag representeras symboliskt genom formen på servicebyggnaderna på sina bensinstationer. Servicestationen på Djurgårdsplatsen ritades år 1971 av Stig Henrik Lundgren arkitektkontor för Shell. Macken byggdes med butik men utan verkstad och biltvätt.

MOTIVERING

Shellmacken är en servicebyggnad med en särpräglad utformning i modernistisk stil. Byggnaden är unik i sin form, gestaltad av ett lokalt arkitektkontor, och tillhör en epok där arkitekturen snarare än bensinföretagets

logotyp var central i utformningen av stationerna. Byggnaden är en representant för arkitektur kopplad till en sen fas av en expansiv period i bilismens historia.

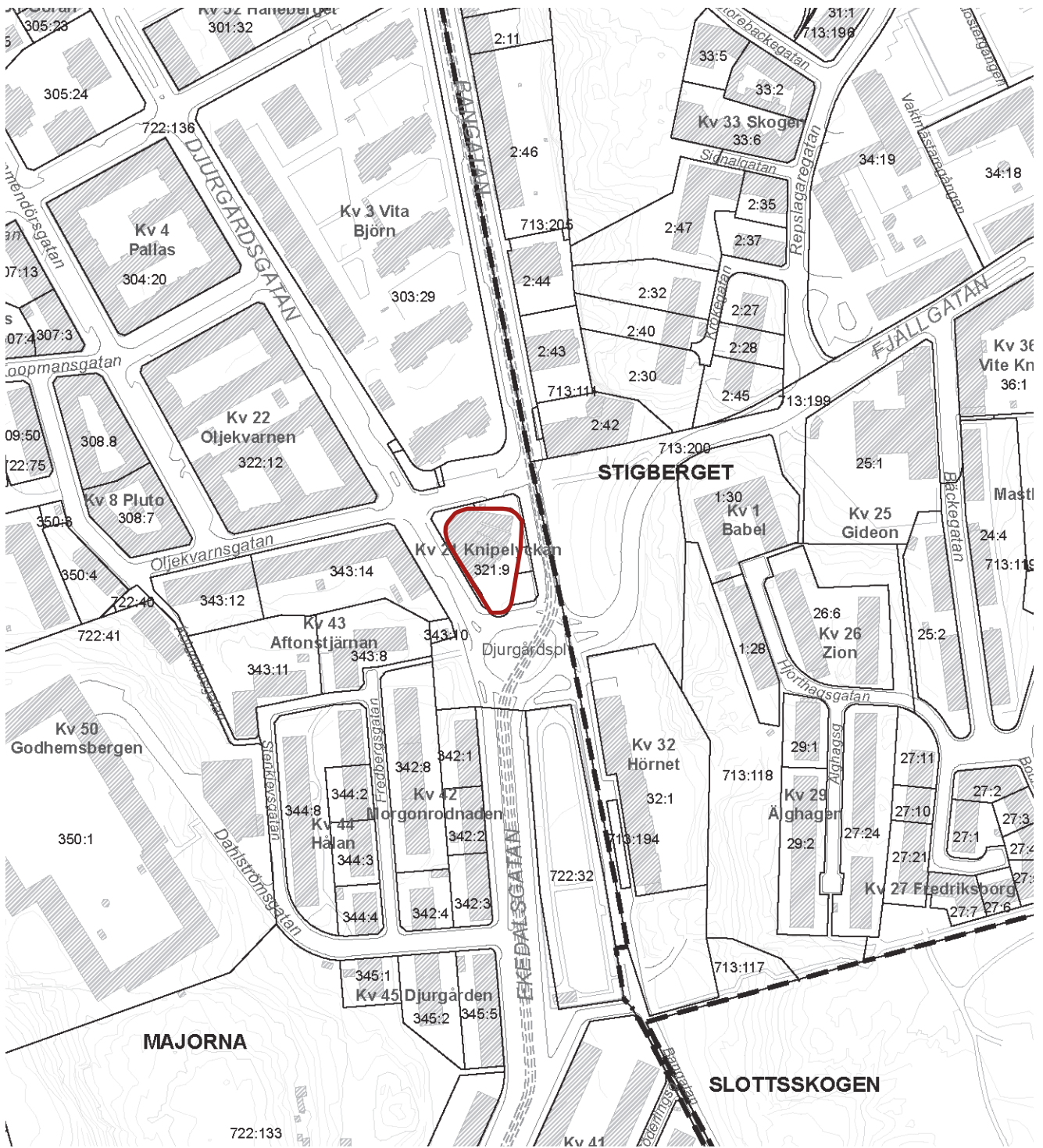
Miljön ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Bensinmackens planform anspelar på snäckskalet i bensinkedjan Shells logotype. Byggnadens tak vilar på en fristående stålkonstruktion, där pelare och tak byggts upp av sammanfogade I-balkar. En 20 m hög pylon, som bär taket, är fristående och bredare i basen och smäckert avsmalnande mot toppen. Det stora utskjutande skärmtaket bärs dels av stålkonstruktionen och dels av de ställinor som löper mellan takets framkant och pylons topp. Skärmtaket är svagt uppåtvinklat, vilket ger ett intryck av att hela vikten bärs i linorna. Byggnaden är fristående under skärmtaket. Det betonas genom placeringen med en distans till takets stålkonstruktion, både i ovankant och längs sidorna. Den bärande stålkonstruktionen är klädd med skivmaterial, främst grov trapetsprofilerad plåt, men åt baksidan av kiosken även med prefabricerade fasadskivor med stenkross i ytan.

Takets form anspelar på snäckskalet i bensinkedjan Shells logotype. Foto: Anna Reuter Metelius

S:t Lukas och S:t Markus kapell, Västra kyrkogården

Adress: Västra kyrkogården
Fastighet: Sandarna 725:5
Bebyggelse: Anläggning med två kapell och ett krematorium på Västra kyrkogården
Övrigt skydd: KML

Pristagare Stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1966

HISTORIK

Anläggningen ritades av arkitekt Sven Brolid på 1960-talets mitt. Det var även han som i början av 1950-talet gestaltat denna del av kyrkogården, som en senare utbyggnad av 1800-talsanläggningen. Anläggningen som innehåller två kapell, S:t Markus och S:t Lukas, och ett krematorium dominerar platsen. Minneslunden öster om krematoriet är ritad av Inga Edler Claesson.

MOTIVERING

S:t Lukas och S:t Markus kapell är en monumental, strikt och högtidlig modernistisk anläggning med höga arkitektoniska och gestaltningssmässiga kvaliteter. Renodlingen av material och den formmässiga abstraktionen med klassiska drag är representativ för sin tids kyrkobyggnad, inte minst i krematoriekapellen.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Anläggningen består av två kapellbyggnader, sammanlänkade av lägre byggnadskroppar. Såväl begravningsplatsen som byggnaderna är inspirerade av miljöer och bebyggelse i medelhavsländerna, med associationer till såväl ruiner och tempel som vardagligare byggnader. Kapellen har ett strikt modernistiskt formspråk med en monumentalitet

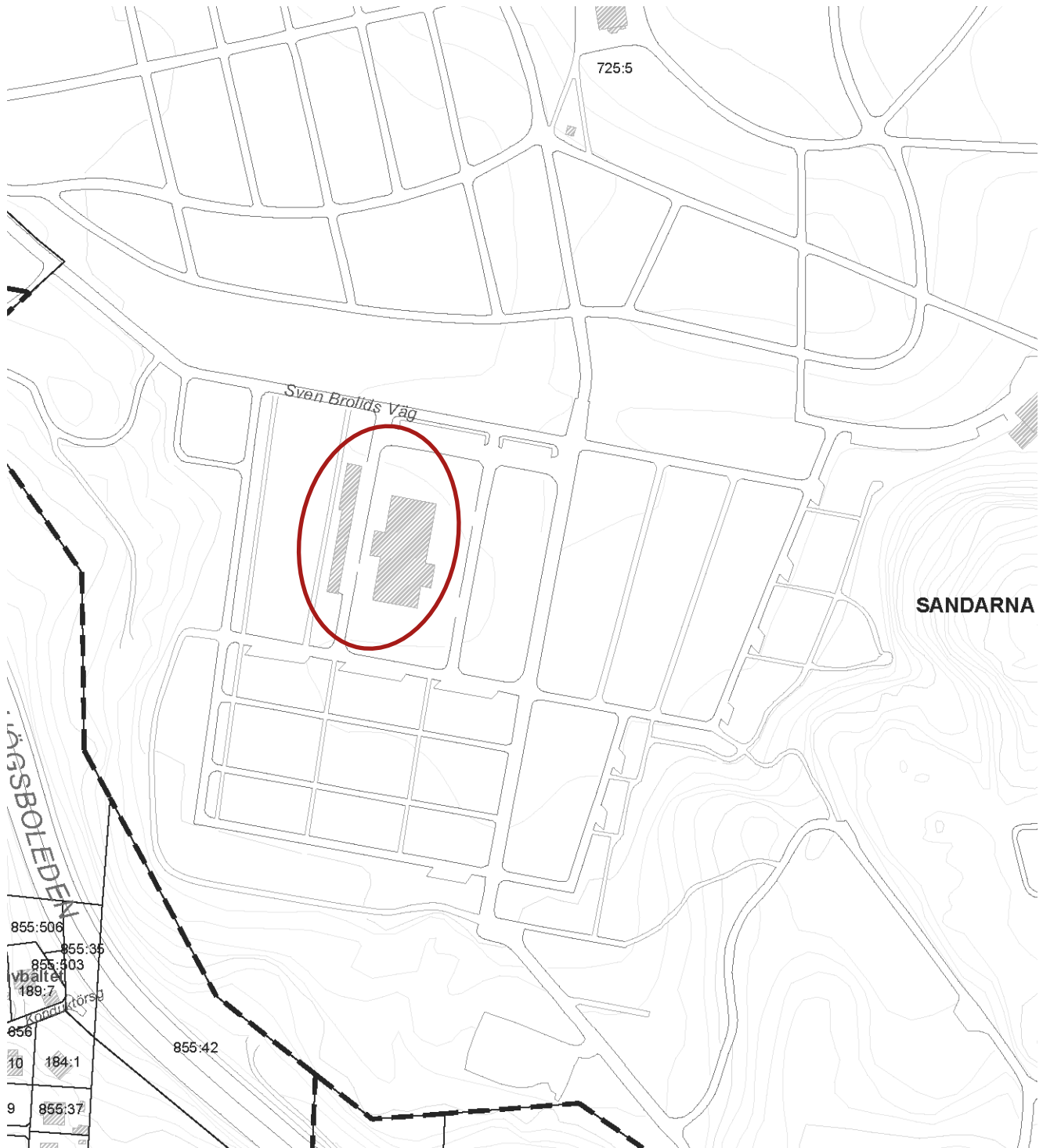
förkroppsligad genom byggnadshöjden och genom de med Ekebergsmarmor beklädda fasaderna. Entréerna är vända österut och ingår i en fönstervägg med höga och smala fönster som gör det möjligt att utifrån se hela det invändiga entrérummet. Entrépartierna är länkade till var sin hög och kraftig byggnadskropp som inrymmer bisättningsrum. Långsidorna har mycket smala fönsterspalter i hela fasadens höjd, som blir en formmässig effekt som förstärker byggnadens modernistiska uttryck. Interiören har samma formspråk som exteriören. Enkla, rena ytor förmedlar lugn och harmoni. S:t Markus (i norr) har en mosaik av konstnären Waldemar Lorentzon på alturväggen, S:t Lukas (södra kapellet) har en skulptur av skulptören Bengt Inge Lundqvist. Den syns främst i exteriören i form av den höga kopparklädda skorstenen på den lägre byggnadsdelen i väster.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Krematoriedelen togs ur bruk år 2000 när det nya krematoriet på Kviberg stod klart. Anläggningen har bevarad ursprunglig utformning.

Anläggningen, i strikt modernism, innehåller två kapell och ett krematorium. Foto: Sanja Peter

Villor vid Sundshagsgatan

Adress: Sundshagsgatan 8-30
Fastighet: Kungsladugård 61:12-61:23
Bebyggelse: Tolv enfamiljshus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Längs Sundshagsgatan i västra kanten av Skytteskogen låg en markreserv för breddning av vägen. I slutet av 1950-talet beslutades att markremsan istället skulle bebyggas med villor. Tolv enfamiljshus gavs samma utformning efter ritningar av arkitekt Arne Branzell och uppfördes 1962 av Riksbyggen. De planerades med höga ambitioner både gällande form och material och var för tiden relativt stora med sina 143 kvm.

MOTIVERING

De tolv villorna längs Sundshagsgatan uppvisar en omsorgsfull gestaltning med en väl avvägd disposition och planlösning samt bevarade ursprungsdetaljer av nogsamt utvalda material. Arkitekturen ansluter väl till terrängens förutsättningar och till det angränsande områdets byggnadsskick. Villorna på Sundshagsgatan är goda representanter för det tidiga 1960-talets villabyggande, både i sin omsorgsfulla anpassning till platsen och dess terräng och till de individuellt utformade detaljerna i hållbara material.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Villorna, i tre våningar med källarvåningen, är placerade med långsidorna mot gatan längs bergskanten till den bergshöjd som reser sig mot Skytteskogen. De följer bergskantens böljande form och är därför något förskjutna i förhållande till varandra. Skalan är väl anpassad till villor i de anslutande områdena.

Norrfasaden är en fönsterlös mur som fortsätter upp mot berget och ut mot gatan så att en tydlig gräns mellan villorna skapas. Vid gatan fortsätter muren i

en lägre mur runt den lätt terrasserade förträdgården. Den slutar vid den stensatta uppfarten till villornas dubbelgarage. Mot berget ligger ett glasat rum under ett motstående lägre pulpettak. Trädgården avgränsas i övrigt av murar och av berget, som bildar en tydlig naturlig klack i öster. Det finns ingen passage mellan berget och trädgårdarna. Villorna har en tydligt privat karaktär, med de omgärdande murarna och berget som avgränsar åt öster.

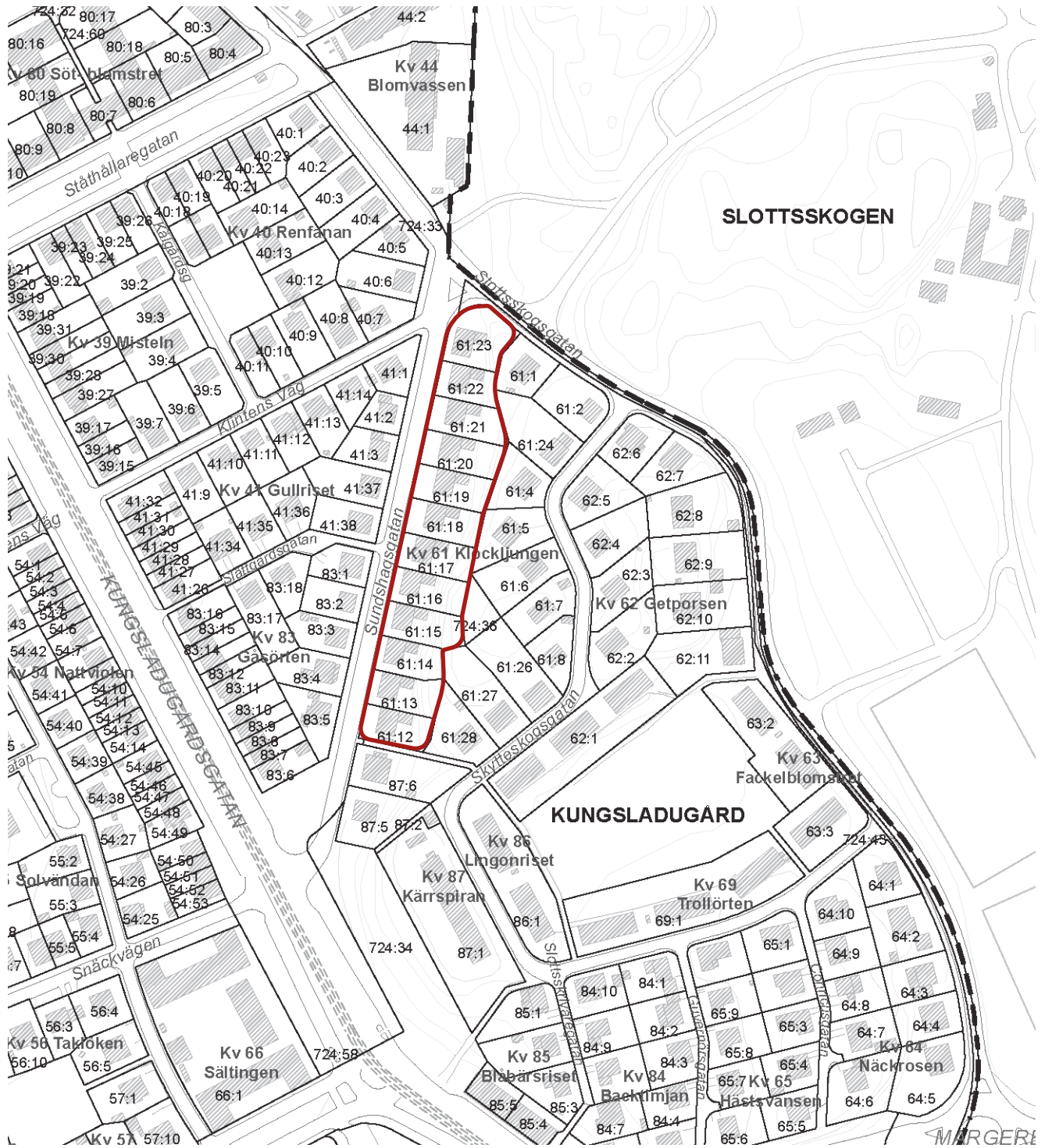
Gavlarna är i gult tegel och bottenvåningarna mot gatan är putsade. Övriga delar av fasaderna är träbeklädda. Taken är flacka, pappklädda pulpettak framdragna över en våningsbred balkong med ett balkongräcke med glest satta, ursprungligen brunmålade liggande bräder. Fasadpanelen är likaså liggande och ursprungligen brunmålade.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Villorna har förändrats i olika omfattning under årens lopp. Någon enstaka är bevarad i ursprungligt utförande.

De tolv villorna längs Sundshagsgatan är goda representanter för 1960-talets villabyggande. Foto: Anette Lindgren

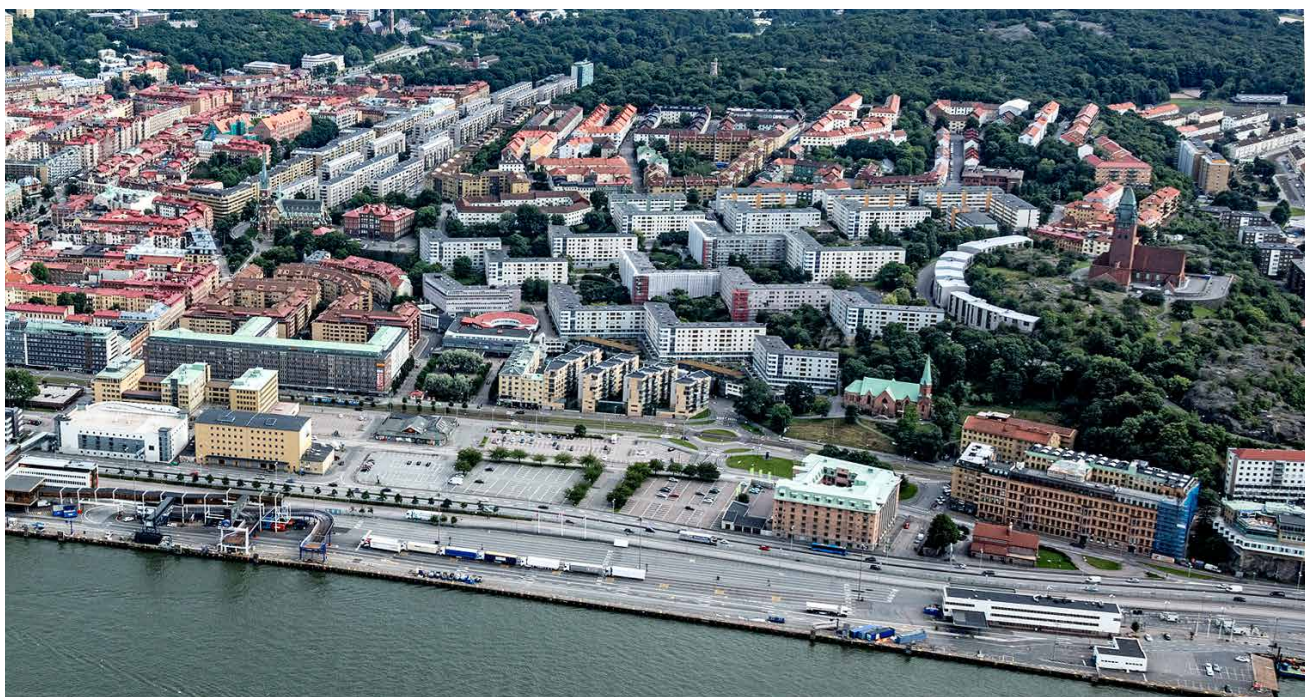

STIGBERGET 13

ÖVERSIKTLIG STADSDELSBESKRIVNING

Stadsdelen omfattar Stigberget, undantaget den östra delen av Gamla Masthugget som tillhör Olivedal. Till stadsdelen hör även området öster om Bangatan, nedanför Stigbergsåsens branta bergssida. Flertalet miljöer så väl som enskilda byggnader inom området ingår i det befintliga bevarandeprogrammet. 1960-talsbebyggelsen Masthuggsterrassen utgör ett dominerande inslag i stadsdelen och är vida synligt i staden och fronten mot älven. Högst upp på berget ligger Masthuggskyrkan i utpräglad nationalromantisk

stil som ett betydande landmärke. Anslutande till den finns de sista bevarade delarna av Gamla Stigberget i form av ett landshövdingehus och ett församlingshem. Längs Stigbergsliden och Bangatan finns en ovanligt varierad bebyggelse från 1830-tal och framåt, varav större delen ingår i det befintliga bevarandeprogrammet för sina höga kulturhistoriska värden. I den södra delen av området finns en grupp landshövdingehus samt Fjällskolan på den branta sluttningen mellan Fjällgatan och Slottskogen, även det ett utpekat bevarandeområde.

Flygvy över den nordöstra delen av Stigberget, med Masthuggsterrassen och Masthuggskyrkan, sett från älven.

Foto: Göteborgs Stad

Masthuggsterassen - BRF Masthugget 1
Studenthus på Repslagaregatan 2

HISTORIK

Stigbergets sluttningar från nuvarande Fjällgatan ner mot älven och hamnområdet bebyggdes under 1700-talet med glest liggande bostadshus av trä, små fiskarstugor, längs slingrande vägar med en tydlig koncentration mot Stigbergsliden. Området utvecklades under 1800-talet till landshövdingehus med lider ner mot hamnen. Under 1960-talet revs ett tjugotal kvarter på bergsslutningen norr om Fjällgatan och ersattes med Masthuggsterrassen; ett stort sammanhållet bostadsområde med V-formade hus och södervända gårdar. Detta var den första mer omfattande sanering som genomfördes i Göteborg.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Inga miljöer eller byggnader från den aktuella perioden ingår i det tidigare bevarandeprogrammet.

Bostadsrättsföreningen Masthuggets balkonger mot älven innan de byttes ut.

Klingners plats innan fasadändringar gjordes. Foto denna sida: Sanja Peter

Gränsen för Stigberget går längs Bangatan, som innehåller en för staden unik blandning av olika epokers bebyggelse

Vy från Klingners plats mot norr. Foto denna sida: Anna Reuter Metelius

Masthuggs- terrassen – BRF Masthugget

Adress: Masthuggsterrassen, Fjällgatan,
Repslagaregatan m fl

Fastighet: Stigberget 34:11, 14-22

Bebyggelse: Område med nitton
sexvånings flerbostadshus

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Utförning och projektering av bostadsområdet gjordes av Svenska Riksbyggens arkitektkontor under ledning av arkitekterna Hans-Olov Johansson och Gunnar Serneblad. Området byggdes under perioden 1966-68, men arbetet med förslaget inleddes redan i början av årtiondet.

MOTIVERING

Byggnadernas v-form ger utsikt mot älven i norr och

sol på den skyddade gården mot söder. Bebyggelsen är synlig på långt håll, lägenheterna är soliga med vacker utsikt. Stadsplaneidén, med fokusering kring sol-, lek- och parkeringsbehov, var tidstypisk och avancerad.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Masthuggsterrassen är landets största bostadsrättsförening. Tjugo byggnadskroppar med sexvånings skivhus innehåller ettusenfyrahundra lägenheter. Stadsplanen är skulptural med byggnader i v-form, anpassade till den bergiga terrängen. Byggnadsformen ger gott om utblickar mot älven samt skapar fina platsbildningar och gårdar. Området är trafikseparerat. Byggnaderna har fasader i korrugerad aluminiumplåt. Taken är svagt lutande. Lägenheterna har både en, två och treluftsfönster.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

I början av åttiotalet målades fasaderna om. Under den senare delen av nittiotalet gjordes yttre miljöförbättringar, funktionerna i vissa lokaler ändrades och en butiksbyggnad revs. Fasadenovering med ommålning samt byte av balkongfronter påbörjades under 2014.

Grönskande gård och nymålade fasader i bostadsområdet Nya Masthugget. Foto: Anna Reuter Metelius

Studenthus på Repslagaregatan

Adress: Repslagaregatan
Fastighet: Stigberget 30:1-2, 31:1
Bebyggelse: Studenthem i tre trevånings lamellhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Stadsplanen fastställdes 1966 och studenthuset ritades 1968 av arkitekt Arne Branzell på uppdrag av Svenska Riksbyggen. Ursprungligen hade man räknat med att platsen också skulle bebyggas med ett församlingshem för Masthuggsförsamlingen, men det hamnade istället vid Klingners plats mitt i det nyligen uppförda Masthuggsterrassen.

MOTIVERING

Studenthusen på Repslagaregatan är ett välbevarat exempel på tidens arkitektur för kategoriboende. Bebyggelsen uppvisar en specifik utformning som är väl anpassad till topografin och intilliggande Masthuggskyrkan; hela

gruppen är utformad med hänsyn till kyrkobyggnaden och anpassad för att underlätta en visuell upplevelse av denna.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

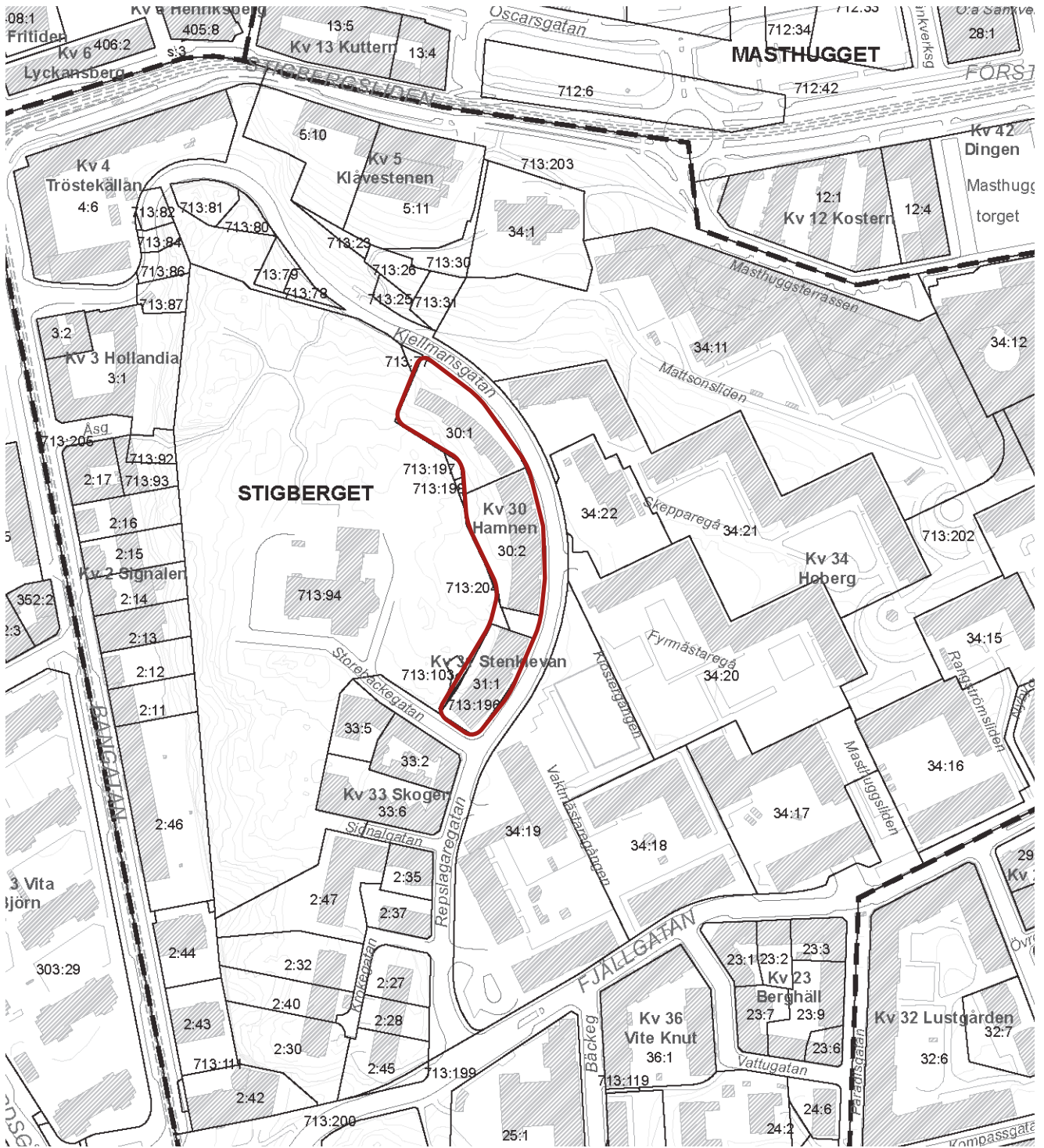
Studenthemmet består av tre trevånings lamellhus, placerade och formade så att de följer gatans kurva. Bebyggelsen är utformad och placerad som en omfamning av Stigbergets topp och Masthuggskyrkan. Hushöjden är låg och takformen anpassad till nivåskillnaderna. Mellan de tre huskropparna finns öppningar som är gjorda med ambitionen att möjliggöra vyer mot kyrkan på kullen. Det i byggnaderna tillämpade kommunikationssystemet är ett korridorsystem som förbinder uppemot 210 studentrum arrangerade i grupper om 9-10 rum vid varje trappplan med gemensamt kök. Fasaderna består av betongelement med frilagd ballast. Fönsterbröstningarna är gjorda av brännlackerad aluminiumplåt och har en ljusbrun ton. Taket är platt med papptäckning. Ett gångstråk som går från Masthuggstorget uppför bergsslutningen fortsätter mellan två av studenthusen mot kyrkan.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

En ombyggnad genomfördes under 1990-talet.

Studenthusen kröker sig runt Masthuggsbergets topp i öster. Foto: Sanja Peter

HAGA 15 PUSTERVIK 11

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Stadsdelen Haga innehåller främst en traditionell kvartersstad med småskalig trä- och stenhusbebyggelse. Här finns även äldre institutionsbebyggelse. Den angränsande Pustervik är en liten stadsdel söder om Rosenlundskanalen.

HISTORIK

Pustervik har fått sitt namn efter en vik som tidigare fanns väster ut vid älvstranden där vallgraven mynnade ut. Området var ursprungligen en del av befästningsstråket. Pusterviksplatsen som tillkom vid mitten av 1800-talet användes som upplag för tegelsten, sand och andra byggnadsmaterial in på 1900-talet. Ungefär hälften av den ursprungliga bostadsbebyggelsen har ersatts med nybebyggelse efter 1950 och Pusterviksplatsen har blivit parkeringsplats.

Det som idag utgör området Haga var en förstad till Göteborg, bebodd redan från mitten av 1600-talet av "arbetsfolk" i hamnen. Från 1812 började det "Nya Haga" byggas med början i den nordöstra delen. En intensiv utbyggnadsperiod inträffade under århundradets mitt med en rad viktiga allmänna byggnader och välgörenhetsinrättningar. Det viktigaste bostadstillskottet var 1875-1930 då ca 100 landshövdingehus uppfördes.

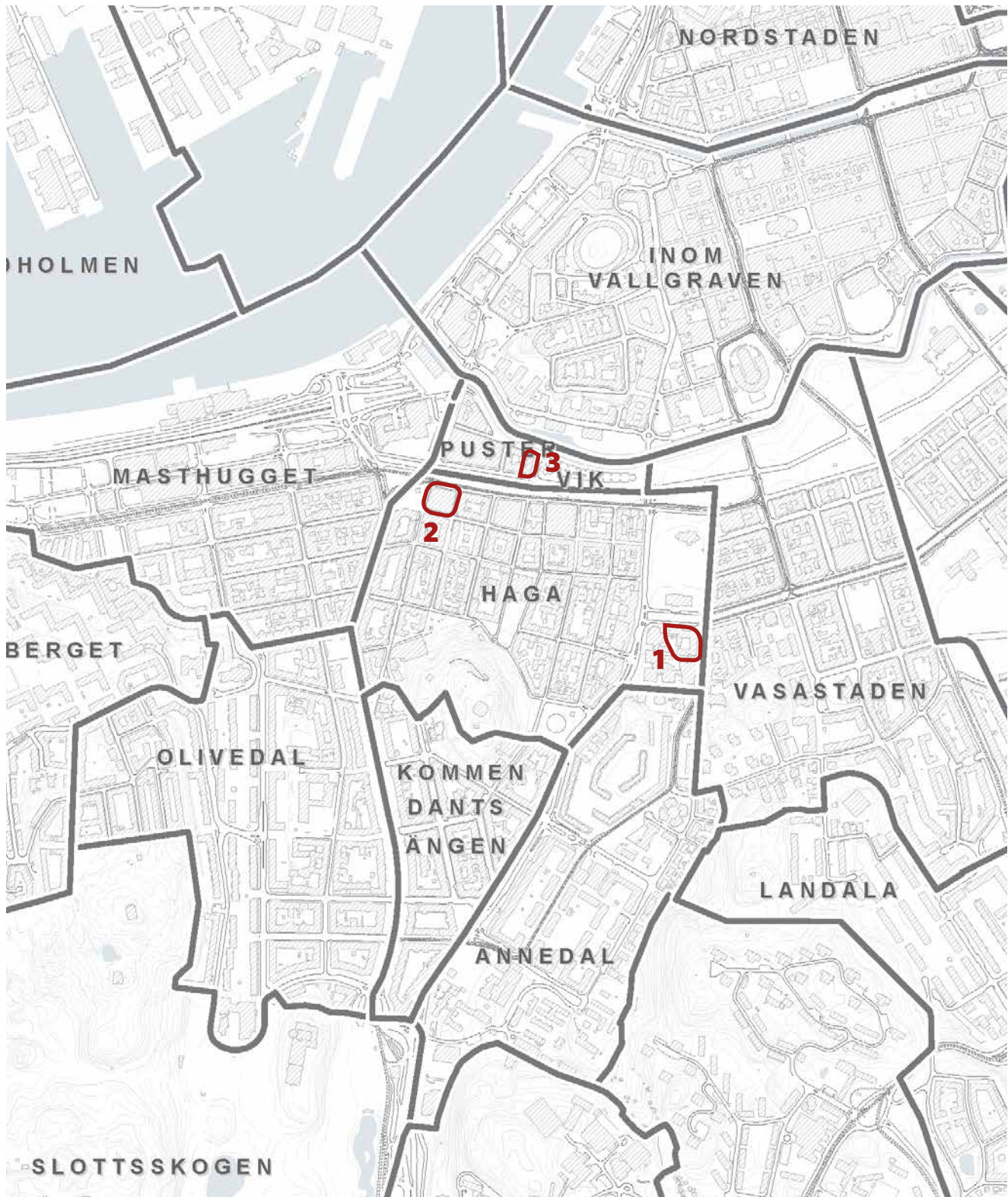
På 1930-talet började Hagas framtid att diskuteras och flera saneringsplaner, som innebar en total förnyelse av stadsdelen, presenterades. De följande 20-30 åren gjordes nya planförslag men inget av dessa genomfördes. Eftersom framtiden för Haga var osäker utfördes bara få moderniseringar och i slutet av 1950-talet såg stadsdelen i stort sett fortfarande ut som vid sekelskiftet. Befolkningen hade minskat

till ca 6000 men många butiker och verksamheter fanns kvar. 1962 upprättades ett saneringsprogram för Haga. Omkring 1965 påbörjades sedan evakuering och rivning av husen och vid ungefär samma tidpunkt startade en folklig opinion och en livlig debatt om hur förnyelsen skulle genomföras. 1984 antogs slutligen ett program vilket innebar att ca 60 hus skulle bevaras som byggnadsminnen och byggas om med särskilda statliga lån eller bidrag.

Ombyggnadsarbetet började 1978 i Dicksonska stiftelsens kvarter Fänriken och avslutades 1997 med restaureringen av Renströmska badet. Nybebyggelsen som uppfördes på de avröjda tomterna bestod i huvudsak av bostadshus. Andra nybyggnader var stadsdelshuset (Västra Hagaskolan), parkeringshus vid Landsväggsgatan och Södra Allégatan, ett stort byggnadskomplex för Universitetet mellan Husargatan och Sprängkullsgatan samt nya Handelshögskolan i Hagas östra utkant. Vid förnyelsen bevarades Hagas stadsplanemönster med gatunätet och de yttre kvartersformerna i huvudsak. Haga Nygata och Västra Skansgatan har särskilt väl bibehållna gatumiljöer.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Kvarteret Amiralen/Ny Tids Hus – Tryckeri- och kontorshus från 1957-59 efter ritningar av arkitekterna E Uppling och E Fylking ingår i befintligt bevarandeprogram, del I, bevarandeområdet Haga – Skansberget, Haga 15:A. Handelshögskolan – Universitetsbyggnad från 1951 ritad av arkitekt Carl Nyrén ingår i bevarandeområde Haga Kyrkoplan mm, Haga 15:B.

- Handelshögskolan 1
- Ny Tids hus 2
- Adventskyrkan 3

Handels- högskolan

Adress: Vasagatan, Haga Kyrkogata
Fastighet: Haga 22:1
Bebyggelse: Ett höghus och en tegellänga
Övrigt skydd: -

HISTORIK

De äldre delarna av Handelshögskolan uppfördes år 1951 enligt ritningar av Carl Nyrén. Uppdraget - erhållet genom en omfattande arkitekttävling - blev starten på den idag namnkunnige arkitektens verksamhet och strålande karriär. Under ledordet enkelhet skapade Nyrén i Handelshögskolan en anläggning i högkvalitativ 1950-tals modernism. Nybyggnaden invigdes år 1952 av prins Bertil.

MOTIVERING

Handelshögskolans äldre del är ett exempel på 1950-talets allmänna byggnader. De visar på 1950-talets arkitektoniska ideal och är ett representativt exempel på arkitekten Carl Nyréns arkitektur. Särskilt intressant är kombinationen med ett höghus och ett låghus samt hans hantering av

ljuset genom de glasade gallerigångarna mot gården. Komplexet har ett högt miljöskapande värde genom sin framträdande roll i stadsbilden. Intressant är också hur Nyrén genom lågdelens låga höjd har sparat vyer mot Skansen Kronan från Vasagatan. Byggnaderna uppvisar även interiört höga arkitektoniska ambitioner med exklusiva material som marmor och kalksten.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Den berörda delen utgörs av en höghusdel om åtta våningar och en tvåvånings låghusdel. Byggnaderna omsluter en inre gård. Höghusdelen har en geometrisk/kubisk form med symmetriskt placerade fönster. Fasaden är beklädd med Ekebergsmarmor och grönt opalglas. Ursprungliga fönster och dörrar har teakbågar. Tvåvåningslängorna har fasader av brunrött tegel med en låg granitsockel. Byggnaden öppnar sig med glasfasader mot gården. Mellan tegellängorna och gatan finns en gräsyta - stadsrummets karaktär av park mellan Haga och Vasastan skulle bibehållas.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Fönster och dörrar har bytts ut men helhetsintrycket är en påtagligt välbevarad bebyggelse.

Handelshögskolan har tillbyggt under 1990-talet och omfattar nu hela kvarteret.

Handelshögskolans äldre del är typisk Göteborgsk 1950-talsmodernism. Foto: Anna Reuter Metelius

Ny Tids hus

Adress: Järntorget
Fastighet: Haga 1:1
Bebyggelse: Handel- och kontorshus vid Järntorget
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Kontorshuset uppfördes 1957-8 för arbetartidningen Ny Tid på platsen för det tidigare Arbetsföreningens hus. Ritningar upprättades av de stockholmsbaserade arkitekterna Erik Uppling och Eric Fylking. Uppgiften var svår pga stadsplanemässiga krav om en anpassning till bebyggelsen i Haga och speciella utformningskrav från tidningens tekniska avdelningar, t ex om en hög grad av flexibilitet samt plats för en enorm tryckpress. Undermåliga grundförhållanden på platsen försvårade ytterligare. Lösningen blev pålning till 40 m. Produktionslokaler, som delvis löper över flera plan, placerades nederst. Bottenvåningen har ett ovanligt stort djup. Däröver ligger kontorsvåningar med takfönster om 60 kvm till den fd sätterivdelningen. Flera hissar blev lösningen på kommunikationen mellan tidningens olika avdelningar. Kontorslokalerna gjordes så flexibla som möjligt av hänsyn till utvecklingsmöjligheterna för tidningens olika avdelningar. Fönsterindelingen baserades på ett modulsystem utifrån den minsta användbara arbetscellen på två meter. Rummen fick mellanväggar i stålkenor, enkla att flytta. En relativt låg, anpassad höjd, fyra vån, mot Haga Östergata och Mellangatan blev svaret på efterfrågan om hänsyn till intilliggande bebyggelse.

MOTIVERING

Ny Tids kontorshus är ett ovanligt kontorshus, vid arbetarrörelsens centrala plats i Göteborg, med en distinktarkitektursomärettavtryckavarbetartidningens storhetstid. Den iögonfallande byggnaden utgör en av "väggarna" till Järntorget och är därmed ett betydande inslag i stadsbilden. Den avtrappande formen har krävt en komplicerad konstruktion med avväxling av pelarna.

Kontorsbyggnadens interiör uppvisar en konsekvent genomförd flexibilitet. Betydande karaktärsdrag är den avtrappande formen samt fasadmaterialet skiffer, opaxitglas samt bevarade ursprungliga fönster av trä.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

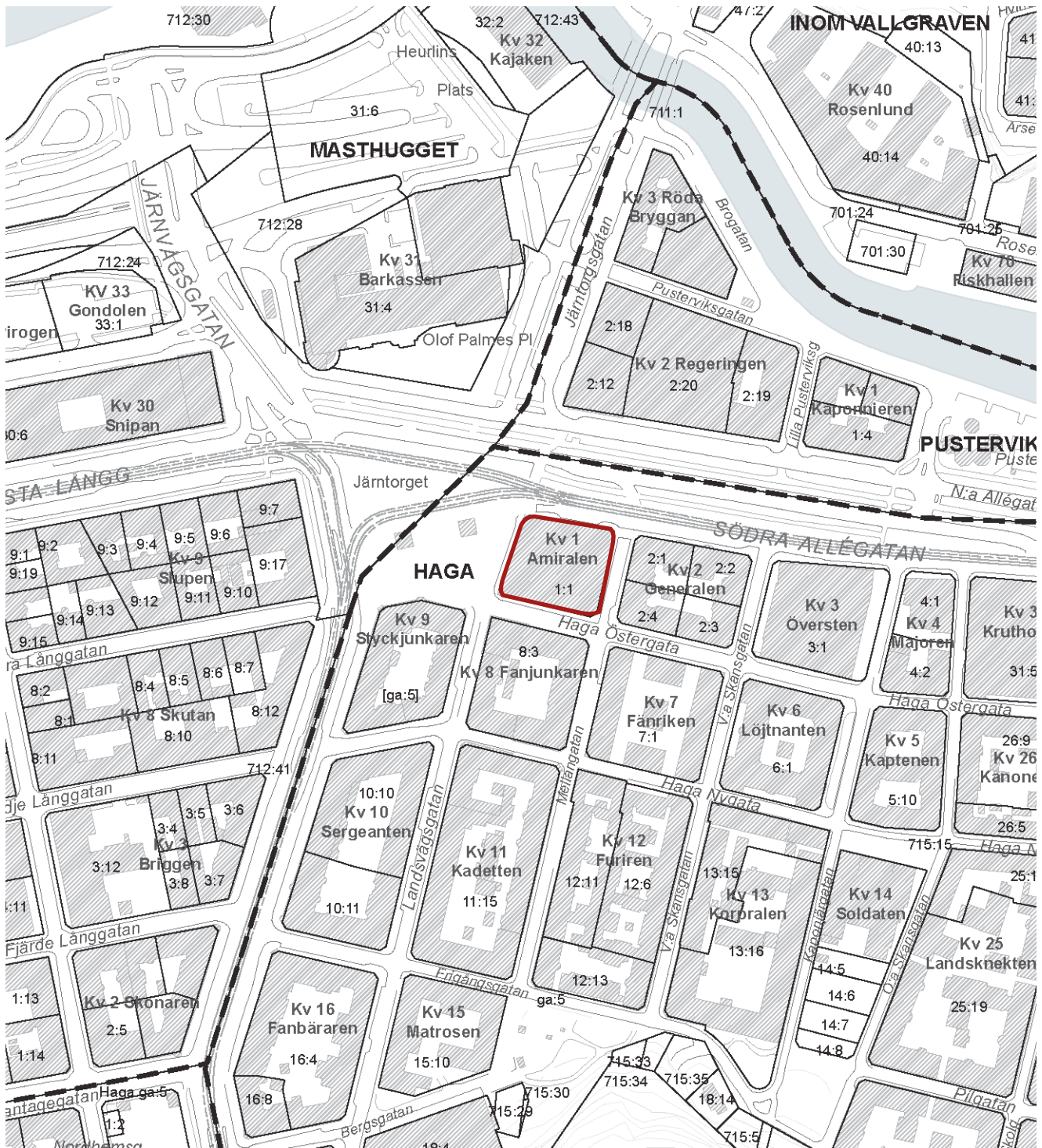
Ny Tids kontorshus upptar ett helt kvarter vid Järntorget östra sida. Byggnadens form, sett från Järntorget och Södra Allégatan, är en femvånings pyramid vilande på en tre våningar hög bas. Basen är klädd med svart skiffer och pyramiden med opaxitglas. Förenklat beskrivet är formspråket en lätt horisontalsektion vilandes på en tung. Den del av byggnaden som vetter mot Haga är endast hälften så hög - fyra våningar - och har fasader i tegel. Konstruktionen är ett stomhus i betong.

Ny Tids hus är en påminnelse om arbetarrörelsens storhetstid i Göteborg. Foto denna sida: Anna Reuter Metelius

Baksidan av Ny Tids hus. Byggnadsvolymen är anpassad till bebyggelsen i Haga. Vy längs Mellangatan från norr.

Adventskyrkan

Adress: Norra Allégatan 6
Fastighet: Pustervik 2:19
Bebyggelse: Kyrkobyggnad i sex våningar integrerad i kvartersstrukturen
Övrigt skydd: -

HISTORIK

I början på 1960-talet uppenbarade sig inhysningsproblemet för några av frikyrkoförsamlingarna som låg i stadens olika saneringsområden. Fyra församlingar gick ihop och bildade Trefaldighets metodistförsamling. Man ville ha ett centralt läge för att nås av medlemmar från olika håll i staden.

En byggnadskommitté tillsattes för att handlägga de praktiska frågorna och till slut landade man i uppförandet av Adventskyrkan på Norra Allégatan. Kyrkan stod färdig 1966. Arkitektkontoret GAKO hade upprättat ritningarna.

MOTIVERING

Kyrkan har en ovanlig betongfasad med råa betongytor som tillsammans med ett urval av exklusiva material – koppar, mässing, ädelträ – bildar en arkitektonisk helhet, trots byggnadens anonyma och robusta yttre som nästan döljer objektets innehåll och funktion. Reduceringen av materialvalet och renodlingen av lösningarna är karaktäristiska för tidens kyrkobyggande, även om betong inte var ett så vanligt material som tegel (jfr dock Högsbo kyrka). Att kyrkan ligger inbäddad i ett kvarter är ganska vanligt för frikyrkor (jfr Betlehems kyrkan m fl) medan det inte alls förekommer inom statskyrkan.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

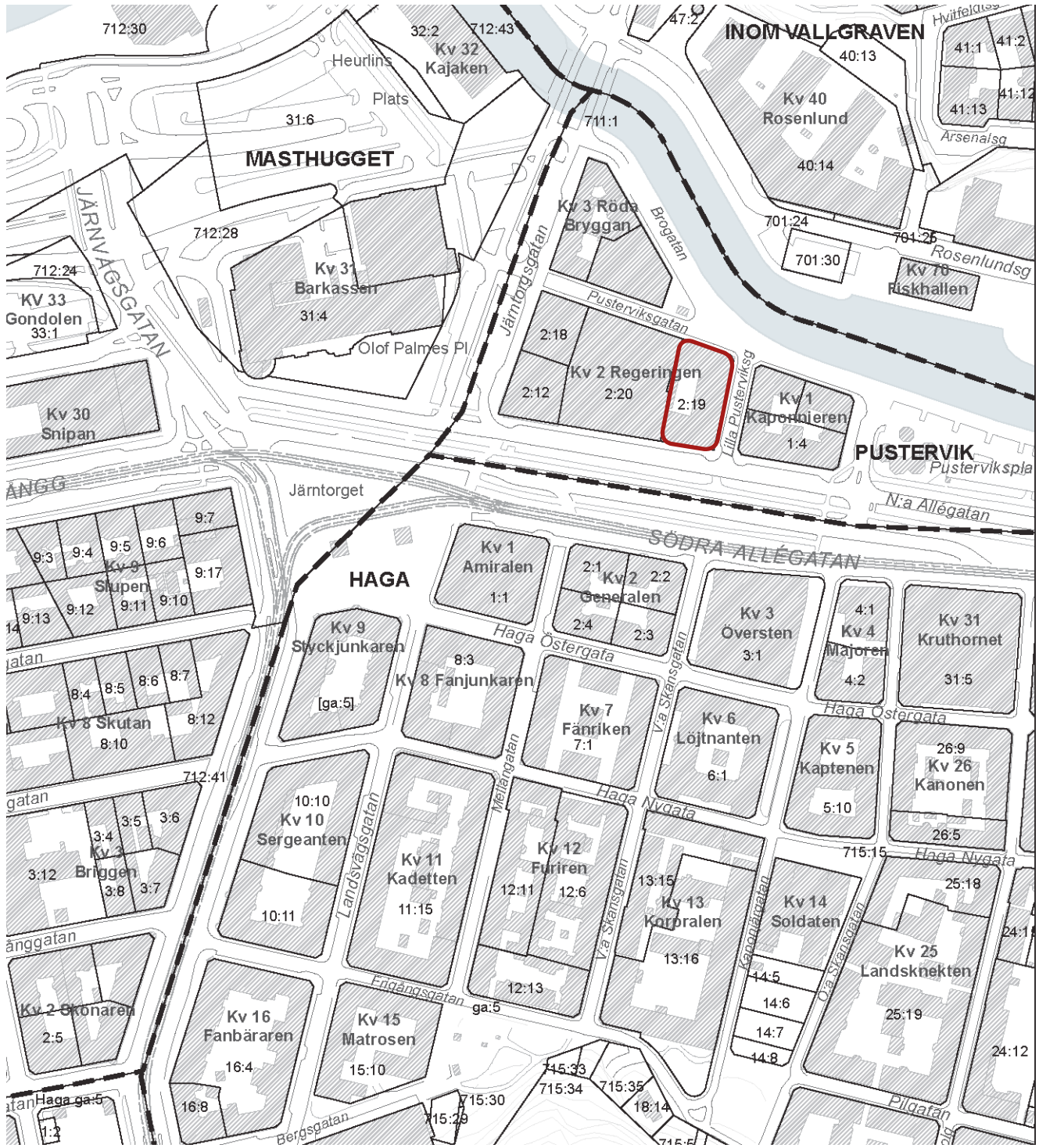
Adventskyrkan är ett stenhus i sex våningar mot Norra Allégatan och fyra mot Pusterviksgatan. Bottenvåningen och första våningen upptar hela tomtytan och över det utgörs byggnaden av en U-formad byggnadskropp som går utmed Norra Allégatan och

Pusterviksgatan i fyra till sex våningar och med en indragen takvåning. Byggnadens stomme är utförd av betong. Fasaden är av formgjutna betongelement och med grå obehandlad betongyta och vitmålade element i fönsterbröstningar. Sockelvåningen har enstaka fönster men hörnen i söder och norr har dekorativa polykroma glasutsmyckningar. Övriga fönster är bruna enlufts-fönster i trä och burspråk i glas med bruneloxerad aluminium i hörnen. Yttertakets är av koppar och utvändiga dörrpartier i mörkoxiderad mässing.

Invändigt är det betong och putsade ytor, träytor är laserade i blågrön färgton. Kyrkans lokaler består av kyrkorummets i tre våningar med överljus vid altargången. Konstnärlig utsmyckning består av blåstrad naturbetong med glasinfattningar av konstnären Peter Lamberg samt textilutsmyckning av Elsa Agélii.

Adventskyrkan med sin ovanliga betongfasad ut mot Södra Allégatan. Foto: Anna Reuter Metelius

ÄNGGÅRDEN 18

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Huvuddelen av Änggårdens yta upptas av parken Botaniska trädgården och det vidsträckta naturområdet Änggårdsbergen. Grönområdena ramar in Änggårdens trädgårdsstad som är av riksintresse. Stadsplanen, utformad av Albert Lilienberg, har förebildligt utformade gatuaxlar och noggrant gestaltade platser och gator. I övrigt utgörs bebyggelsen av de stora institutionsmiljöerna Sahlgrenska Universitetssjukhuset och Medicinareberget i norr. Miljöerna uppvisar årsringar av bebyggelse från 1896 och framåt, respektive 1955 och framåt, med olika grad av anpassning till topografi och bebyggelsekontext. Annedalskyrkan från 1910 är en viktig monumentalbyggnad som fullbordar en svit av tegelarkitektur vid Medicinarebergets sydvästslutning.

HISTORIK

Områdets kända byggnadshistoria går tillbaka till 1600-talet då Änggården var en kronogård under Älvsborgs slott. Under 1700- och 1800-talen var Änggården en större gårdsenhet med naturskön, kuperad landsbygd söder om staden. Ägorerna hade sin största utsträckning under 1880-talet då de omfattade de nuvarande stadsdelarna Änggården och Guldheden. Under seklets slut växer sig staden allt närmare söder ut mot Änggården. År 1892 styckas en stor del av gårdsenheten Änggårdens marker av och säljs till staden, som vill uppföra det blivande nya Sahlgrenska sjukhuset på fastigheten. Sjukhuset uppförs under åren 1896-1900.

Området inkorporerades med Göteborg successivt under 1800-talets slut och 1900-talets början. I den norra delen uppfördes en rad stora trävillor

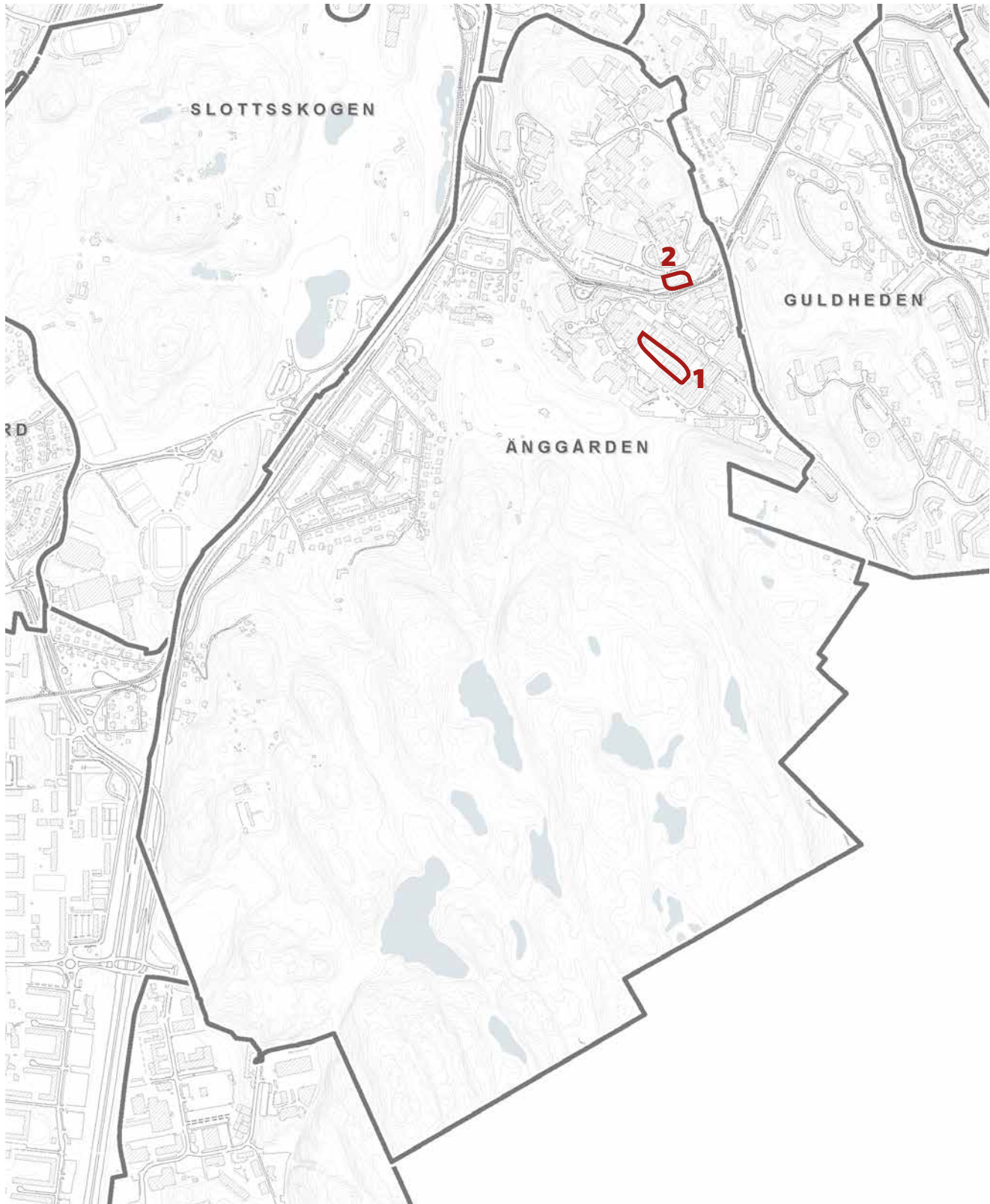
kring sekelskiftet. Den första stora utbyggnaden omfattade Sahlgrenska sjukhuset som invigdes år 1900. Det har sedan utvidgats i flera etapper. Längs bergskanten norr om Sahlgrenska byggdes också andra enstaka sjukhusbyggnader och vårdanstalter i början av 1900-talet. Området längs "landsvägen" söder ut bebyggdes med villor och radhus 1915-22 (norra delen) och 1922-50 (södra delen). Botaniska trädgården anlades 1915-25. Efter 1960 har nordvästra delens karaktär helt förändrats. Säröbanan har lagts ner, stationshuset har rivits, trävillorna har ersatts med kontorshus av sten och f.d Frölundagatan har utvidgats med stora trafikaneläggningar.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Stora tillbyggnader och ombyggnader av Medicinarebergets olika institutioner har i viss mån förändrat anläggningens karaktär. Likväl är arkitekten Klas Anshelms grundkoncept stabilt och flera tillbyggnader som tillkommit på senare år har utformats med den ursprungliga anläggningen som arkitektonisk utgångspunkt.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Sahlgrenska sjukhusets centralkomplex från 1957-58 efter ritningar av arkitekt Gustaf Birch-Lindgren ingår i bevarandeområde Sahlgrenska sjukhuset mm, Änggården 18:E. "Byggnaderna visar olika skeden i områdets utbyggnad och utgör tidstypiska och välbevarade exempel på vårdinrättningar från flera epoker". Centralkomplexet lyfts emellertid inte fram som en byggnad med särskilt kulturhistoriskt värde.

Centralkomplexet, Sahlgrenska sjukhuset 1
Medicinska biblioteket 2

Centralkomplexet, Sahlgrenska sjukhuset

Adress: Änggården 33:1
Fastighet: Sahlgrenska, Blå stråket
Bebyggelse: En artonvåningars sjukhusbyggnad
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Från sitt första läge i ett hus vid Östra Hamngatan på 1800-talet har Sahlgrenska steg för steg expanderat och flyttat till stadens utkanter i takt med stadens utbyggnad. Det nuvarande läget har sjukhuset haft sedan 1900-talets början. Centralkomplexet uppfördes 1956-59, enligt ritningar av arkitekterna Birch-Lindgren och Lohk, på den ursprungliga huvudbyggnadens plats. I utformningen prioriterades korta transporter och en kompakt planlösning.

MOTIVERING

Centralkomplexet speglar sin tids ideal inom sjukhusplaneringen och tillsammans med kringliggande

byggnader från mer än ett århundrade representerar det sjukhusbyggandets utveckling från paviljonger i park över koncentrerade höghuslösningar till en komplex och kompakt stadsbebyggelse. Det är också en utveckling av förhållandet läkare-patient, från att läkaren kommer till patienten till en modell där patienten kommer till läkaren och tillbaka mot att patienten ska stå i centrum. Som höghus representerar det också sin tids intresse för dramatiska accenter i stadsbilden.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

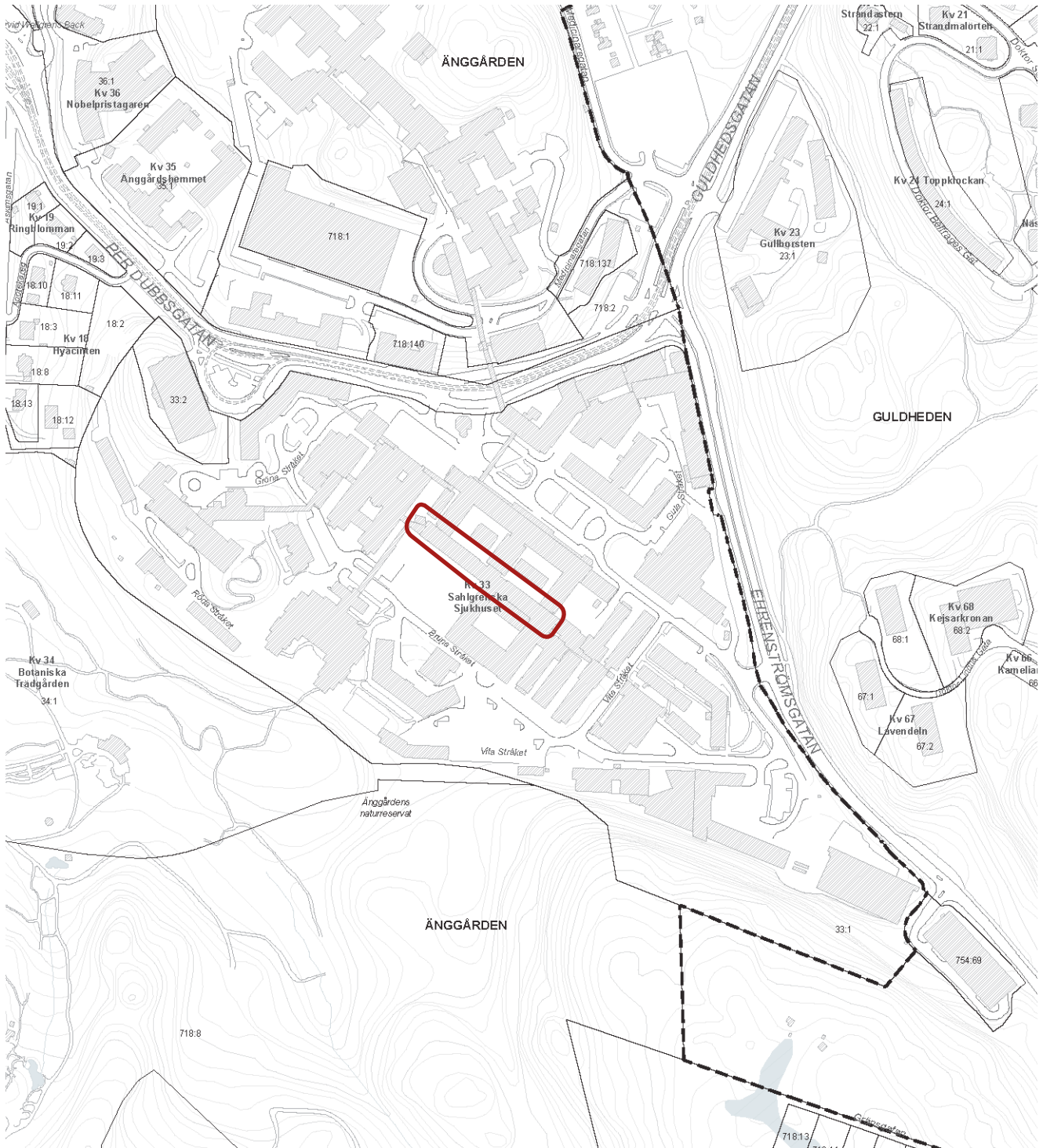
Högdelen är ett dominant landmärke i stadsrummet. Upplevelsemässigt reser den sig som en vida synlig mur som bryter siktlinjen mot sydväst från Wavrinskys plats. Platsen framför akutbyggnaden skapar tillsammans med den centrala gården ett entréområde och en slags framsida, medan södra delen av anläggningen fått lite av en baksideskaraktär. De senaste årens tillägg har emellertid uppförts med målsättningen att skapa en mer stadsmässig karaktär söder om den centrala axeln.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Sjukhusområdet har senare förtätats vidare och med byggandet av medicinska fakultetens institutioner på Medicinareberget blivit till en stad i staden.

Sahlgrenska centralkomplexet. Foto: Sanja Peter

Medicinska biblioteket

Adress: Medicinaregatan 4
Fastighet: Änggården 718:138
Bebyggelse: Ett bibliotekskomplex
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Biomedicinska biblioteket ritades av arkitekt Klas Anshelm och uppfördes 1957 som en utbyggnad till medicinska fakulteten, även det ritat av Anshelm. Han hade tidigare ritat medicinska fakulteten i Lund och vann uppgiften att rita Göteborgs universitets första utlokalisering från den centrala staden, genom en tävling.

MOTIVERING

Biblioteket är karaktäristiskt för Klas Anshelms arkitektur, både i sitt återanvändande av enkla sakliga lösningar och sitt underfundiga sätt att forma en byggnad kring en speciell funktion och situation.

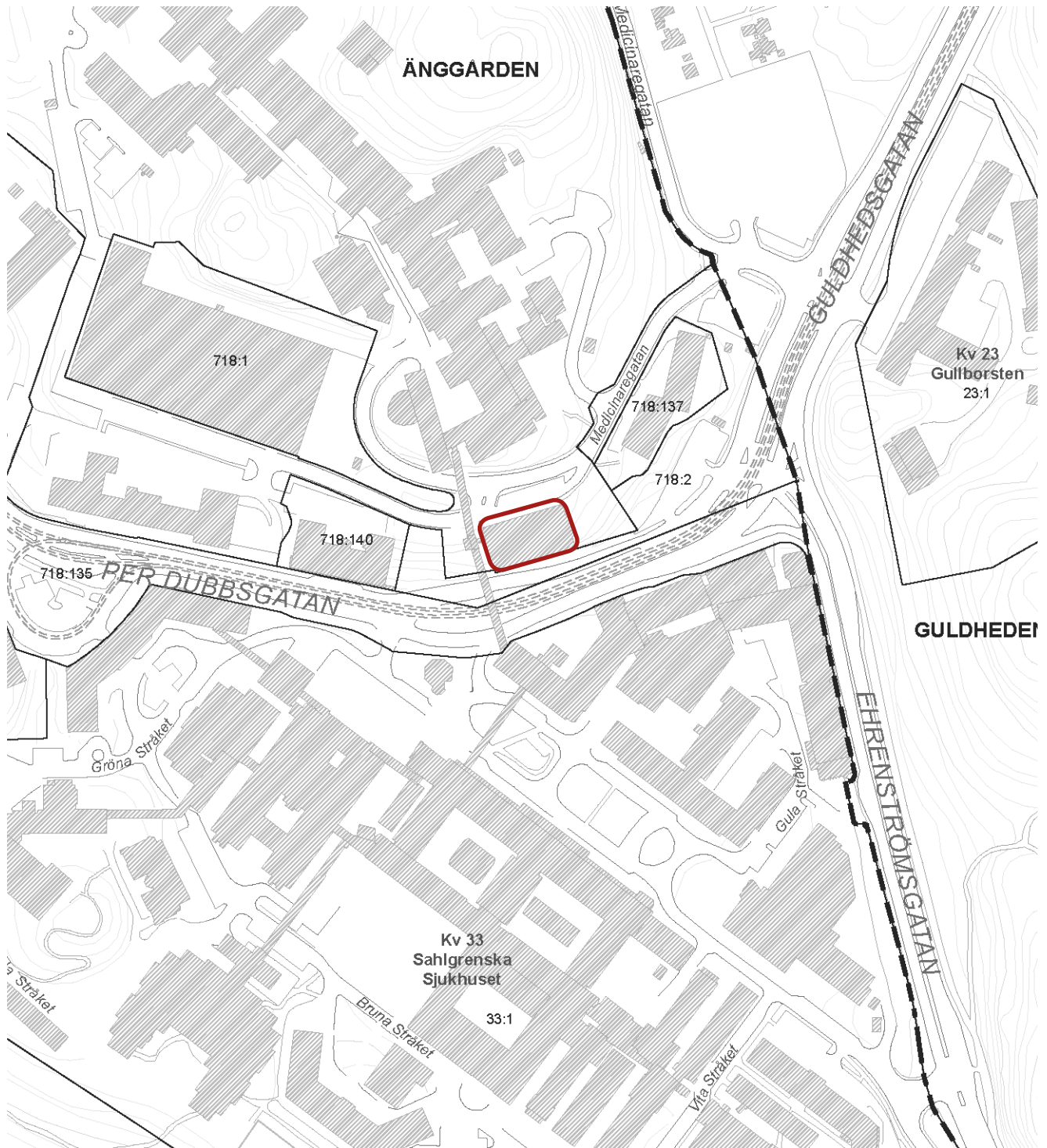
Miljön ingår i sammanställningen Moderna monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Biomedicinska biblioteket ligger strategiskt på bergets kant och annonserar området ut mot gatan. Byggnaden kragar dramatiskt ut över det branta berget. Funktionen är avläsbar i fasaden. De små fönstren i de tre nedre våningarna är bokmagasinen med lägre takhöjd. Över dem en kontorsvåning med kvadratiska, och regelbundet utplacerade fönster och överst, med större fönster och ett utspringande solavskärmande tak, ligger läsesalen. In mot området har byggnaden två våningar. Läsesalen har överljus från en indragen lanternin vars vinklade undertak reflekterar ner ljuset på läsplatserna. Det gula teglet och de kvadratiska fönstren är tekniskt-praktiskt-ekonomiskt motiverade lösningar som Anshelm återanvänder genom sin arkitektur, inte bara på Medicinarberget utan på många andra håll. Samtidigt ser han här den särskilda uppgiftens och mycket speciella platsens möjligheter och låter det forma arkitekturen till en intensiv saklighet och vad man kunde kalla en "passionerad realism".

Biomedicinska biblioteket kragar dramatiskt över bergets kant. Foto: Anette Lindgren

OLIVEDAL 14

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Stadsdelen sträcker sig från Linnégatan upp till höjdpartiet mellan Stigberget och Slottskogen. Linnégatan, med tydliga ändpunkter i Linnéplatsen och Järntorget, är pulsådern i den borgerliga stenstaden i stadsdelarna Olivedal och Kommendantsängen. Området har en stadsmässig bebyggelse med tre olika och tydliga karaktärer eller strukturer; välbevarad stenstadsmiljö från 1900-talets början i den östra delen, mellan Linnégatan och Vegagatan, utpräglad 1960-talsbebyggelse med betongelement och förortsbyggandets planmönster vid Vega- och Jungmansgatorna samt en väl sammanhållen miljö med landshövdingehus kring Sjömansgatan/Kompassgatan i ”gamla Masthugget”.

HISTORIK

Marken tillhörde ursprungligen Älvsborgs Kungsladugård men redan på 1700-talet avyttrades ett stycke mark som sedan blev egendomen Olivedal. En gles bostadsbebyggelse växte fram under 1800-talet. 1877 gjordes en första plan med bostadskvarter på båda sidor om en aveny – Linnégatan. Linnégatan byggdes över den kulverterade Djupedalsbäcken som en aveny med förträdgårdar. Utbyggnaden enligt planen påbörjades vid Vegagatan där långsträckta kvarter med landshövdingehus uppfördes 1880-90. Den slutgiltiga planen för Linnégatan fastställdes 1893. Längs Linnégatan uppfördes under åren 1895-1930 höga stenhus med bostäder, skola samt kyrka. I de västra, högt belägna delarna uppfördes landshövdingehus under 1900-talets första decennier. Dessa motstod 1960- och 70-talens totalförnyelse på Stigberget

medan landshövdingehusen vid Vegagatan revs under 1960-talet och ersattes med nybyggnader i form av höga skivhus med fasader av betongelement. Under 1970- och 80-talen revs ett antal sättningsskadade hus vid Linnégatan och ersattes av nya som inordnades i kvartersmönstret.

FÖRÄNDRAT, BEVARAT

Epokens bebyggelse inom området är välbevarad. Under 2014-15 har balkongfronter bytts ut i bostadsområdet Nordostpassagen.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Ingen bebyggelse från den här berörda epoken ingår i bevarandeprogram del I och II.

Del av lekplatsen Plikta med Vegahemmet i bakgrunden. *
Foto: Sanja Peter.

Vegahemmet 1

Vegahemmet

Adress: Vegagatan
Fastighet: Olivedal 6:31
Bebyggelse: Vårdanläggning med höghus och lågdelen samt innergård
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Vegahemmet ritades av arkitekten Bo Cederlöf för Göteborgs stads bostadsaktiebolag 1963 och uppfördes i början av 1970-talet på platsen för ett gammalt ålderdomshem som revs. Det var Stiftelsen Ålderdomshemmet i Göteborg som hade en värdidé om att ha pensionslägenheter i anslutning till ett vårdcentrum med bland annat ålderdomshem, sjukhem samt läkar- och sköterskestationer. Ytorna var generöst tilltagna vad gäller miljö och aktivitet. Färg och form skulle finnas interiört för att berika vardagen. Konstnären Elsa Agélii gjorde en trappmobil i form av ett stort antal måsar som flög i luftrummet i den stora spiraltrappan. Måsarna tillverkades på vårdhemmets terapiavdelning.

MOTIVERING

Vegahemmet är ett välbevarat exempel på sextiotalets byggande och ett exempel på tidens nya idéer om specialboende för äldre. Anläggningen är karaktäristisk och dominerande i stadsbilden med sin kopparfasad.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

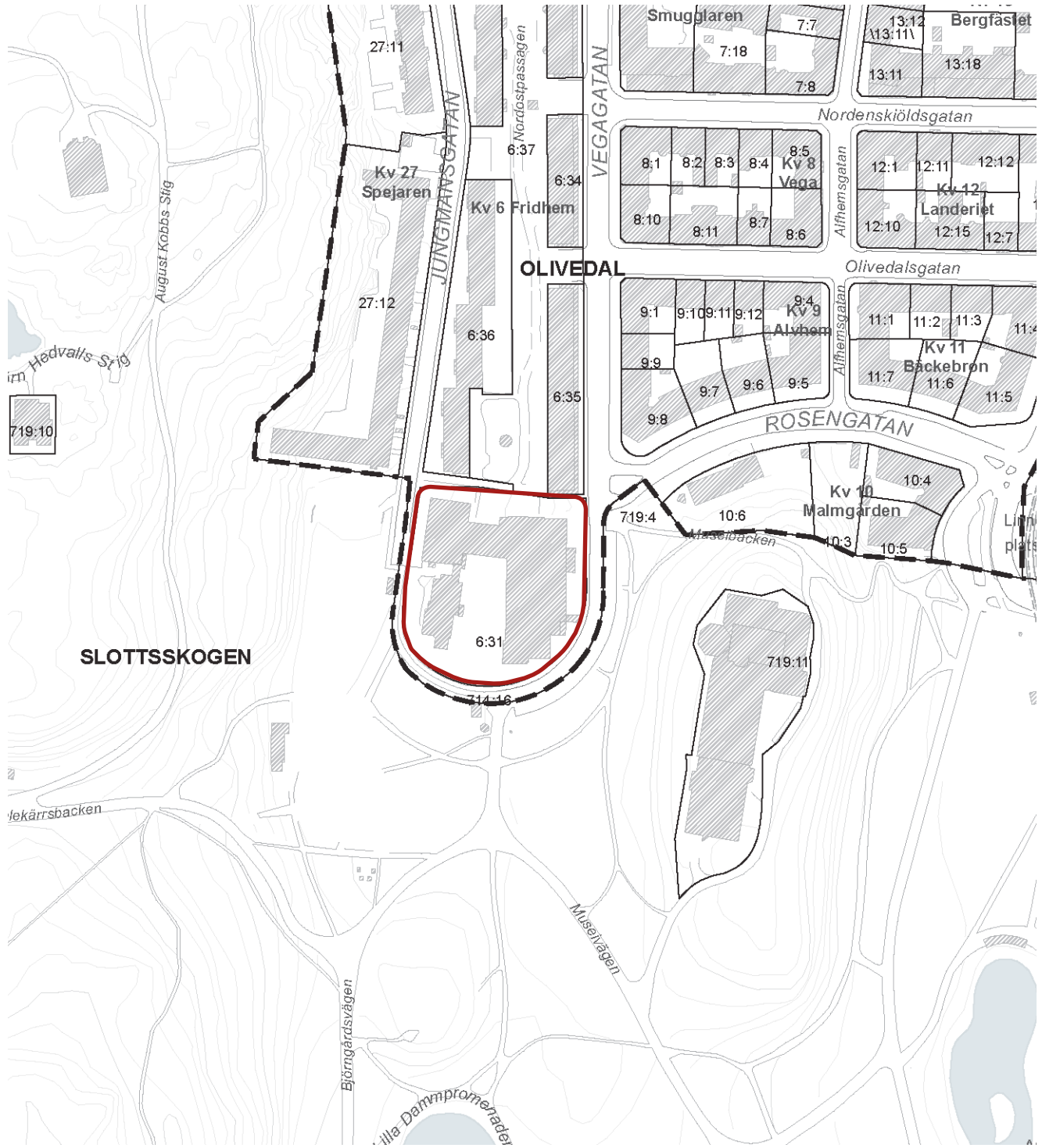
Vegahemmet består av tre huvudsakliga byggnadskroppar grupperade i U-form runt en inre gård. Vid Vegagatan ligger lågdelen, ett fyrvåningshus med platt tak och fasader av betongelement. På gaveln mot Slottskogen finns balkonger. Lågdelen står, genom en lägre byggnadskropp, i förbindelse med en högdelen vid Jungmansgatan; ett elvånings höghus med kopparplåtsbeklädda fasader. På fastigheten finns även 1980-tals tillbyggnad i två våningar längs Jungmansgatan. Anläggningen rymmer, förutom tio våningar med pensionärsbostäder, centralkök, bibliotek, läsrum, mm. Hela anläggningen omges av en granitmur krönt av ett svartmålat smidesräcke.

GENOMFÖRDA ÄNDRINGAR

Ett antal mindre ombyggnader har gjorts på hemmet interiört samt ett par tillbyggnader, men som helhet är Vegahemmet välbevarat.

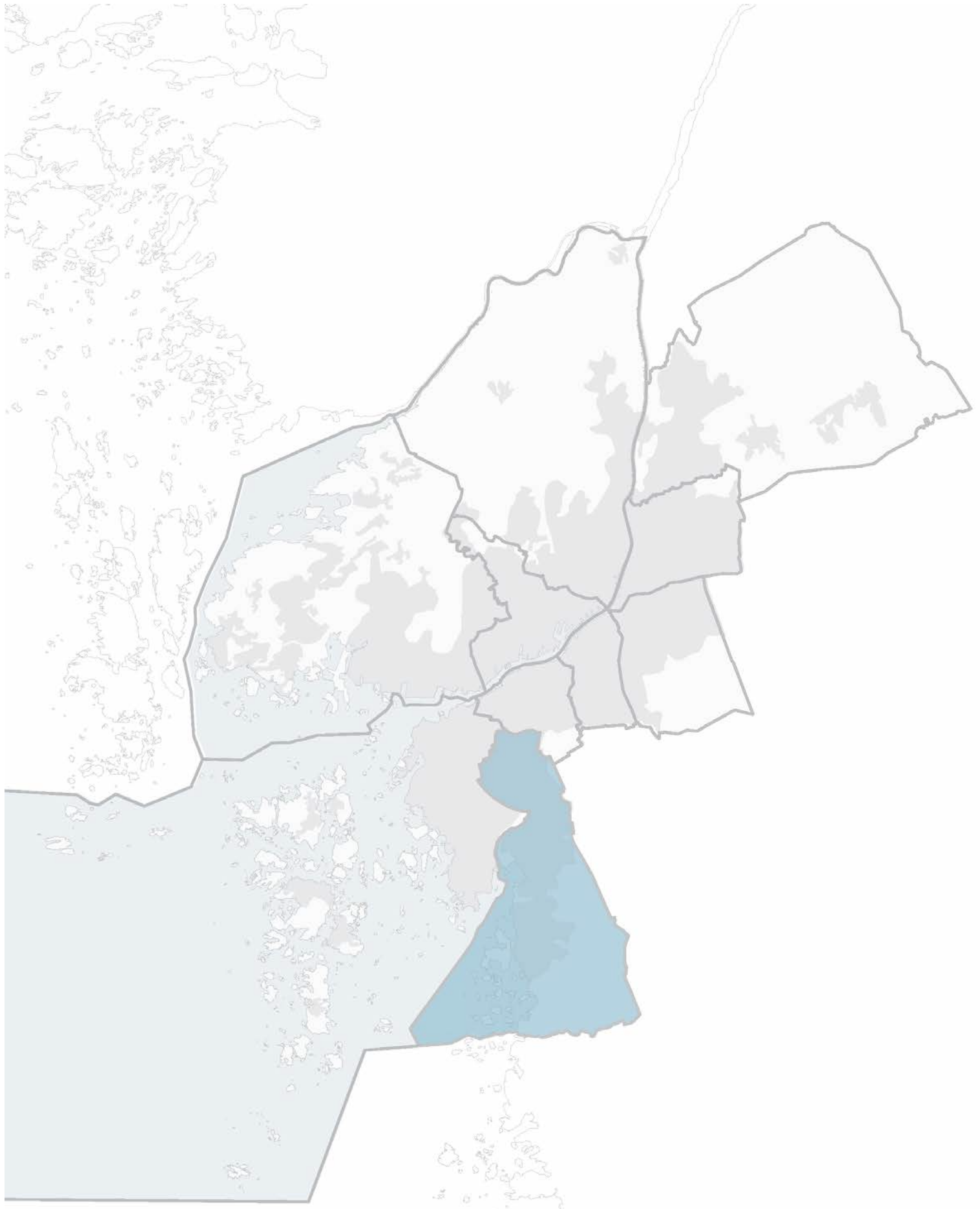
Vegahemmet är väl synligt i stadsbilden med sin karaktäristiska kopparfasad. Foto: Rickard Ribbås

Vegahemmets gavel mot Slottskogen. Foto: Sanja Peter

ASKIM-FRÖLUNDA-HÖGSBO

JÄRNBROTT 58 RUD 60

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

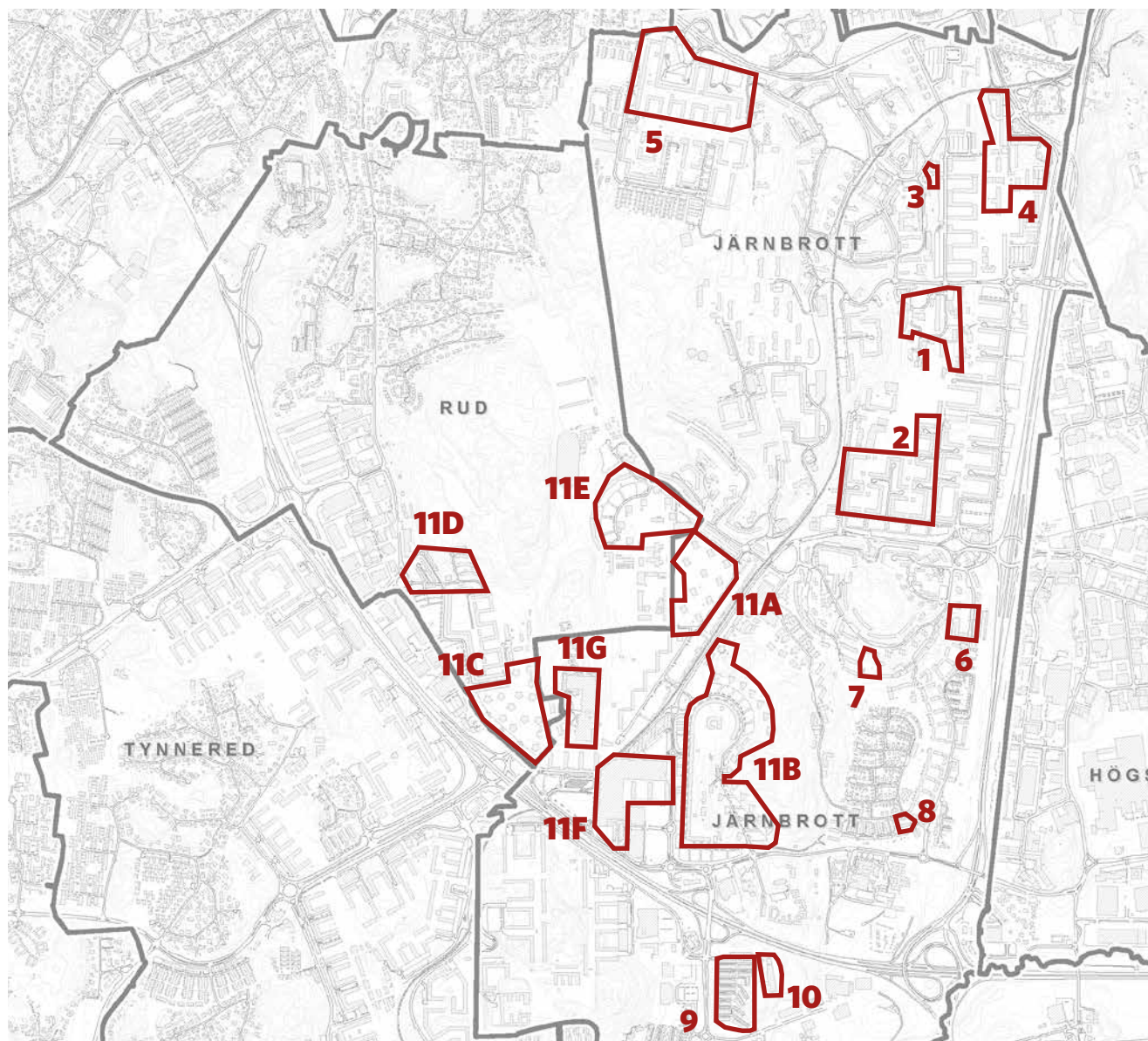
Området omfattar delområdena Högsbo, Frölunda och Rud, vilket geografiskt sett är hela det landområde som inringas av Dag Hammarskjölds-, Högsbo-, och Västerlederna, om man bortser området Ekeback. Sett till Stadsdelnämndens primärområden så ingår områdena Högsbohöjd, Högsbotorp, Kaverös, Flatås, Järnbrott, Tofta, Frölunda Torg, Ruddalen, Grimmered och den nordöstra delen av Fiskeback. Området är starkt präglad av efterkrigstidens byggande med bland annat flera tidstypiska 1950-talsmiljöer och ett utbredd höghuslandskap från 1960- och 70-talen i centrala Frölunda. Större delen av bebyggelsen i Järnbrott-Rud

är uppförd efter ca 1955-60. I centrala Frölunda ligger flerbostadshusområden i skulpturalt formade enklaver med punkthus och lamellhus i olika höjder kring en central nod, Frölunda torg, med ett köpcentrum kring ett inomhustorg samt sjukhus, bostadsbebyggelse och kulturhus. I respektive bostadsområde är trafiksepareringen konsekvent genomförd med bilfria gårdar.

Högsbo industriområde ligger mellan Dag Hammarskjöldsleden, Ängårdsbergen och Söderleden och är genom sitt centrala läge och närheten till stora trafikleder mycket attraktivt för företag. Bebyggelsen

*Flygvy över Frölunda och Järnbrott från väster, med de karaktäristiskt formade bostadsområdena Stjärnhusen och Käppen.
Foto: Göteborgs Stad*

- Högsbo sjukhus 1
- Flatås 2
- Högsbo kyrka 3
- Marklandsgatan 4
- Pennygången 5
- Radiotorget 6
- Lekplats vid radiogatorna 7
- Elektrongatan 8
- Toftaåsgatan 9
- Toftaåsens äldreboende 10

Centrala Frölunda 11

- "Lösgommarna" 11A
- "Kommandobryggorna", "Käppen" och "Tratten" panncentral 11B
- Stjärnhusen 11C
- Altfioligatan och Banjogatan 11D
- Musikvägen och Fioligatan 11E
- Frölunda torg 11F
- Frölunda kulturhus 11G

är till största delen låg med undantag från Pågens bageri som utmärker sig genom storlek och höjd.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Området utgjorde större delen av Västra Frölunda socken, som fram till 1900-talets mitt var en utpräglad jordbruksbygd. Där låg flera byar och gårdar, bland annat Grimmered, Ekeback, Tofta, Flatås och Bua. Under 1900-talets första decennier gjordes de första samlade utbyggnaderna i området med bostads- och fritidsbebyggelse: Frölundaborgs villaområde i nordost, Högsbotorpen i norr samt Högsbo kolonistugeområde. 1944 övertog Kungliga Göta Luftvärnskår (Lv6) Bua gård som bebyggdes med kaserner.

1945 inkorporerades Västra Frölunda med Göteborg. Den lättbebyggda jordbruksmarken i nuvarande Järnbrott och Rud betraktades vid den här tiden som stadens största markreserv dit hälften av den fortsatta bostadsproduktionen skulle förläggas. Planeringen av området kom igång under senare delen av 1940-talet. Den före detta jordbruksmarken skulle tas i anspråk för industrier, bostäder och anslutande centrumanläggningar. Dåvarande stadsplanechef Tage William-Olsson hade en tydlig ambition om hur stadens nya expansionsområde i väster skulle planeras och byggas ut med grannskapsplanering med i möjligaste mån sparad natur och fria vidder. Kanske även med ett i viss omfattning sparat jordbruk. Han såg framför sig ett jordbrukslandskap med bergknallar där husen placerades i brynet mellan skog och fält.

Stadsplanetävling om ny stad i staden

Det första området att planeras var Västra Frölunda (primärområden Tofta, Järnbrott och Frölunda torg), en ny satellitstad för 30 000 invånare som blev ämne för en omfattande stadsplanetävling. Uppgiften var att utforma en självständig stad i staden med bostäder, arbetsplatser och centrumanläggning. Detta var en parallell utveckling av nya tankar som vid tiden tillämpades i planeringen av Vällingby i Stockholm. Tillsammans är de båda exemplen banbrytande ur nationellt perspektiv som de första exemplen på

efterkrigstidens grannskapsplanering i stor skala, en stadsutbyggnad i enklaver med hus nära naturen.

Det vinnande förslaget i stadsplanetävlingen om Västra Frölunda svarar upp mot William-Olssons ambitioner. Skisserna visar låga hus i kontakt med naturen och med generösa utblickar. Husen är grupperade i bostadsenheter kring små centra. Markägoförhållandena kom emellertid att försena utbyggnaden av tävlingsområdet. Då staden inte ägde särskilt mycket av marken var man tvungen att avvakta en ny expropriationslagstiftning och under tiden arbeta med andra områden som staden redan ägde, ofta svårtillgänglig vildmark. Frölundaslätten byggdes ut först under första hälften av 1960-talet.

Frölunda Torg med Arne Jones skulptur *Universum*.
Foto: Sanja Peter

Första utbyggnaden - två grannskapsenheter

Idéerna från Västra Frölundatävlingen fanns med i de först utbyggda bostadsområdena, Järnbrott, Högsbotorp och Södra Kaverös vilka uppfördes som grannskapsenheter.

Järnbrott, vars plan antogs år 1950, uppfördes som en grannskapsenhet efter idealmodell med ett vackert torg ”mitt i byn” med alla hustyper: stadsdelscentrat Radiotorget, med butiker och samlingslokaler, de för åren kring 1950 i Göteborg typiska

Forumänläggningarna. Planen består till stor del av låga punkthus, och trevånings lamellhus som i ganska långa, låga längor följer terrängen. Punkthusen har en intressant arkitektonisk uppbyggnad, vissa hus har endast tre lägenheter per våningsplan vilket ger goda ljusförhållanden i lägenheterna, något som var väldigt viktigt på 1950-talet. Här hade man också utrymme för ett experimenthus. Arkitekter för en stor del av byggnaderna var Sven Brolid och Jan Wallinder. De var duktiga planlösare som på minimala ytor fick in stora rumsliga kvaliteter i form av dagsljus och möjlighet att gå runt i lägenheterna. Normallägenheten i början av 50-talet var 2 rum och kök. De trodde starkt på smalhusens fördelar, samtidigt som detta ifrågasattes centralt som oekonomiskt. Exteriörerna på deras hus var ofta enkla och anspråkslösa i sann folkhemsanda.

Högsbotorp (1951-55) utformades även det som en grannskapsenhet med det klassiskt formade Axel Dahlströms torg i centrum. Bebyggelsen kring torget, uppförd 1953-55, även den ritad av Brolid och Wallinder, fick en mycket tidstypisk utformning med ett högt punkthus omgivet av lägre byggnader. Vid torgets södra sida placerades ett medborgarhus.

I Södra Kaverös uppfördes ett flerbostadshusområde i högt belägen kuperad bergsterräng med björk- och tallskog, där man i möjligaste mån försökte bevara befintlig vegetation. Tegellameller kring oregelbundna halvslutna gårdar spreds ut i den böljande terrängen.

De skulpturalt formade panncentralerna var i de här områdena ersättare för kyrkornas torn mitt i byn och

Punkthus vid Musikvägen. I bakgrunden syns ett av skivhusen vid Mandolingatan. Foto: Sanja Peter

som symbol för det gemensamma som gav värme till bostäderna.

Tätare exploatering från sent 1950-tal

Övriga delar av Järnbrott och Rud byggdes ut med en större skala och med mindre respekt för den naturgivna terrängen. Större bostadsområden och större hus uppfördes med kraftigt ökade trafik- och parkeringsytor. Renodlingen av stadens funktioner blev tydligare och trafikdifferentiering infördes.

Norra Kaverös (1963-66) bebyggdes med tre till fyra våningslameller. I Högsbohöjd (1959-62) uppfördes två koncentrerade områden med sammanbyggda lamellhus i tre till fyra våningar samt två radhusområden väster respektive söder därom. Man byggde tätt och högt på det flacka området i Högsbotorps nordöstra del vid Marklandsgatan. Relativt låg lamellhusbebyggelse uppfördes i Flatås (1962-66). Frölunda centrum med storskaliga flerbostadshus kring ett stort stadsdelscentrum uppfördes under 1960-talets första hälft. Bebyggelsen byggdes på slätterna mellan tre bergspartier och klättrande en bit upp för bergens söder- och västerslutningar. Bebyggelsen var typisk för en funktionsuppdelad förortsstadsdel; ett punkthuslandskap av väl avgränsade bostadsområden, åtskilda av generösa grönområden. Samtidigt var det en speciell stadsplan med varierad arkitektur i fri och nyskapande form i en öppen plan med "hus i park" men samtidigt gärna stora, skulpturala former i den "nya monumentalitetens" anda som skulle kunna läsas från en bil i hög hastighet. Bland arkitekterna återfanns bland andra John Snis, Lars Ågren, Lars Sjölander och Jarle Osnes. HSB, Göteborgsbostäder, Göteborgs Bostadsföretag stiftelse och Riksbyggen var de stora exploatörerna.

Även mer konventionella områden med tegelhus i tre våningar - rekordärens vanligaste hustyp, finns i bra utförandekvalité. Bostadsområdet Topasgatan/Briljantgatan byggdes 1965-67 och ritades av Rune Falk och Gunnar Werner inom White arkitekter.

Inspirationen kom enligt arkitekterna själva från ett funktionalistiskt bostadshus på Eklandagatan 29-31. Genom att koncentrera sprängningarna till själva byggplatsen har stenhällarna på gårdarna kunnat lämnas orörda medan entrésidorna har karaktär av gata. Området byggdes av Göteborgs Stads Bostads AB med drygt ettusen lägenheter. Området finns beskrivet i Guide till Göteborgs arkitektur. Stadsplanens koncentrerade utformning för att undvika de besvärliga terrängförhållandena har skapat ett unikt område med nivellerade gårdar trots rationell byggnadsteknik. Fasaderna är i rött tegel och bebyggelsen består av lamellhus i 3 till 6 våningar.

Högsbo-Sisjöns industriområde började byggas ut under 1950-talet och har sedan dess varit ett av de viktigaste industriområdena i Göteborg. I början av 1960-talet flyttade stora firmor som Pääls bageri, Ericsson Telemateriel och FP Glasmagasin dit.

FÖRÄNDRAT - BEVARAT

Bebyggelsen från den aktuella tidsperioden har förändrats genom ombyggnader från 1970-talet och framåt. Några miljöer från 1950-talet är välbevarade. Exempel på förändrade områden är påbyggda hus i Kaverös och det genom upprustning helt förändrade området kring Växelmyntsgatan i Högsbohöjd, där alltifrån fasader till planlösningar har ändrats. Vissa byggnader har med tiden kommit att bli överloppsbyggnader och rivits, till exempel flera skolor som Tomtebergsskolan riven 1998 och Högsboskolan 2013. Andra byggnader som har förlorat sin funktion står oanvända som till exempel flera panncentraler. Efterkrigstidens bebyggelsemiljöer har även förändrats genom förtätning. I början av 2000-talet genomfördes stora utbyggnader i Frölunda centrum. Frölunda torg byggdes ut och området förtätades med nya höghus.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Högsbo 58:A. Miljön omfattar Axel Dahlströms Torg och en rad punkthus väster om torget längs spårvägen. Axel Dahlströms torg med sitt höga punkthus, sitt "medborgarhus" och sin abstrakta fasadutsmyckning

är mycket typiskt för 1950-talet. Punkthusen har omsorgsfullt utformade tegelfasader och karaktäristiska trapphus.

Högsbo 58:B. Miljön omfattar bostadshus längs Modulatorsgatan, Flygradiogatan, Bildradiogatan, Reläggatan och Kondensatorsgatan samt ett sjukhem. Radiotorget ligger utanför områdesgränsen. Bostadsområdet är tidstypiskt för 1950-talet. Av särskilt intresse är de låga punkthusens arkitektoniska uppbyggnad och bostadsbebyggelsens samordning med sjukhemmet. Experimenthuset vid Modulatorsgatan har ett stort byggnadshistoriskt värde.

Högsbo sjukhusområde ingår i bevarandeområde Bua gård med såväl byggnader från fd Lv6 och senare tillbyggnader för sjukhuset, (Högsbo 58:3).

Kulturhusets entrétrappa, ombyggd i början av 2000-talet.

Bostadsområdet "Stjärnhus/Turbinhus". Foto denna sida: Sanja Peter

Högsbo sjukhus

Adress: Lilla Kapplandsgatan
Fastighet: Järnbrott 143:1
Bebyggelse: Före detta regementsbyggnader samt Bua gårds mangårdsbyggnad inom Högsbo sjukhemsområde
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Området var fram till 1940-talet en del av lantbruksenheten Bua. 1942 beslutades det att Lv6, Göteborgs luftvärnskår, skulle flytta in i de uppköpta Buas marker. Kaserner och militärbyggnader började byggas, men gården Buas mangårdsbyggnad från 1800-talet fick vara kvar som officersmäss. 1961 utformades planen för området Flatås och i likhet med Högsbotorpen fick även Lv6 ge vika för den moderna bebyggelsen som kröp allt närmre. 1962 flyttade Lv6 till Kviberg och byggnaderna togs omhand av Högsbo sjukhus (1964) och Frölundagymnasiet, den gamla officersmässen kom att bli en heldagsskola för högstadielever, Kronängsskolan. Militärbyggnaderna från Lv 6 har idag byggts om

till moderna sjukhusbyggnader. Nu används området tillsammans med de nyare vårdbyggnaderna och äldre regementsbyggnaderna i huvudsak av Högsbo sjukhus som är inriktat på långtidsvård och rehabilitering. De tillförda vårdbyggnaderna begränsades i byggnadshöjd till tre våningar av hänsyn till landskapet och befintlig angränsande bebyggelse. Detta trots att stadsplanerna under den här tiden krävde hög exploatering. Stadsplanen eftersträvade en väl sammanhållen enhet i avseende på fasadmateriell, men även en kontinuitet med bebyggelsen inom Järnbrottsområdet i söder och med bebyggelsen i Frölundaborgsområdets västra del.

MOTIVERING

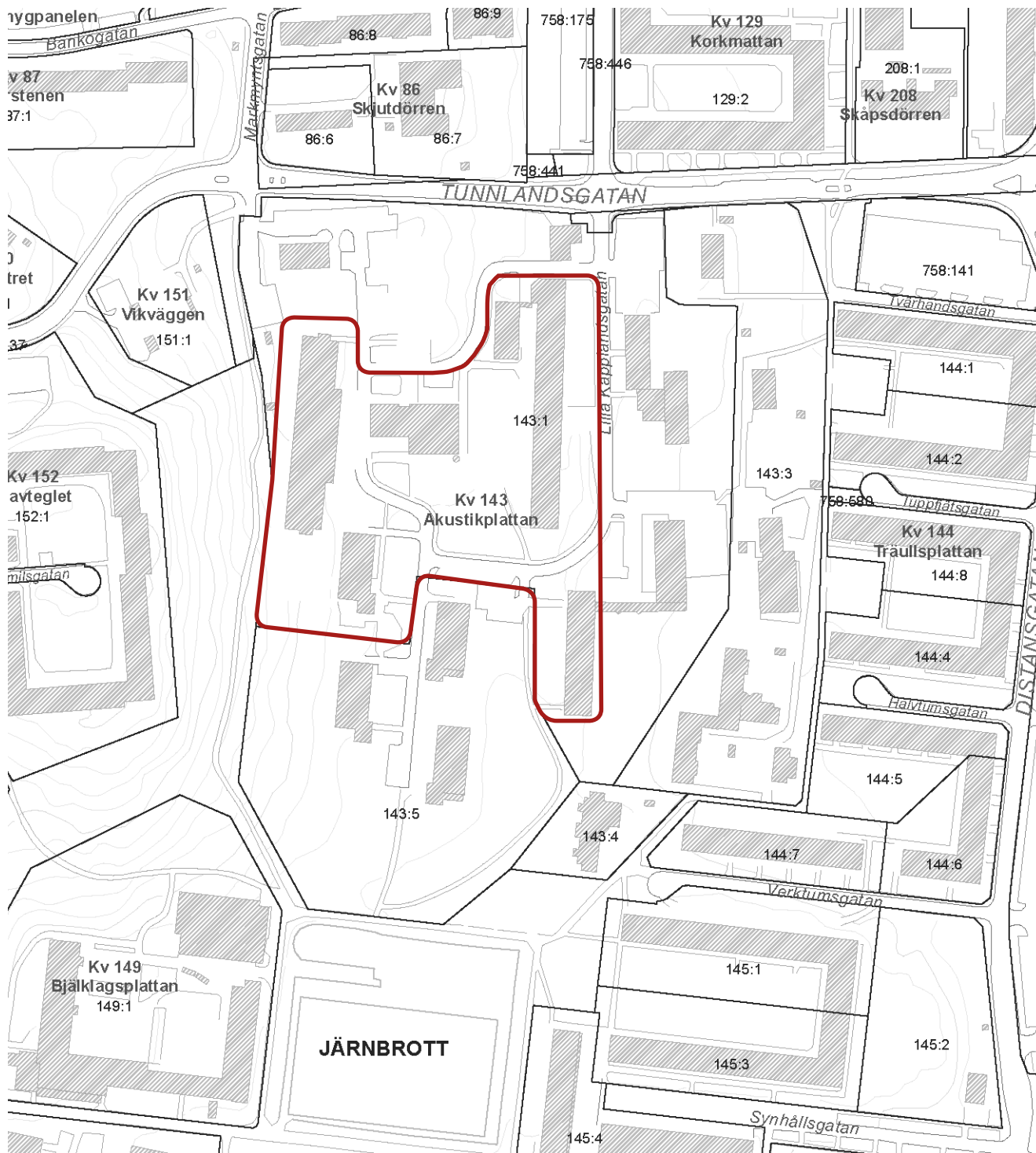
Högsbo Sjukhusområde är en miljö med flera historiska lager av bebyggelse. En harmonisk enhetlighet finns både inom området och i förhållande till anslutande bebyggelse i form och skala.

BESKRIVNING - KARAKTÄR

Ett sjukhusområde med blandad bebyggelse. Dels de fd kasernbyggnaderna; trevåningsbyggnader i tegel, Bua gårds mangårdsbyggnad i trä från ca 1800 samt trevånings lamellhus. Fasadmaterialet är rött tegel, fönster och dörrpartierna är främst vita.

Högsbo Sjukhus innehåller byggnader från olika perioder. Foto: Rickard Ribbås

Flatås

Adress: Distansgatan, Svängrumsgatan, mfl
Fastighet: Järnbrott 147:2-6
Bebyggelse: Bostadsområde med lamellhus i tre till fyra våningar
Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1965

HISTORIK

Stadsplanen utformades av dåvarande stadsplanechef Koj Jonsson och Stig Wallin. Svenska Riksbyggen och HSB med sina egna arkitektkontor ritade och byggde större delen av området under åren 1962-64. Mitt i bostadsområdet ligger Flatås centrum med en frikyrka som ritades vid samma tidpunkt som bostadsbebyggelsen uppfördes. Enligt beskrivningen av stadsplanen var den väsentliga principen för utformningen av bebyggelsen att "skapa gårdsrum som kan avstängas från all fordonstrafik genom att framkörning kan ske på husets gatusida till varje trapphusentré".

Så kallade "pilotis" skapar specifika gårdar. Foto: Sanja Peter

MOTIVERING

Södra delen av Flatås är huvudsakligen bevarad med originalentréer och är typisk för Riksbyggens byggande med inslag av plåt på fasaderna men även hus på pelare, sk pilotis. Bostadsområdet utmärker sig både genom mycket välstuderade lägenhetsplaner och en likaså omsorgsfullt och skickligt komponerad exteriör med tilltalande materialbehandling. Samtliga bostadsrum har ovanligt goda proportioner. Sambandet kök, matplats, rymlig balkong, vardagsrum är skickligt ordnat. Bad, WC och tvätt är väl tillgodosedda i nära anslutning både till kök och sovavdelning. Stadsplanemässigt har trafik och lekplatser väl differentierats. Miljön är stram och fast och samtidigt växlingsrik.

BESKRIVNING - KARAKTÄR

Flatås är ett relativt stort område (55 hektar) med lamellhus i tre och fyra våningar grupperade kring rymliga halvöppna gårdar. Några av husen står på pelare och har lägenheter i två plan. Området har en homogen karaktär. Husen har halvstens tegelfasad i röda nyanser med ljus puts och plåtinpackningar och kröns av valmade tak med svarta takpannor.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

I Flatås låg tidigare en av Göteborgs mest populära bygglekplatser. Det var ett av de mest kända uttrycken för stadsträdgårdsmästare Arvid Bengtssons omsorg om barnens behov i bostadsområdena. Lekplatsen byggdes om av barnen hela tiden. Efter 15 år stängdes den och revs. Orsaken var inte ett misslyckat arbete utan organisatoriska förändringar.

Högsbo kyrka

Adress: Högsbogatan 42
Fastighet: Järnbrott 79:2
Bebyggelse: Kyrkoanläggning med församlingslokaler, kyrka samt klocktorn
Övrigt skydd: KML

HISTORIK

Vid mitten av femtiotalet började Västra Frölundas församling växa och en kyrkostiftelse bildades som utredde möjligheterna att uppföra en ny kyrka i närheten av Axel Dahlströms torg. Tre olika arkitektkontor deltog i en arkitekttävling som vanns av arkitekterna Bror Thornberg och Torsten Roos från Malmö. Byggnadsfirman var Yngve Kullenberg. Kyrkan invigdes 1966. Kyrkan är byggd i betong med blåstrad yta och synlig ballast, skärvor hämtade från stenbrott i Högsbo. Konstnärerna Knut Irwe och Christina Westman stod för den konstnärliga utsmykningen.

MOTIVERING

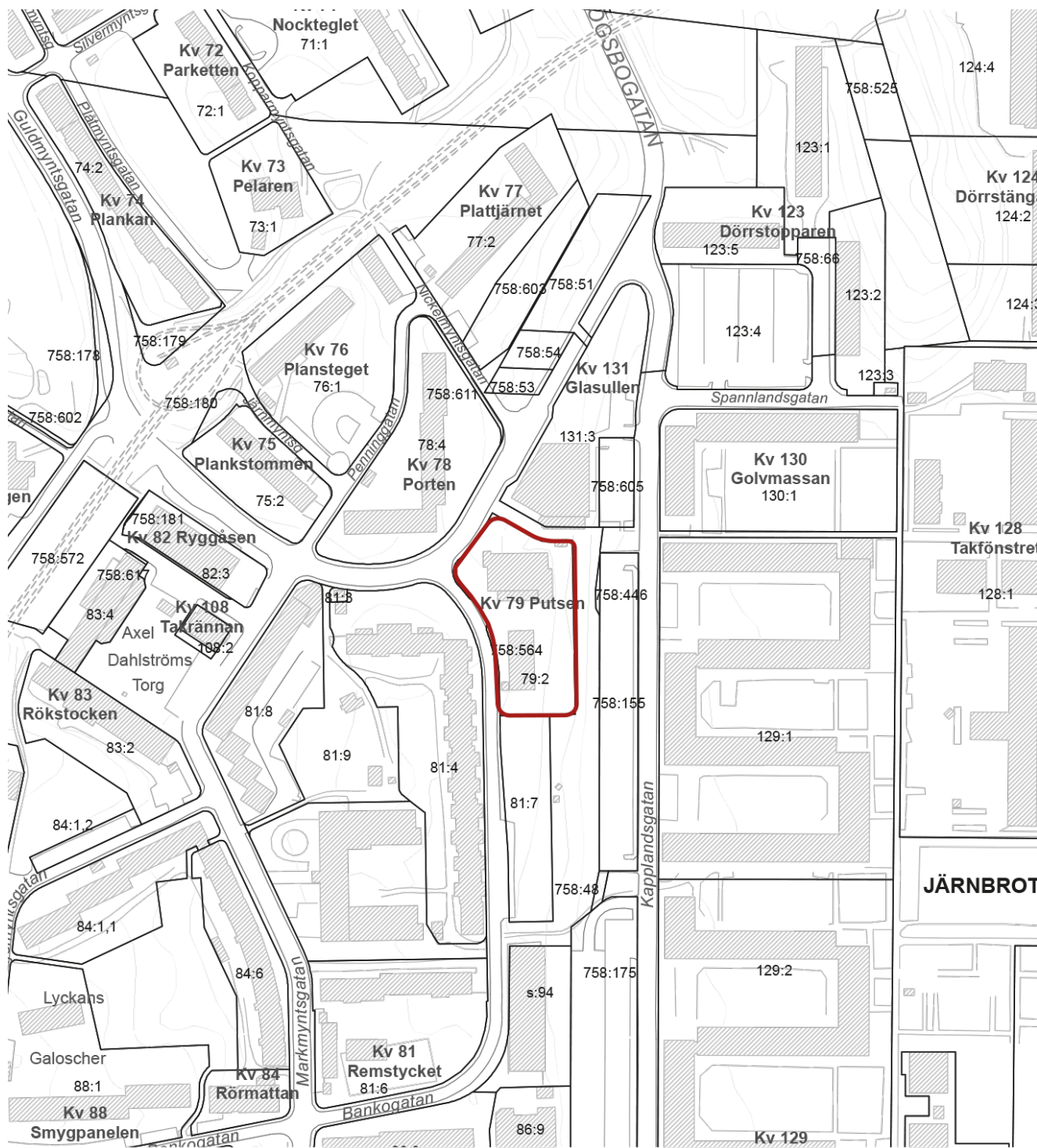
Högsbo kyrka var en föregångare i Göteborg inom arkitekturstilen betongbrutalism där den råa, obehandlade betongens egen materialkaraktär utforskades. Den i Sverige vanligare kyrkoarkitekturen i hårdbränt tegel brukar också räknas till brutalismen för sitt intresse för materialets egen kvalitet. Det grova och obehandlade materialet stod för elementära kvaliteter som kyrkan som "skönhetens sista tillflyktsort" skulle erbjuda den moderna människan.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Kyrkan har ett tungt, massivt och slutet uttryck. Den består av flera byggnadskroppar med enkla raka former, liknande stora sammanfogade klossar. Den slutna exteriören domineras av de enkla formerna och fasadmaterialet, betong med mycket grov frilagd ballast. Församlingslokalerna ligger som en långsträckt volym mot kyrksalens och det abstrakta klocktornets höga block. Bottenvåningens fasader är genombrutna av stora fönsterpartier. Klockstapeln är fristående och placerad nära tomtens nordöstra hörn.

Högsbo kyrka. Foto: Rickard Ribbås

Marklandsgatan

Adress: Marklandsgatan
Fastighet: Järnbrott 124:2-4, 126:2-5, 128:1
Bebyggelse: Niovänings skivhus, panncentral och skola
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Inom kvarteren Dörrstängaren, Smäcklåset, och Takfönstret ligger 6 höghus med gula tegelstensfasader, ett antal skolbyggnader och en panncentral. Ursprungligen hade alla bostadshusen balkongfronter och tak av koppar. Husen har numera delvis olika fasadutseende. Eftersom byggnaderna haft olika ägare har ändringarna varierat.

Stadsplanen för Högsbotorp fastställdes 1958 för ett område om ca 30 hektar. Området låg norr om Göteborgs Luftvärnsskårs kasernområde, bland annat vid befintliga Högsbogatan, Frölundaborg och Delfingatan i en dalgång i nord-sydlig riktning. Marken var i stadens ägo. I söder fanns kolonistugor, några enfamiljshus och ett tvåvåningshus. Som följd av det centrala läget med närhet till planerade spårvagnslinjer eftersträvades ett högt utnyttjande av området med en koncentrerad hyreshusbebyggelse. I dalgångens mitt reserverades ytor för skolor, daghem, lekplatser och parkområden. I norra delen ligger två byggnader som idag är de mest välbevarade. De ritades av arkitektkontoret Lund och Valentin. Panncentralen byggdes 1960 och levererade värme till centrumanläggningen och till över tusen lägenheter.

MOTIVERING

Grundidén för ett område med den här strukturen var bilseparering, ett lokalcentrum med affärer och eventuellt en kyrka, lektytor och skola i mitten av området samt kvartersbutiker.

Skivhusen vid Marklandsgatan är representativa exempel på 1960-talets storskaliga bostadsbyggande.

Två av byggnaderna i ett kraftigt förändrat område har behållit sin ursprungliga karaktär med gula tegelfasader. De är även tydligt synliga från Dag Hammarskjöldsleden.

Panncentralens kulturhistoriska värde ligger i att den byggdes som del av bostadsmiljön där den berättar om stadens tidigare planerings- och infrastrukturlösningar.

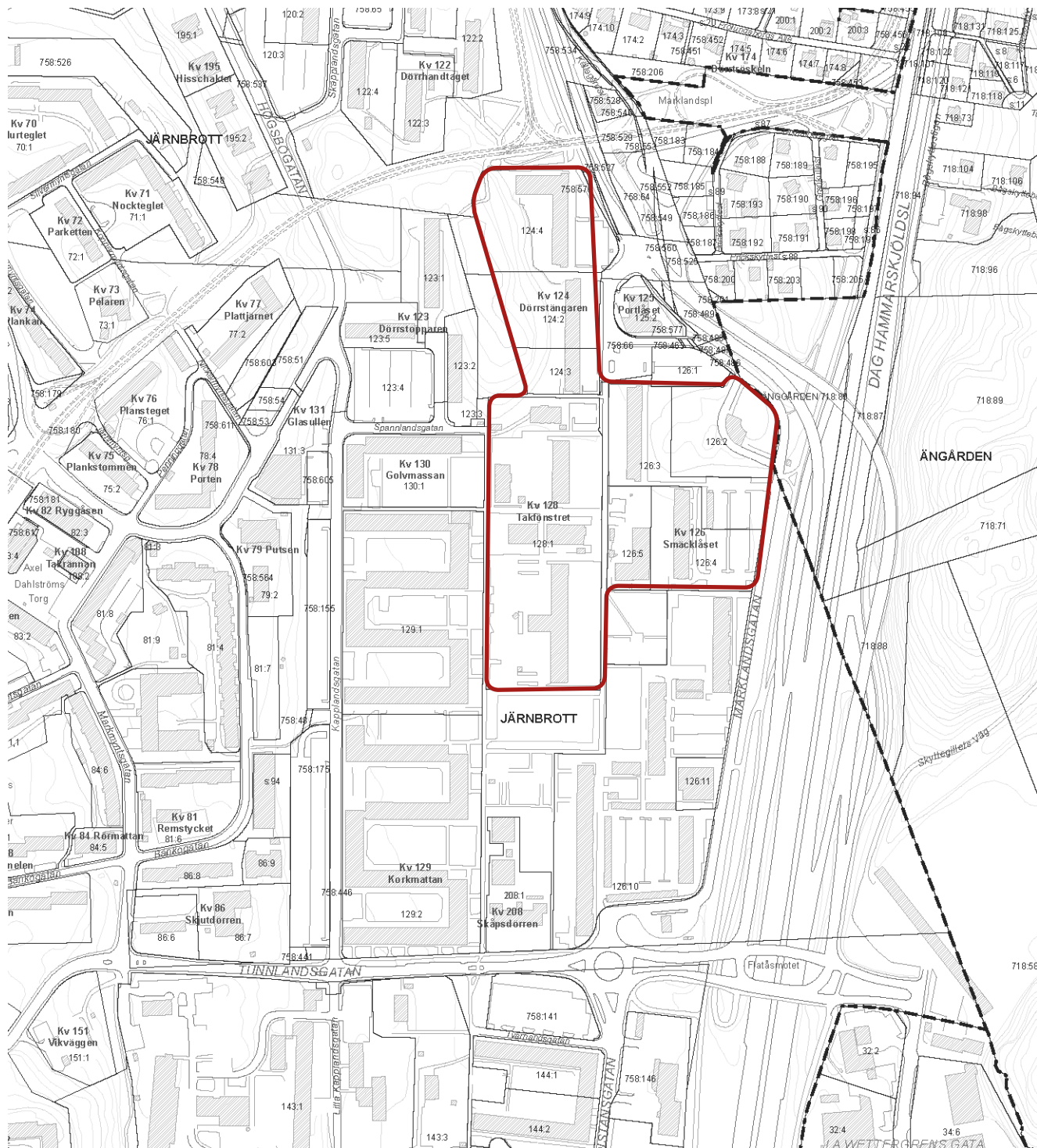
BESKRIVNING, KARAKTÄR

Gula tegelfasader samt fasaddetaljer i koppar är genomgående element som vittnar om att området ritats i ett sammanhang. Servicelokaler har fått utrymme i bostadshusens bottenvåningar. Området är beläget i norra delen av Högsbotorp, nära villabebyggelsen i Frölundaborg och trafikknutplatsen Marklandsgatan. Bebyggelsen består av skivhus som är placerade i nord-sydlig riktning. Omgivningarna kring skivhusen präglas av stora öppna ytor, alléer, svagt kuperad terräng med träddungar där berget går i dagen och asfalterade cykel- och gångstråk som leder genom området. Här finns också ett litet daghem, uppfört med fasader av gul stående träpanel och en skola kallad Skytteskolan med gul tegelfasad. I anslutning till skivhusen finns också ett flertal parkeringsplatser.

Panncentralen gavs en utmärkande formgivning och gestaltades som ett landmärke för området. Den har fortfarande en del oförändrade karaktäristiska drag. Materialvalet var en markering att centralen hör till bostadsområdet.

Panncentralen, byggd 1960. Foto: Sanja Peter

Pennygången

Adress: Pennygången
Fastighet: Järnbrott 117:5-6
Bebyggelse: Bostadsområde med sammanbyggda lamellhus i tre till fyra våningar
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Stadsplanechef Koj Jonsson och Folke Björck utformade en stadsplan 1959 som 1965 kompletterades av dåvarande stadsplanechef Folke Skuggshall och Lars Våge. Området var något av ett försöksområde i storskaligt byggande, inför miljonprogrammet.

Den norra delen, Pennygången, ritades av White medan arkitekterna Arne Nygård och Poul Hultberg stod för gestaltningen av den södra delen, Växelmyntsgatan. Läget högst upp på ett berg hade en avgörande betydelse för utformningen av området. Eftersom området skulle komma att ses både från

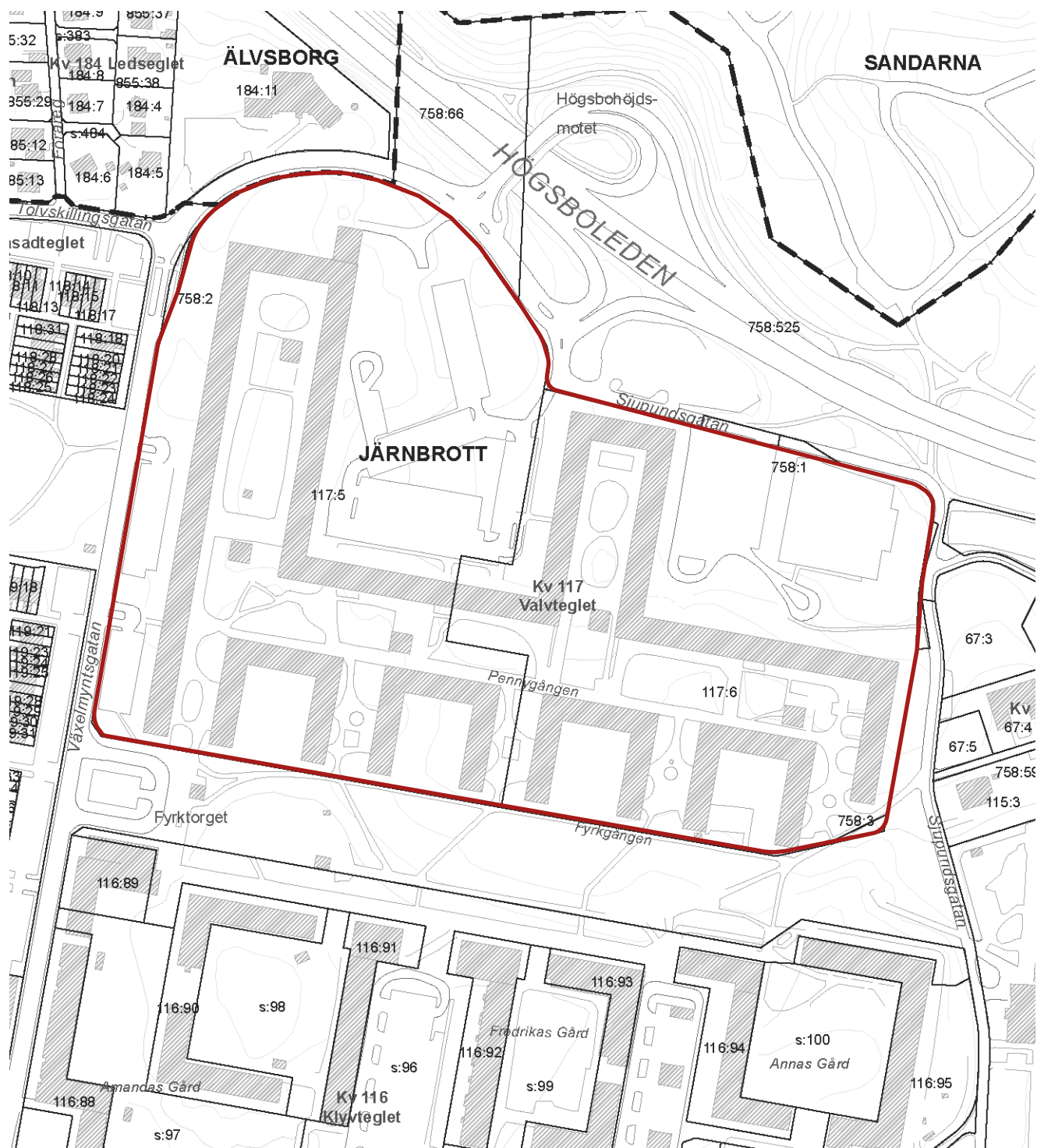
havet och från staden inriktades planarbetet på att åstadkomma en låg, utåt sluten mur i terrängen för att tillvarata utsikten, skapa vindskydd samt spara en del vegetation.

På grund av avståndet till spårvägen ansågs det i planen lämpligast att bygga bostadshus för bilburna, förslagsvis radhus, men eftersom terrängen inte passade för radhusbygge i serieproduktion planlades istället flerbostadshus och ett fåtal radhus. Butiker planerades i bottenvåningen på bostadshusen som vette mot det centrala grönområdet Fyrkgången.

Högsbohöjd började bebyggas 1959 av det kommunala fastighetsbolaget Göteborgsbostäder. Över 700 likadana fyrrummare byggdes i ett för fastighetsbolaget typiskt elementbyggnadssystem som tidigare hade provats i enstaka experimenthus som i Kortedala, men här genomfördes i stor skala i ett projekt av den dimension som nu började bli vanlig i allmännyttans bostadsbyggande. Större lägenheter än vanligt var också en framåtsyftande tanke i en tid när bostadsstandarden höjdes snabbt. Göteborgsbostäder

Pennygången. Foto: Rickard Ribbås

krävde att det i Pennygången endast skulle finnas en lägenhetstyp om 4 rum och kök, för områdets alla 760 lägenheter. Lösningen blev en "turbinlösning" med identiska (inte spegelvända) kök kring ett mörkt trapphus. Stadsbyggnadskontorets krav på slutna gårdshörn i det blåsiga läget krävde emellertid speciallösningar i hörnen.

MOTIVERING

Pennygången är ett för Göteborg välbevarat tidstypiskt elementbygge av experimentkaraktär, vars motsvarigheter på andra håll i staden blivit ombyggda. På grund av att ombyggnaden i Pennygången inte har varit genomgripande har karaktären i området bibehållits. Arkitekturen anpassades omsorgsfullt till platsen för att tillvarata utsikten, skapa vindskydd samt spara en del av vegetationen.

BESKRIVNING KARAKTÄR

Bostadsbebyggelsen består av sammanbyggda lamellhus i tre till fyra våningar. Bebyggelsen uppfördes med pelare och balkar i betong och fasader i betongelement klädda med eternitskivor, ett fasadmateriäl som användes mycket i det regniga och blåsiga Göteborg kring 1960. Längs fasaderna, som är fältindelade, löper fönster i jämn höjd. Området har utformats som en mur i terrängen för att tillvarata utsikten, skapa vindskydd samt spara en del av vegetationen.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Pennygången genomgick under 1990-talet en ombyggnad. Eterniten på fasaderna täcktes in med plåt och lägenheterna förnyades. Även Växelmyntsgatan byggdes vid den här tiden om och områdets karaktär förändrades helt. Husen byggdes på, fick hiss och fasaderna gavs olika utformning av många olika arkitekter för att ge det karaktären av en stegvis utbyggd stad, snarare än ett förortsområde.

Flygvy över Pennygången (i mitten) från söder. Foto: Göteborgs Stad

Radiotorget

Adress: Radiotorget
Fastighet: Järnbrott 19:2, 20:1
Bebyggelse: Grannskapstorg med Forumhus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Radiotorget med sina låga affärslängor och sitt Forum ingick i stadsplanen för bostadsområdet vid Bildradiogatan, framarbetad av arkitekterna Brolid och Wallinder och fastställd 1950.

MOTIVERING

Med sin välbevarade 1950-talskänsla utgör Radiotorget

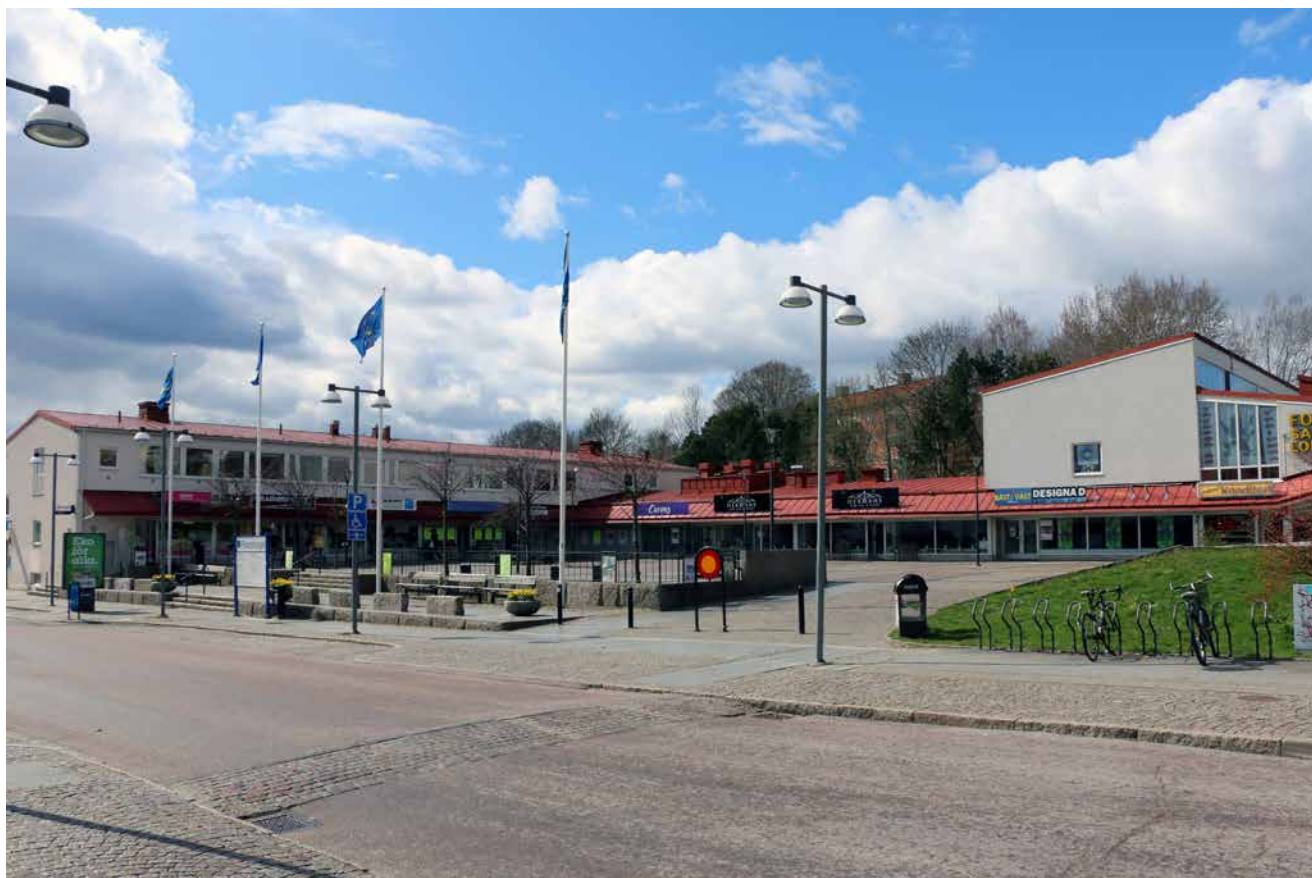
ett väsentligt komplement till bostadsområdet och är ett representativt exempel på folkhemmets lokalcentrum.

BESKRIVNING KARAKTÄR

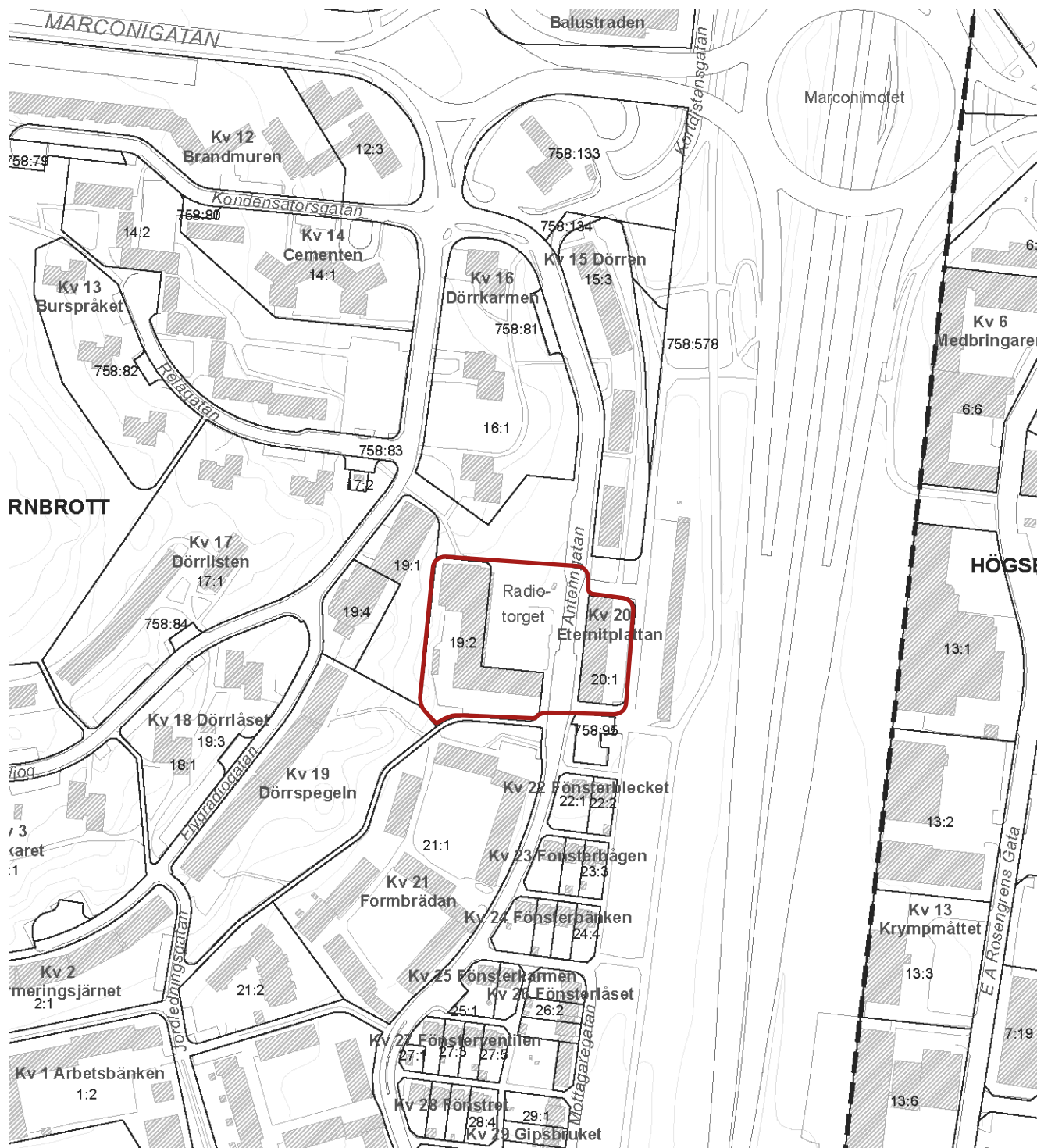
Radiotorget är ett vinkelhustorg med affärslängor i en respektive två våningar sammanbyggda med en Forumbyggnad i den norra änden. Framför Forumbyggnaden är marken terrasserad med ursprunglig funktion som sittplatser vid Teaterbussens besök. Byggnaden är ljust putsad och har sadeltak klädda med röd plåt.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Torget rustades upp med bland annat ny belysning och gårdsgata 2004.

Radiotorget sett från öster. Foto: Rickard Ribbås

Lekplats vid Radiogatorna

Adress: Bildradiogatan
Fastighet: Järnbrott 758:66
Bebyggelse: Lekplats
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Lekplatsen ritades av Anna Branzell på 1950-talet som en del av bostadsområdet vid Bildradiogatan och anlades 1956.

MOTIVERING

Lekplatsen är omsorgsfullt gestaltad, välbevarad och återger en bild av femtiotalets formgivningsanpassning i en grannskapsmiljö. Lekplatsen är ett exempel på verk av en av tidens mest namnkunniga landskapsarkitekter Anna Branzell.

BESKRIVNING - KARAKTÄR

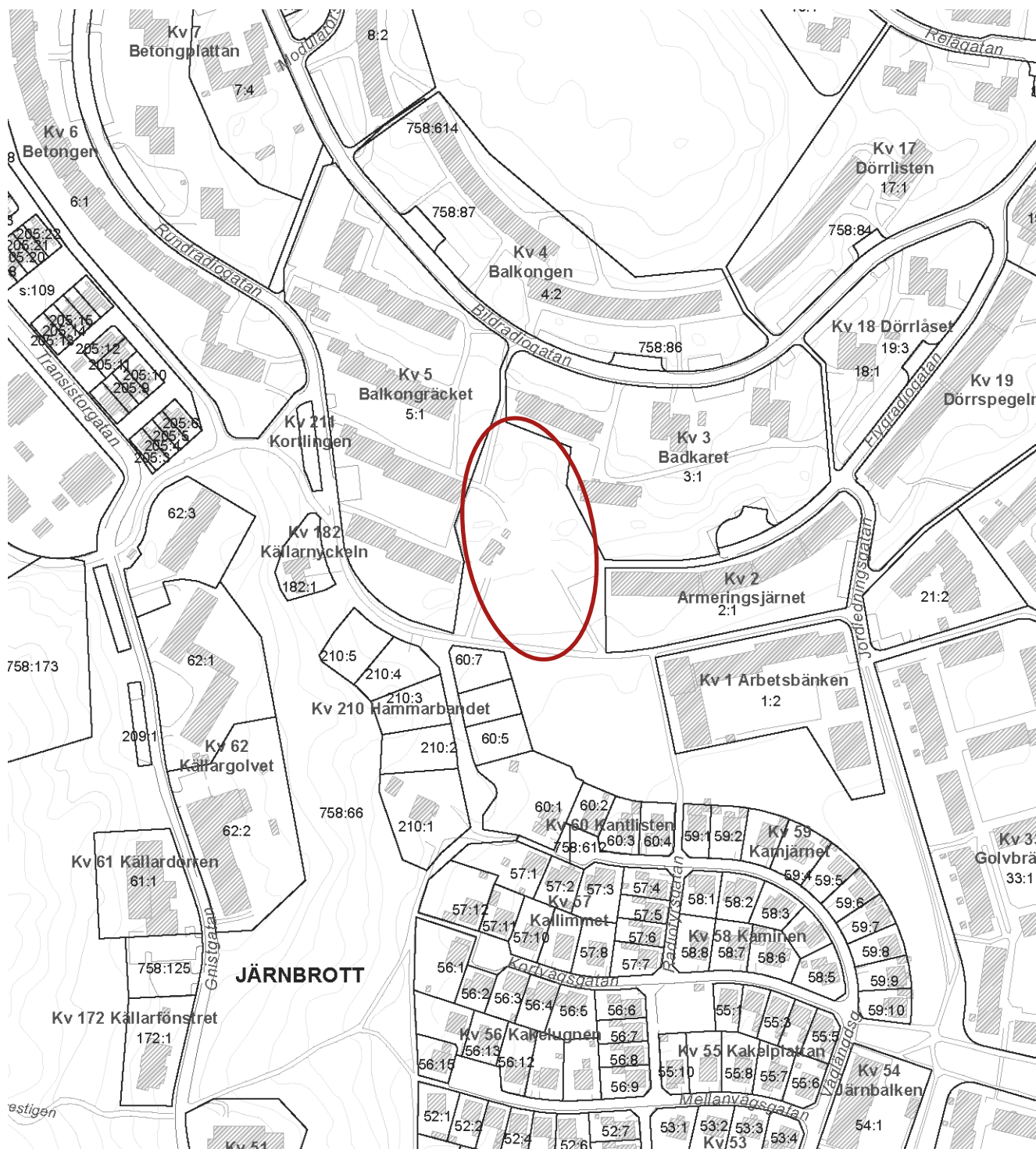
En plaskdamm i sänka mellan bergskullar.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Lekplatser rustades upp under nittiotalet med ny asfaltering och nya lekskulpturer.

Lekplatsen vid radiogatorna. Foto: Rickard Ribbås

Elektrongatan

Adress: Elektrongatan och Våglängdsgatan
Fastighet: Järnbrott 42:4-23
Bebyggelse: Radhusområde
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Göteborgs stads egnahemsbyrå med Lars Ågren och GAKO utvecklade under tidigt 1950-tal för Göteborg Stads Egnahemsbyrå (Byggherre) en form av radhus i egnahemsform. Byrån uppförde själva byggnaderna och inredningen fick uppföras av de boende själva. Från början hade alla hus egna kokspannor och gas. Även tomterna fick ordnas av de boende själva med kantsten, häckplanter och fruktträd. Det fanns en svårighet att få genomslag för radhuset som bostadsform i Sverige. Under tidigt 1900-tal gjordes enskilda försök och på 1950-talet kom typen igen i större skala: en tät bebyggelse av markbostäder var attraktivt, särskilt i

hyresform som kunde nå fler. Elektrongatan, uppfört 1952, var ett av de första försöken med hyresradhus med små välstuderade lägenheter som utvecklades av Bostadsbolaget med Lars Ågren som arkitekt.

MOTIVERING

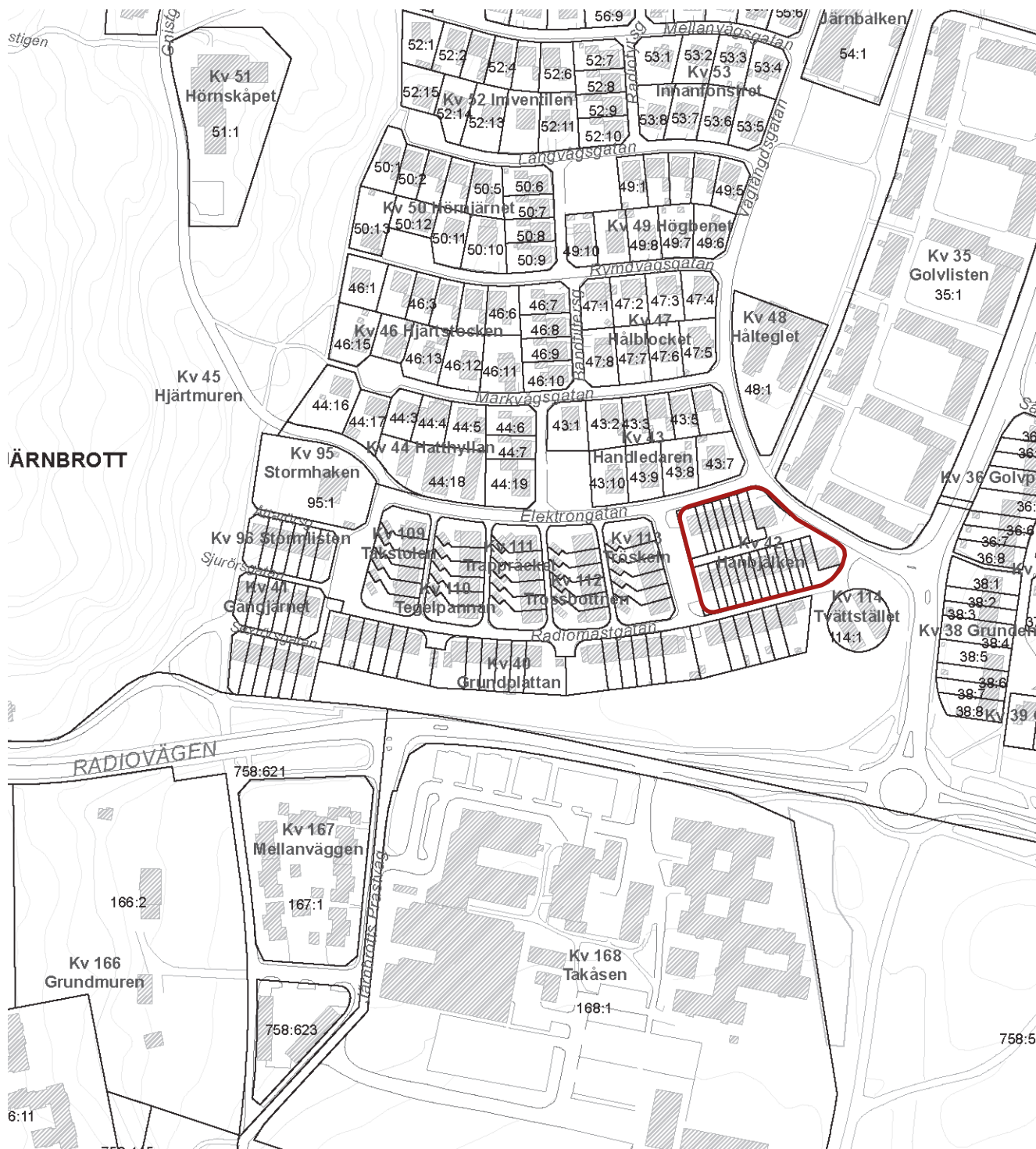
Elektrongatan var ett av de första försöken med hyresradhus med små välstuderade lägenheter som utvecklades av Bostadsbolaget med Lars Ågren som arkitekt.

BESKRIVNING - KARAKTÄR

Bebyggelsen består av två parallellställda radhuslängor uppförda på regelstomme i två våningar under flacka plåttäckta sadeltak. Fasaderna är klädda med faluröd träpanel och fönstren är vita. Radhusen, som löper i öst-västlig riktning, har mindre trädgårdar som vetter mot söder medan entréerna vänder sig åt norr. En smal asfalterad gångväg sträcker sig mellan huskropparna. Entrédörrarna är vita och placerade parvis.

Radhus vid Elektrongatan, sett från öster. Foto: Sanja Peter

Toftaåsgatan

Adress: Toftaåsgatan
Fastighet: Järnbrott 171:2
Bebyggelse: Ett område med sjuttionio enplansradhus i trä, anpassade för rörelsehindrade samt centralbyggnad med expedition och samlingslokal

Övrigt skydd: -

HISTORIK

Radhusen längs Toftaåsgatan uppfördes 1968-69 för Olof och Caroline Wijks Stiftelse enligt ritningar av GAKO och är utformat för rörelsehindrade hyresgästers behov. Området kom till 1965 efter en insamling i TV-programmet Hylands Hörna. Det ägs av Olof och Caroline Wijks Stiftelse, ett allmännyttigt bostadsföretag som redan på 1920-talet byggde bostadshus bland annat i Kungsladugård. Området karaktäriseras även av en bostadsplanering som skulle ge goda bostäder genom maximalt solbelysta lägenheter, med öppna planlösningar och parkering i direkt anslutning till bostaden.

MOTIVERING

Radhusområdet på Toftaåsgatan är ett ovanligt exempel på ett enhetligt bostadsområde utformat för rörelsehindrade hyresgästers behov. En bostads- och miljöplanering för att skapa goda bostäder och miljöer åt denna grupp användes i alla led av utformningen. Hela området är i stort sett oförändrat och fungerar fortfarande väl utifrån de behov det byggdes för.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Radhusen är placerade i längor i öst-västlig riktning inramade av grönska. Mindre gator leder in i området. Centralt i området finns en servicebyggnad med fastighetskontor, sop- och hobbyrum, tvättstuga och bastu.

Området är fullständigt anpassat för att rörelsehindrade ska kunna ta sig fram obehindrat. Trots att området ligger i en slänt är alla gator plana eller enbart svagt sluttande. Där det behövs finns rampanordningar.

Grundtanken är att rörelsehindrade ska ges möjlighet till ett gott boende med möjligheter till socialt umgänge genom gröna platsbildningar och en centralt belägen servicebyggnad vid öppen torgyta.

Huslängorna är enkelt utformade med fasader klädda i gulmålad panel, med detaljer av liggande panel som dekorativt inslag över och mellan fönstren, och med flacka sadeltak.

Lägenheterna är utformade i fyra olika typer, samtliga utan nivåskillnader och med en öppen planlösning. Samtliga lägenheter är placerade med ingång och parkering på skuggsidan och uteplatser mot solsidan. Att husen ligger terrasserade i en sluttning ger också maximalt solljus till varje lägenhet. För att ljusa upp skuggsidan av huset finns på den sidan en fönsterkupa i taket till varje lägenhet.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

Toftaåsgatan ingår enligt nya SDN-indelningen i Västra Göteborg.

Toftaåsgatans radhus. Foto: David Hansson

Toftaåsens äldreboende

Adress: Toftaåsgatan
Fastighet: Järnbrott 171:1
Bebyggelse: Fyra våningar hög vårdbyggnad
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Längst in på Toftaåsgatan uppförde Göteborgs sjukvårdsförvaltning 1968-69 ett storskaligt sjukhem för långtidssjuka. White ritade byggnaden genom arkitekten Bruno Alm, som ett av de många sjukhem som kontoret ritade under 60-talet, i och med sjukvårdens stora utbyggnad. Det fyra våningar höga huset placerades mellan ett antal bergshöjder och fick gröna uterum som skulle suddas ut gränserna mellan inne och ute.

MOTIVERING

Toftaåsens sjukhem är ett exempel på en omsorgsfullt utformad vårdbyggnad från tiden. Sjukhemmet är tydligt i sin anpassning till omkringliggande natur och visar hur vården kom att använda uterummet som en del av patientvården från och med mitten av 1900-talet. Byggnaden är ett konsekvent genomfört exempel på arkitektkontoret Whites lösningar på utformningen av sjukhem med för dem typiska teman

som bland annat en klarhet i stråk, en enkelhet och lätthet i fasadernas utformning, omsorg om närheten till naturen och intresset för brukarna.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Äldreboendet ligger längst in på en återvändsgata, väl synligt uppe på en höjd och omgärdat av skogiga bergspartier. Byggnaden är storskalig och massiv men upplevs som ett lugnt och väl anpassat inslag till den omkringliggande naturen. Byggnadsutformningen utgår från en enkel rektangel med helt plan baksida åt öster, som växer ut i nivåer av utskjutande partier mot entrésidan i väster. Byggnaden är helt symmetrisk och stramt utformad med räta linjer och utan fasadutsmückning. I det längst framskjutna, centrala, partiet på byggnaden finns huvudentrén. En otydlig gräns mellan ute och inne, eller mellan byggnad och natur, skapas av balkonger och uterum men även av att östsidans sockelparti med en fin mönstermurning följer terrängen så att det till slut bara skiljer några centimeter mellan gräset och bottenvåningens fönster. Den tydligt uppglasade bottenvåningen förstärker upplevelsen av byggnaden som lätt och öppen. Fasaderna är av rött tegel.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

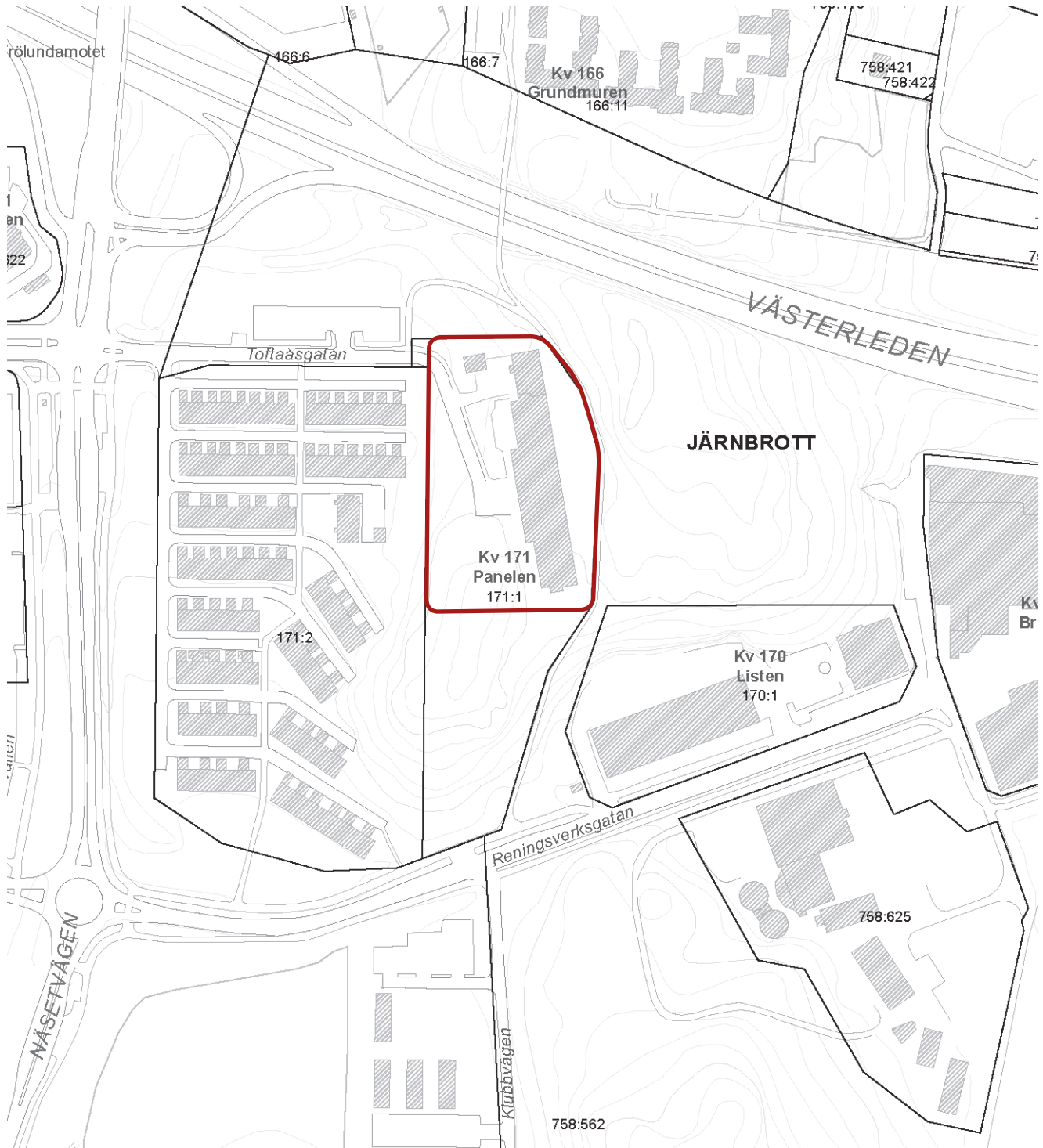
Äldreboendet ingår enligt nya SDN-indelningen i Västra Göteborg.

Toftaåsens äldreboende. Foto denna sida: David Hansson

Äldreboendets västfasad med huvudentré och balkonger.

Centrala Frölunda

- Adress:** Muiskinstrumentgatorna i centrala Frölunda
- Fastighet:** Fastigheter i Rud och Järnbrott
- Bebyggelse:** Centrumanläggning och intilliggande flerbostadshusområden samt en panncentral
- Övrigt skydd:** -

Pris ur Stiftelsen Per och Alma Olssons fond: Tratten 1965, Frölunda Torg 1967.

HISTORIK

Frölundaslättan byggdes ut under första hälften av 1960-talet. Området (då stadsdelen Frölunda)

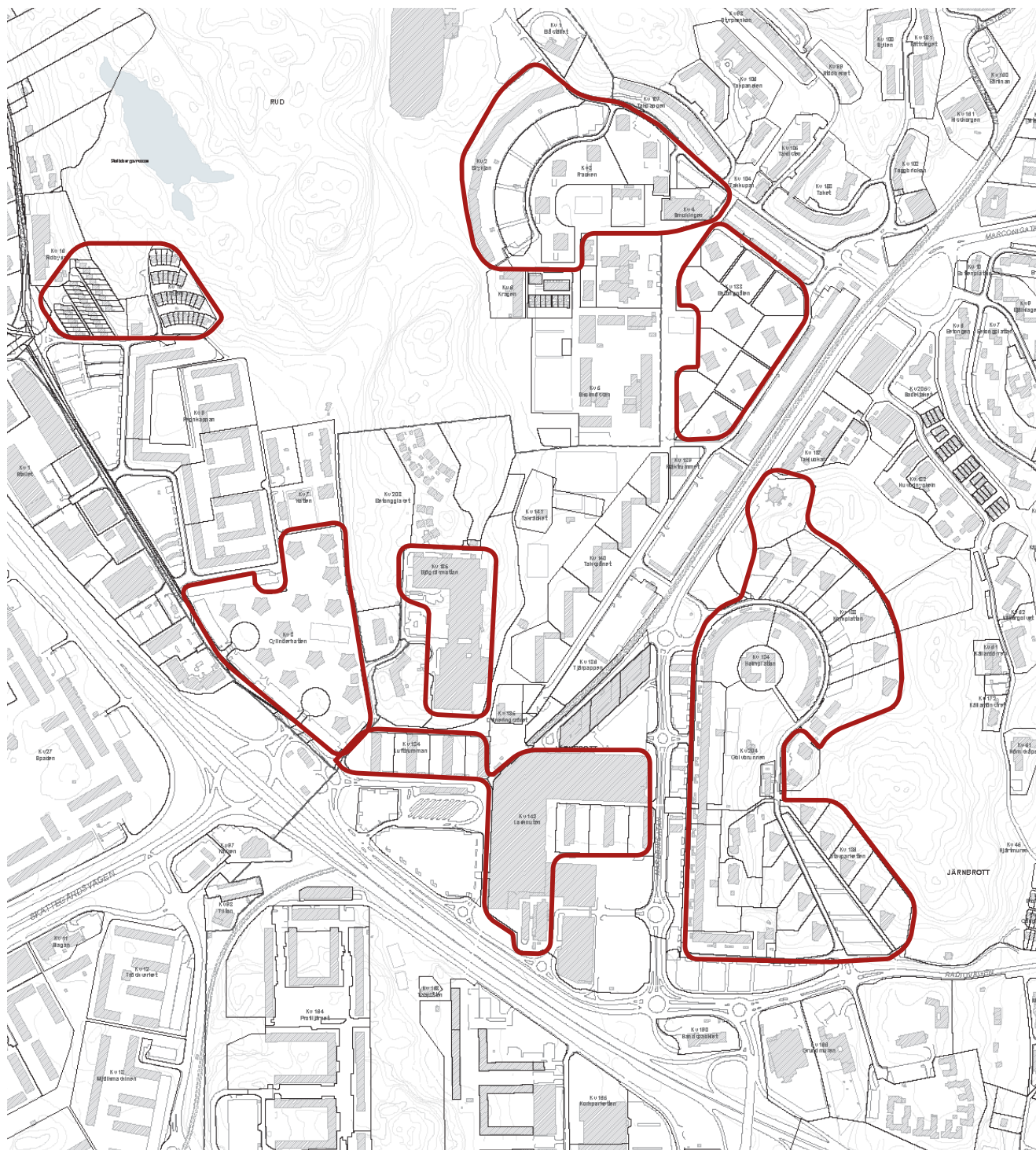
exploaterades hårt med större bostadsområden, större hus och kraftigt ökade trafik- och parkeringsytor än tidigare utbyggnad i Väster. Bebyggelsestrukturen gjordes storskalig, trafikdifferentierad och med bebyggelseområden i tydligt avgränsade grupper enligt grannskapsplaneringens ideal. Arkitekturen är dramatisk med skulptural form i stor skala, i flera fall i form av punkthus. När stadsdelen byggts färdigt med bostäder kompletterades den med centrumanläggningar och gymnasieskola. Spårvägen byggdes ut till Frölunda 1964 och Säröbanan lades ner året efter.

Bostadsgrupper

Området "Lösommarna" – vars orangea färg och konkava form går att associera till lösommarna – ritades av GAKO åt Riksbyggen 1960. Motivet till den annorlunda formen var både att minska husdjupet på mitten, där ljusförhållandena var sämst, och att ge en karaktäristisk byggnadsform. "Kommandobryggorna"

Flygvy över centrala Frölunda från väster. Foto: Göteborgs Stad

Fastighetsbeteckningar Centrala Frölunda:

"Kommandobryggorna", "Tratten": Järnbrott 133:1-10, Järnbrott 134:1-20, Järnbrott 136:1-8

Frölunda kulturhus: Järnbrott 135:3

"Lösgommarna": Järnbrott 138:1-10

Frölunda Torg: Järnbrott 142:4-6, 16

Banjogatan radhus: Rud 15:3-31

Altfolgatan radhus: Rud 16:4-32

Musikvägen och Fiolgatan: Rud 2:1, Rud 3:1-3

Stjärnhusen: Rud 8:10

och "Käppen" ritades 1961 av arkitekterna Sven Brolid, Nils Einar Eriksson, Stig Hansson och Walter Kiessling åt Göteborgs Stads Bostadsaktiebolag. "Stjärnhusen" uppfördes 1964-65. Arkitekt Lars Ågren stod för ritningarna. Byggherren var Göteborgshem.

Radhusen på Altfiolgatan respektive Banjogatan ritades båda av John Snis 1964. Byggherre var Göteborgs bostadsföretag. Området vid Musikvägen och Fiolgatan uppfördes 1962 av HSB och Lars Sjölander inom deras arkitektkontor. De höga punkthusen röntes stor uppmärksamhet när de byggdes. Såväl form som fasader uppskattades. Även invändigt höll lägenheterna och trapphusen ovanligt hög standard med ekparkett, keramikplattor och kakel. Panncentralen "Tratten" planerades att bli 55 meter hög, men uppgifter finns även om 70 meter. Vid en storm år 1969 knäcktes den övre delen och reparerades till en lägre höjd.

Frölunda torg

Frölunda torg byggdes som ett B-centrum; nästa steg i centrumhierarkin efter innerstaden men utvecklades till ett cityannex. En omfattande utredning angående lokalisering av och utrymmesbehov för

detaljhandel och social service låg till grund för stadsplanen. Frölunda torg förutsattes bli stadens första, och troligen enda, centrumläggning av den storleksordningen i ett helt nyplanerat stadsområde. Det stora köpcentret liksom den intilliggande raden av skivhus och det höga sjukhuset ritades i omgångar av stockholmsarkitekterna Klemming och Thelaus i samarbete med en rad inhemska och utländska arkitekter och ingenjörer. Skivhusen byggdes 1962-63.

Torget, som invigdes 1966, var på sin tid störst i Norden med två varuhus, bowlinghall, kontor, social- och sjukvård, biograf, restauranger och bostäder inom centrumbebyggelsen. Inomhusorget var Sveriges största av sitt slag med en hög och ljus butikshall i två plan.

Frölunda kulturhus

Frölunda kulturhus, invigt 1980, var liksom Blå Stället i Angered en viktig satsning på kultur i förorterna. Området var vid den här tiden uppmärksammat som ett problemområde. Det nya kulturhuset innehöll, förutom ett stort bibliotek, också en simhall, en gymnasieskola, såväl utställningshall som sporthall

Frölunda torg interiört. Foto: Sanja Peter

samt mindre lokaler för föreningsverksamhet. I invigningstalet sades att huset förhoppningsvis skulle kunna "tillgodose hela människans personlighet".

MOTIVERING

Bebyggelsen på Frölundaslätten utgör en tydlig berättelse om sin tids ambitiösa och nyskapande förhållningssätt till bostadsbyggande och bostadsplaner. Området utmärker sig genom sin dramatiska arkitektur som även utgör ett karakteristiskt inslag i stadens ansikte mot havet. "Lösgommarna" är det första man ser när man når centrala Frölunda. Med sin skulpturala och storskaliga effekt i stadsbilden och strategiska placering längs med spårvägen är de ett landmärke och uppbär ett symbolvärde för området. "Kommandobryggornas" plåtfasader är en kombination av för tiden moderna material och en särpräglad byggnadsform. De trekantiga husens skulpturala form och placering i den sluttande terrängen skapar ett påtagligt intryck i stadsbilden. Tillsammans med Käppen har Kommandobryggorna Frölundas mest karakteristiska planform. Panncentralen "Tratten" har trots sin tekniskt betingade roll en expressiv och tilltalande utformning som tar vara på funktionalismens formgivande möjligheter. Byggnaden tilldelades pris ur Per och Alma Olssons fond 1965. "Stjärnhusen" har en skulptural verkan i landskapet och är ett tydligt exempel på teknisk och ekonomisk optimering, typisk för 1960-talets bostadsbyggande i stor skala. (jfr de senare uppförda stjärnhusen i Bergsjön). Området vid Musikvägen och Fiolgatan präglas av en medveten arkitektonisk komposition och utgör ett tidigt exempel på rationellt bygge inom 1960-talets bostadsproduktion. Frölunda torg är ett i nationellt perspektiv typiskt exempel på de externa centra som börja uppföras under 1960-talet för avlastning av stadens centrala delar. Torgets äldsta huvudbyggnad har en tidstypisk karaktär och bibehållen atmosfär av 1960-talets affärscentrum. År 1967 fick Frölunda torgs affärscentrum pris ur Per och Alma Olssons fond. Priset motiverades bland annat med att "... de amerikanska idealen gör sig synliga i detta affärscentrum och exemplifierar storskaligheten under 1960-talet". Frölunda kulturhus berättar tillsammans

Bostadsområdet "Käppen" med ny bebyggelse vid Frölunda torg i fonden.

Kommandobryggorna.

Radhusen på Altfiolgatan. Foto på denna sida: Sanja Peter

med Blå Stället i Angered om sin tids kulturpolitik med satsning på kulturhus i förorten som skulle göra kultur tillgängligt för en bred publik, i en tid då kulturen tillskrevs ett egenvärde.

Det finns ett stort antal radhusområden som representerar epoken och har kvaliteter. Urvalet föll på de tidstypiskt utformade områdena på Altfolgatan och Banjogatan, som skapar karaktäristiska inslag i stadsbilden.

Kommandobryggorna, Käppen och Tratten ingår i sammanställningen Moderna Monument.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

”Lösgommarna”

”Lösgommarna” är tio skulpturala punkthus med konkava långsidor grupperade i L-form längs Mandolingatan och Fagottgatan. Fasaderna var ursprungligen i brännlackerad eternit i brandgula toner. Taken är svagt sluttande med pappbeläggning. Gavelbalkongerna är utanpåhängda. Fönstren är löpande i raka rader längs långfasaden. Den speciella byggnadsformen är rationell på så vis att den ger större bostadsyta i de ljusa hörnlägena och mindre husdjup mot kärnan med dess trapphus.

”Kommandobryggorna”, ”Käppen”

Husgruppen består av sexton futuristiska höghus, på norra och södra Dragspelsgatan, med triangelliknande planform samt ett lamellhus i form av ett J vid Pianogatan. Den elementbyggda betongkonstruktionen i punkthusen täcks av betad aluminiumplåt i silvergrå färg. Byggnaderna är kilformade med fönster riktade mot havet i sydväst, likt kommandobryggor. Aluminiumfasaderna var vid tiden för uppförandet ett nytt ”underhållsfritt” material, en ”regnkappa” i väderutsatt läge. En del av lägenhetsplanlösningarna är flexibla.

”Tratten” panncentral

Panncentralen ”Tratten” ligger vid Marconigatan nära

Frölunda Torg. Byggnaden har en säregen, skulptural form likt en upp- och nedvänd tratt. Konstruktionen består av ett aluminiumskal trätt över en platsmurad tegelskorsten. Byggnaden kontrasterar mot de omgivande hyreshusens kubiska helhet vilket berikar stadsbilden.

Stjärnhusen

Stjärnhusen är fjorton niovånings punkthus vid Speldose- och Valthornsgatan, mellan Frölunda torg i öst och trafikleden i väst. Byggnaderna är grupperade kring tre gårdar med adress Tamburingatan, Speldosegatan och Munspelsgatan. Samma hustyp finns också på Teleskopgatan i Bergsjön. Byggnaderna har även kallats turbinhus på grund av ett speciellt byggnadsätt i vilket man först bygger det centrala trapphusen och runt det de identiska lägenheterna. Alla lägenheter är hörnlägenheter.

Altfolgatan

Radhusen ligger i en backe med ett gemensamt pulpettak och en för hustypen vanlig struktur, med förråd framför entrén på ena sidan, balkong och uteplats åt den andra. Placeringen i sluttning skapar skuggspel med carportarna och den lilla avfasade sockelfliken. Husen har behållit sin homogena utformning, som balanseras av de vita snickerierna.

Banjogatan

Radhusen ligger i en sluttning vid återvändsgatan Banjogatans östra sida i kanten av Ruddalens skogsområde. De fyra längorna har suterräng och är svängda, målade i gula och grå toner. På den konvexa sidan åt norr finns entréerna och den konkava åt söder har uteplatser med olika inramning under den utskjutande övervåningen.

Musikvägen och Fiolgatan

Bebyggelsen vid Musikvägen och Fiolgatan är sju tolvvånings punkthus och ett böjt trevånings lamellhus. Punkthusen omgärdas i norr av Musikvägen, från vilken Gitarrgatan och Fiolgatan sträcker sig söderut längs bebyggelsens östra och västra sida. Inomhuscentrumet Althallen ligger strax intill punkthuset längst österut

i området. I söder angränsas området av en sentida byggnad för äldreboende och en tillfällig parkering. I gårdsrummets mitt finns en daghemsbyggnad från 1966. Det här området är ett av dem som tydligast visar Tage William-Olssons tankar om långa hus längs nivåkurvorna i ett öppet jordbrukslandskap med utsikt åt båda håll.

Frölunda torg

Frölunda torg är ett inomhustorg i två våningar. Mot exteriörens ganska slutna tegellåda står en mera grafisk interiör vars tak har en omvänd välvning som kommer av de stora fackverksbalkarnas form som också rymmer den platskrävande ventilationen. Skulpturala spiraltrappor i betong framhäver, tillsammans med rulltrapporna, den ständiga rörelsen av människor mellan de två våningarna. Ett organiskt formspråk skapas interiört av betongens böljande former, som står i kontrast till den stramare exteriöra tegelfasaden. Några av de viktigaste punkterna i anläggningens struktur är den ljusa färgsättningen, spiraltrapporna, stråken mot bostadsbebyggelsen, stråket mot kulturhusets entré, dagsljusinsläppen och Arne Jones skulptur *Universum*. De vita skulpturalt utformade spiraltrapporna leder till likaså vitmålade loftgångar.

Frölunda kulturhus

På höjden norr om Frölunda torg ligger Frölunda kulturhus. Byggnaden består av en våning med källare, men är byggd i nivåer som följer Slottsbergets lutning. De publika delarna med utställningshall, bibliotek, teater- och biograflokal samt simhall ligger närmast entrén nerifrån spårvagnshållplatsen. Byggnaden är byggd i mörkt tegel och klinker med stora glasytor mot den omgivande naturen, i de publika delarna. Många olika verksamheter i huset innebär att människor i alla åldrar möts i den gemensamma entréhallen/inomhusgatan med ursprunglig konstnärlig utsmyckning av konstnären Lennart Landqvist.

GENOMFÖRDA FÖRÄNDRINGAR

De stora förändringar som skett av området som helhet sedan 1960-talet gäller utbyggnaderna av trafiklederna

och en stor utbyggnad av Frölunda torg 2007- 11 som innebar en förnyad spårväghållplats, nya bostäder samt en utbyggnad av köpcentrumet. I slutet av 1970-talet genomfördes en fasadrenovering av "Lösommarna" och några år senare en tilläggsisolering med fönsterbyte och plåtfasader i en kulör som liknade den ursprungliga. Utemiljön rustades upp under 1990-talet. "Kommandobryggorna" har genomgått mindre ombyggnader med bibehållen karaktär medan Käppen har ändrats genom att portarna och fönstren har bytts ut. Det lilla, men ambitiösa inomhuscentrumet Prisma har rivits och tre nya punkthus har uppförts på platsen.

Panncentralen Tratten hör formmässigt ihop med bostadshusen på Dragspelsgatorna. Foto: Sanja Peter

ASKIM 86

ÖVERSIKTLIG STADSELSBESKRIVNING

Askim består av delområdena: Askim i norr, Hovås i mitten och Billdal längst i söder. Den centrala delen av delområdet Askim har en stadsmässighet som hör samman med övrig bebyggelse i sydvästra Göteborg. Övriga delar av delområdet Askim samt Hovås och Billdal har mer karaktären av kustnära villasamhällen. En låg, varierande bostadsbebyggelse är spridd i naturen utefter slingriga, smala vägar. Den gamla Särövägen ingår fortfarande i vägsystemet. Från avfarterna leds man oftast direkt in i de omgivande slingriga vägnäten till husen. Smärre samlingar av småindustribyggnader finns utmed leden och i många villor inryms mindre service- och handelsföretag. Askim har dels sin flacka kuststräcka med bördiga jordar, men också höglänta skogsklädda områden i öst med små sjöar, som ingår i riksintresset Sandsjöbacka naturreservat. Vid havet finns Askims- och Hovåsbadet samt Amundöarna med bad och större rekreationsytor. Hult har endast småhusbebyggelse och i Kobbegården med Sisjön dominerar industriområden. Ett område i folkmun kallat Vita fläcken är beläget nära Säröleden i väst. Det består av betongelementhus i ett lamellhusområde för HSB och fyra småhusområden med olika hustyper, samt en tidstypisk centrumanläggning; Askims torg, med bland annat vårdcentral, butiker och bibliotek. Två skolor och ett daghem är också bebyggelse från den aktuella perioden, samtliga belägna i Askims norra del. Nedifrån den flacka, före detta sumpiga ängsmarken där Vita fläcken ligger, stiger marken stadigt upp till Gamla Särövägen och därifrån vidare upp till naturreservatet. I Askims södra halva och öster om Vita fläcken är det idel friliggande villor längs slingriga vägar i den kuperade terrängen. Två obebyggda höjder med fornlämningar finns, en i söder

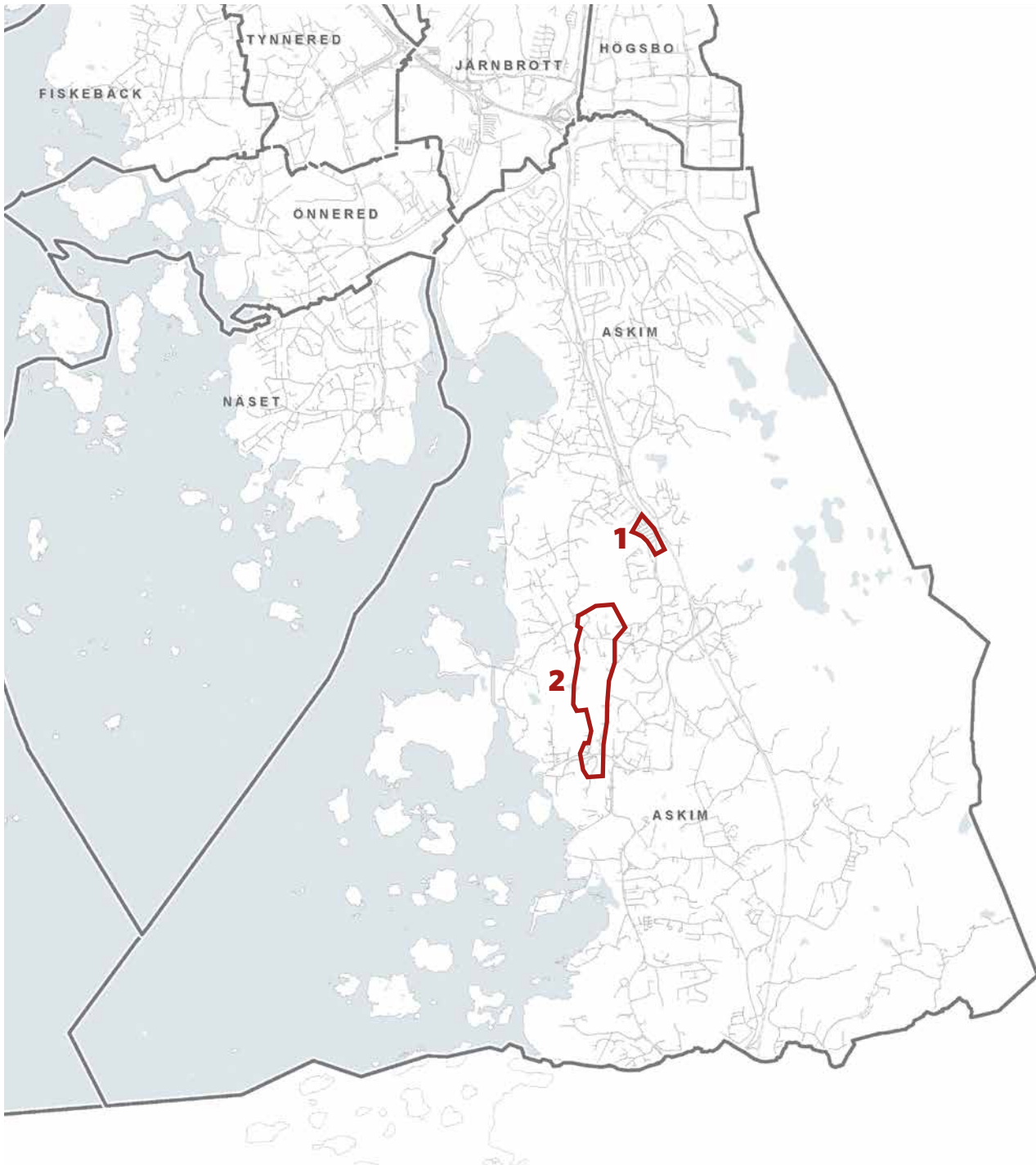
och den andra i nordöst med vacker bokskog mellan Askimsskolan och Askims Ridhus. Från ridhuset löper ett naturområde fram till Pilegården längst i norr.

EN HISTORISK TILLBAKABLICK

Askim var självständig kommun fram till 1974, då den blev en stadsdel i Göteborgs kommun. Askim tillsammans med Styrösö var de sista kommunerna att införlivas. Fram till ungefär 1960 byggdes bara enfamiljshus i Askim. En utbyggnad av flerfamiljshus skedde under 1960-talets andra hälft. Pilegården och Kobbegården är två storskaliga lamellhusområden som uppfördes då. Radhusområdet Skintebo byggdes 1973–76. I söder anlades ”Billdals kyrkogård” 1978. 1965 stängdes Säröbanan och vägnätet började byggas ut. Idag sträcker sig Säröleden, väg 158, från norr till söder. Den stora bostadsexpansionen i Askim skedde mellan 1965 och 1975.

INGÅR I BEFINTLIGA PROGRAM

Kobbhallens villaområde är en miljö med ett 40-tal villor uppförda 1965–68 (arkitekt B Börten) som utgör bevarandeområde Askim 86:D i befintligt bevarandeprogram. ”Kobbhall är ett tidstypiskt 1960-talsområde och såväl stadsplanen som de enskilda byggnaderna är ovanligt omsorgsfullt utformade”.

Lövviksvägen 1
Skintebo 2

Lövviksvägen

Adress: Lövviksvägen
Fastighet: Hovås 1:147–162, 170-183, 19:6-12
Bebyggelse: Envånings atriumhus samt tvåvånings kedjehus
Övrigt skydd: -

HISTORIK

Bostadsområdet vid Lövviksvägen i Hovås ritades 1963 och dess arkitekt var Lennart Kvarnström. Kvarnström var professor i arkitektur vid Lunds Tekniska Högskola och förknippas med ett sent funktionalistiskt uttryck i arkitekturen.

MOTIVERING

Arkitekturen är minimalistisk där formen och volymen samt enkla detaljer samspelar för att ge en utformning av hus som lite grand gömmer sig bakom sina egna fasader. Ett av de största arkitektoniska värdena i området är homogeniteten. Området har också omsorgsfullt utformade stadsrum.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

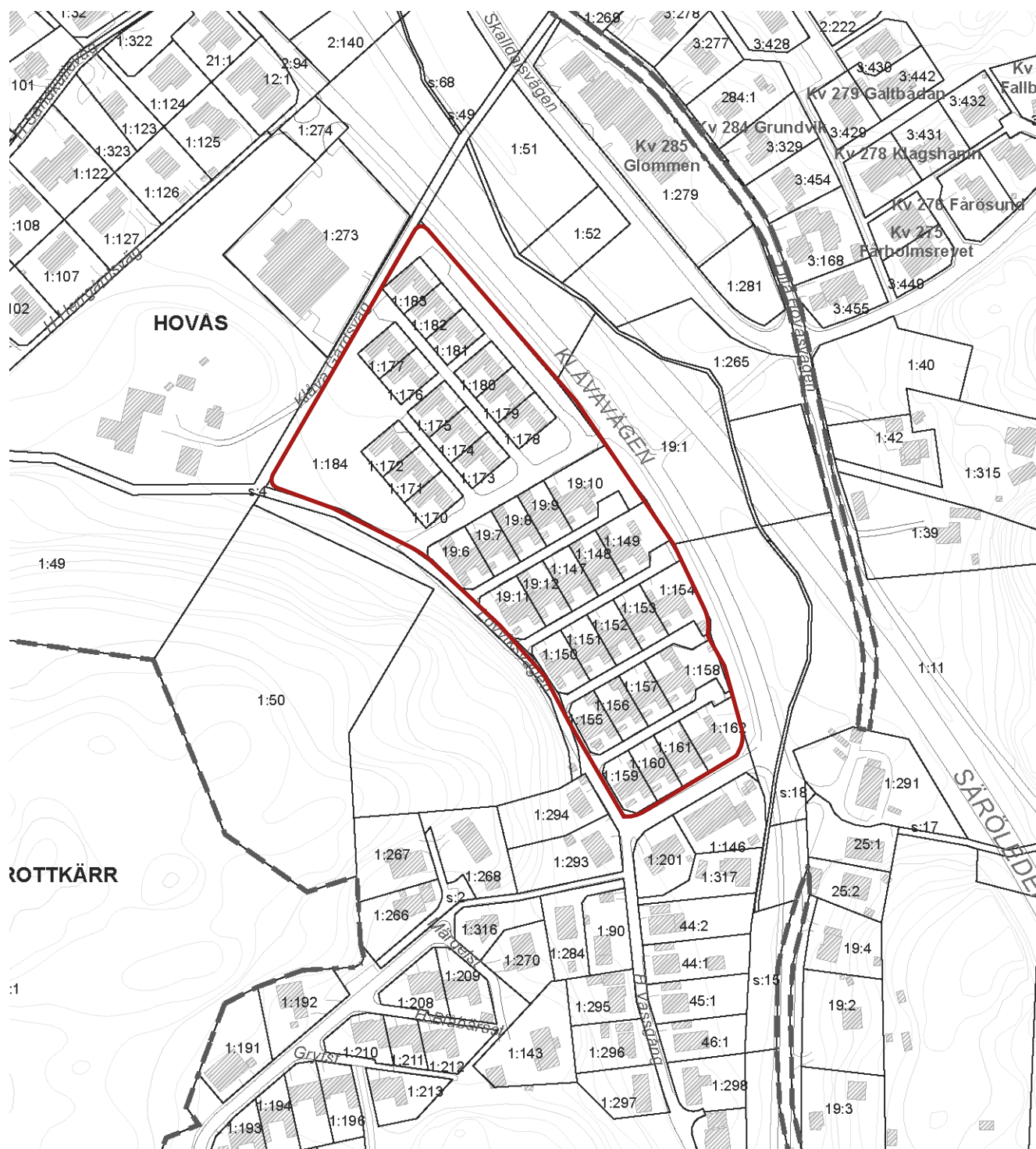
Lövviksvägen ligger vid Hovås golfbana och ett

stort grönområde. Säröleden avgränsar i öster. Bostadsbebyggelsen består av envånings atriumhus samt tvåvånings kedjehus som ligger placerade i rader utmed säckgator som direkt ansluter till huvudgatan, Lövviksvägen. De två hustyperna är besläktade genom material – tegel, koppar, trä - och färg, men skiljer sig genom höjd och takutformning.

Atriumhusen längs Lövviksvägen uttrycker en stark horisontalitet genom byggnadernas låga höjd, de plana taken och dess starkt framträdande takomfattning av liggande träpanel. Kedjehusen är sammanbyggda med tillhörande dubbelgarage. I mötet med gatan har byggnaderna en kubisk avskalad form. Den vertikala verkan är åstadkommen av en fönsterslits hög som själva byggnaden samt pulpettak. Huvudbyggnadernas fasadmateriäl är huvudsakligen rött tegel. Mot innergårdarna har fasaderna en öppen karaktär med mycket fönster. Flera element i kompositionen bidrar till de rumsskapande kvaliteterna, bland annat de slutna husgavlarna i kontrast till fönsterfasaderna, kopparinslag och trälistor. Exempel på bostadsområden som har släktskap med Lövviksvägen vad gäller planering och arkitektur är Östra och Västra Lindås längre söderut i Askim.

Atriumhus vid Lövviksvägen. Foto: Anette Lindgren

Skintebo

Adress: Skintebo Åsbacken, mfl
Fastighet: Skintebo 1:77–2:628
Bebyggelse: Envånings atriumhus samt tvåvånings kedjehus
Övrigt skydd: -

Pris ur stiftelsen Per och Alma Olssons fond 1975

HISTORIK

Skintebo är resultatet av en av kommunen utlyst arkitekttävling med bland annat följande krav: bostäder för minst 3500 personer, inte högre än tre våningar, anordningar för bätliv, bad och sport, bostäder med statliga lån samt minsta möjliga ingrepp i befintlig bebyggelse. Kommunen gick vidare med Celanders, Forsers och Lindgrens tävlingsförslag som antogs 1972.

Inspirationen till utformningen av området kom från de svenska fiskelägena på västkusten och med tillbakablickar på traditionell svensk byggnadskonst. Området blev färdigt 1976. Skintebo projekterades och byggdes mot en bakgrund av hård kritik av miljonprogrammet – grå betongförorter där social homogenitet hos de boende i kombination med betongarkitekturen sågs som ett växande problem. Mot upprepning och standardisering ställdes nu variation, mot modernitet en traditionsanknytning, mot öppna planer och hus i park mer slutna stadsrum och intimitet

MOTIVERING

Bostadsområdet har en representativ roll för tätt-lågt och nytraditionalistiskt i det moderna småhusbyggandet och planerandet i Göteborg.

BESKRIVNING, KARAKTÄR

Skintebo är ett lågt och tätt bostadsområde vilket innebär att majoriteten av husen har direkt markkontakt och att husen ligger till exempel med ryggarna mot varandra eller har närkontakt i offentliga

utrymmen. Här finns såväl radhus som flerfamiljshus som inte är högre än två våningar. Byggnaderna är indelade i hustyper med skillnader i såväl planlösning som det yttre och för att skapa variation. Skintebos bostadsområde har egenskaper som kan förklaras som täthet och intim skala, kontakt och växelverkan mellan hus och gata, känslan av helhet i samstämmigheten mellan form och material. Området har på många sätt karaktären av en liten by inbäddad i den grunda dalen som den samspejar med.

Fasad på en hustyp i Skintebo. Foto: Magnus Haglund

Gaturum med olika hustyper. Foto: Magnus Haglund

Flygvy över Skintebo från norr. Foto: Göteborgs Stad

Täthet och intim skala präglade planeringstänket i Skintebo. Foto: Magnus Haglund